

CONSILIUM SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ

Współpraca Europejska
Podejście Naukowe & Zastosowane Technologie

ISSN 2449-7320

EUROPEAN
COOPERATION

Scientific Approaches and Applied Technologies

Warszawa 2020

№ 1 (45) 2020

RADA NAUKOWA

Przewodniczący Rady Naukowej:

Dr hab. (Ekonomia), **OLEKSANDR MELNYCHENKO**, The London Academy of Science and Business, Wielka Brytania, Londyn

Członkowie Rady Naukowej:

Dr (Inżynieria), **BESTOUN S. AHMED**, College of Engineering / Salahaddin University, Erbil, Kurdistan, Irak

Prof., Dr hab. (Inżynieria), **ARTUR BARTOSIK**, Politechnika Świętokrzyska, Kielce, Polska

Prof., Dr hab. (Ekonomia), **LINO BRIGUGLIO**, Islands and Small States Institute, University of Malta, Msida, Malta

Prof., Dr (Ekonomia), **TSVETELINA ALEXANDROVA GANKOVA-IVANOVA**, Technical University of Gabrovo, Sofia, Bułgaria

Prof., Dr (Ekonomia), **SHALVA GOGIASHVILI**, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Tbilisi, Gruzja

Prof., Dr hab. (Ekonomia), Dr. h.c. mult., **FRANZ PETER LANG**, University Braunschweig, Braunschweig, Niemcy

Dr hab. (Ekonomia), **ALEKSY KWILIŃSKI**, Instytut Rozwoju Współpracy Międzynarodowej, Poznań, Polska

Prof., Dr hab. (Ekonomia), **IRENA MAČERINSKIENĖ**, Mykolas Romeris University, Wilno, Litwa

Prof., Dr (Ekonomia), **ALEXANDER MASHARSKY**, Baltic International Academy, Ryga, Łotwa

Dr hab. (Politologia), Prof.ndzw. **DONAT JERZY MIERZEJEWSKI**, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica w Pole, Piła, Polska

Dr (Ekonomia), **RADOSŁAW MIŚKIEWICZ**, Luma Investment, Łaziska Górne, Polska

Prof., Dr hab (Ekonomia), **BORYS SAMORODOV**, Banking University, Charków, Ukraina

Dr hab. (Ekonomia), **NADIYA YURKIV**, National Institute for Strategic Studies, Kijów, Ukraina

Dr hab. (Ekonomia), **HENRYK DŹWIGÓŁ**, Politechnika Śląska, Gliwice, Polska

Wydawca:

CONSILIUM SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ

WSPÓŁPRACA EUROPEJSKA NR 1(45) 2020

Czasopismo jest zarejestrowane w Sądzie Okręgowym w Warszawie pod numerem 19258

ISSN (PRINT) 2449-7320

Czasopismo naukowe WSPÓŁPRACA EUROPEJSKA

jest umieszczone i indeksowane w bazach danych naukometrycznych:

- DOAJ
- ERIH PLUS
- Biblioteka Narodowa w Polsce
- Polska Bibliografia Naukowa (PBN)
- Index Copernicus
- Citefactor
- Google Scholar (GS)
- EuroPub
- ROAD

Adres strony internetowej:

www.european-cooperation.eu

www.clmconsulting.pl

www.facebook.com/clmctsg

Adres do korespondencji:

Redakcja Czasopisma naukowego
WSPÓŁPRACA EUROPEJSKA
Consilium Sp. z o.o.
ul. Marszałkowska 58
00-545 Warszawa, Polska

Redaktor naczelny -
Aleksy Kwiliński

editor@european-cooperation.eu

Reklama w czasopiśmie:
office@clmconsulting.pl

SCIENTIFIC COUNCIL*Head of Scientific Council:*

Dr. hab. (Economics), **OLEKSANDR MELNYCHENKO**, The London Academy of Science and Business, Great Britain, London

Members of the Scientific Council:

Dr. (Engineering), **BESTOUN S. AHMED**, College of Engineering / Salahaddin University, Erbil, Kurdistan, Iraq

Prof., Dr. hab. (Engineering), **ARTUR BARTOSIK**, Kielce University of Technology, Kielce, Poland

Prof., Dr. hab. (Economics), **LINO BRIGUGLIO**, Islands and Small States Institute, University of Malta, Msida, Malta

Prof., Dr. (Economics), **TSVETELINA ALEXANDROVA GANKOVA - IVANOVA**, Technical University of Gabrovo, Sofia, Bulgaria

Prof., Dr. (Economics), **SHALVA GOGIASHVILI**, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Tbilisi, Georgia

Prof., Dr. habil. (Economics), Dr. h.c. mult. **FRANZ PETER LANG**, University Braunschweig, Braunschweig, Braunschweig, Germany

Dr. hab. (Economics), **ALEKSY KWILIŃSKI**, Institute for International Cooperation Development, Poznan, Poland

Prof., Dr. hab. (Economics), **IRENA MAČERINSKIENĖ**, Mykolas Romeris University, Vilnius, Lithuania

Prof., Dr. (Economics), **ALEXANDER MASHARSKY**, Baltic International Academy, Riga, Latvia

Prof., Dr. hab. (Political Sciences), Prof. ndzw. **DONAT JERZY MIERZEJEWSKI**, Stanislaw Staszic University of Applied Sciences in Piła, Piła, Poland

Dr. (Economics), **RADOSŁAW MIŚKIEWICZ**, Luma Investment S.A., Łaziska Górne, Poland

Prof., Dr. hab. (Economics), **BORYS SAMORODOV**, Banking University, Kharkiv, Ukraine

Dr. hab. (Economics), **NADIYA YURKIV**, National Institute for Strategic Studies, Kyiv, Ukraine

Dr. hab. (Economics), **HENRYK DŹWIGÓŁ**, Politechnika Śląska, Gliwice, Poland

Publisher:

CONSILIUM LIMITED LIABILITY COMPANY

EUROPEAN COOPERATION

Vol. 1(45) 2020

Scientific journal is registered in District Court in Warsaw for the number 19258

ISSN (PRINT) 2449-7320

Scientific journal**EUROPEAN COOPERATION**

is included and indexed in the international informational and scientometric data bases:

- DOAJ
- ERIH PLUS
- National Library of Poland
- Polish Scholarly Bibliography (PBN)
- Index Copernicus
- Citefactor
- Google Scholar (GS)
- EuroPub
- ROAD

Web on:

www.european-cooperation.eu

www.clmconsulting.pl

www.facebook.com/clmctstg

Address for correspondence:

Editorial team of the journal
EUROPEAN COOPERATION

Consilium LLC

Marszałkowska str. 58

00-545 Warsaw, Poland

Chief editor of the journal -

Aleksy Kwiliński

editor@european-cooperation.eu

Advertising in the journal:

office@clmconsulting.pl

SPIS TREŚCI

PROBLEMS AND PROSPECTS OF TRANSFORMATION OF NATURAL RENT
DISTRIBUTION ACCORDING TO THE PROVISIONS OF THE SUSTAINABLE
DEVELOPMENT CONCEPT 7

Sergiy Bardash, Tatiana Osadcha
(ENG)

ВЕНЧУРНИЙ КАПІТАЛ У СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ 24

Ruslana Bilyk
(UKR)

RISK REGULATION OF BANKING ACTIVITIES WITH DERIVATIVE FINANCIAL
INSTRUMENTS: A COMPARATIVE ASPECT 39

Anastasiiia Petruk
(ENG)

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ 51

Yuri Kostyshyn
(UKR)

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL REGULATIONS OF MANAGEMENT
CONTROL IN STATE HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS 63

Svitlana Svirko, Tetiana Trosteniuk
(ENG)

TABLE OF CONTENTS

PROBLEMS AND PROSPECTS OF TRANSFORMATION OF NATURAL RENT DISTRIBUTION ACCORDING TO THE PROVISIONS OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT CONCEPT	7
Sergiy Bardash, Tatiana Osadcha (ENG)	
VENTURE CAPITAL IN THE FINANCIAL SUPPORT SYSTEM OF INNOVATIVE ECONOMY	24
Ruslana Bilyk (UKR)	
RISK REGULATION OF BANKING ACTIVITIES WITH DERIVATIVE FINANCIAL INSTRUMENTS: A COMPARATIVE ASPECT	39
Anastasiia Petruk (ENG)	
CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF CUSTOMS CONTROL RESEARCH	51
Yuri Kostyshyn (UKR)	
THEORETICAL AND METHODOLOGICAL REGULATIONS OF MANAGEMENT CONTROL IN STATE HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS	63
Svitlana Svirko, Tetiana Trosteniuk (ENG)	

DOI: <https://doi.org/10.32070/ec.v1i45.72>**Sergiy Bardash**

Doctor of Science (Economics), Professor,
National University of Life and Environmental sciences of Ukraine,
Professor at the Department of Agricultural Consulting and Tourism
Ukraine, Kyiv
serg.bardash@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-5711-5229

Tatiana Osadcha

Doctor of Science (Economics), Professor,
Kherson State University,
Professor at the Department of Economics, Finance and Entrepreneurship
Ukraine, Kherson
tatiana@osadcha.com
ORCID ID: 0000-0003-4258-0907

**PROBLEMS AND PROSPECTS OF TRANSFORMATION OF NATURAL RENT
DISTRIBUTION ACCORDING TO THE PROVISIONS OF THE SUSTAINABLE
DEVELOPMENT CONCEPT**

Abstract. The urgency of the research consists in the imperfection of the mechanism of allocation and redistribution of natural rent, which significantly slows down the process of implementation of the sustainable development concept in Ukraine, both at the macroeconomic and microeconomic levels. The purpose and the objective of the research are to identify causes of unfair withdrawal and distribution of rental payments and the search for approaches to solve them considering the interests of the state, business entities that carry out economic activities using natural resources generating rent, and citizens of the country. To solve the research tasks and achieve the set purpose, the dialectical approach was used to assess the level of development of the formation, distribution and redistribution of natural rent; the system analysis was used to identify problems and substantiate measures of the state regulatory policy as to the redistribution of natural rent among entities of rental relations, as well as to determine areas for further use of rental income by business entities; the comparative analysis was applied to study the experience of using instruments, methods and levers of distribution and redistribution of rent; the statistical methods was used to analyse the main indicators of distribution and redistribution of natural rent in the national economy; the abstract-logical method was applied to substantiate the basic theoretical provisions, formulation of conclusions. It is proved that the existing distribution of natural rent in Ukraine is imperfect due to the existence of a number of legal and fiscal-distributive issues. The model of the regulation mechanism of rental relations, which considers all entities of such relations, as well as requirements, the implementation of which brings the national economy essentially closer to the desired parameters of sustainable development, is proposed. The primary measures for transformation of the regulation mechanism of rental relations and directions of use of rental income by the business entity are determined. The practical significance of the research is to

determine the necessary conditions and limitations of functioning of implementation mechanism of rental relations, as well as to determine the priorities of development of economic entities receiving natural rent.

The obtained results will form the prospects for further research, which will consist of recommendations for practical implementation of the proposed regulation mechanism of rental relations.

Keywords: natural rent, rental relations, rental payments, sustainable development

Formulas: 0, fig.: 1, tabl.: 1, bibl.: 50

JEL Classification: E60, O13, Q15

Introduction. In world practice, the tasks of withdrawal of rent by the state, in particular the natural one, and its redistribution are solved taking into account the peculiarities determined by the role of the country in the world markets of production factors, the potential of its natural resources, the administrative-territorial structure of the country, as well as the modern achievements of economic theory and the practical significance of rental payments in the system of budget and tax regulation.

The state, which, for the most part, owns natural production factors, while possessing tax sovereignty, may apply any combination of its available fiscal instruments for the withdrawal and redistribution of natural rent.

The imperfection of the state administration system, which is due to the gradual transformation of the whole system of economic relations, has led to hypertrophied development and formation of artificial monopolies that use monopoly status to maximize their own incomes, including for the redistribution of natural rent in their favor, because, having turnover of tens of billions, they pay symbolic rental payments and do not take any measures to ensure the comprehensive rationalization the use of natural resources.

The absence of rent rates, adequate to the real value of natural raw materials, stipulates its unfair withdrawal in favor of certain business entities. The need to change the basic principles of economic policy regulation in terms of ensuring the effective withdrawal, distribution, redistribution and use of natural rents in the national economy generates the need for research into these processes.

The methodological framework for the development of instruments for distribution and redistribution of rental payments and rent remaining at the disposal of the business entity is usually based on the theory of rent and rental relations, which covers the conceptual provisions on the basis of which the relationship between the owner of a particular resource generating the rent and its user is established.

Rent and rental payments that arise precisely because of these relationships are some of the quantitative characteristics of their intensity and productivity. In the context of the above, the task of optimal distribution of such rent between the owners of the resource generating the rent and its user, which would stimulate the supply and demand for such resource, in particular of natural origin, becomes a problem.

Literature review and the problem statement. Problems of formation, withdrawal and distribution of natural rent and rental payments were studied by O. Bodnar [Bodnar 2017], O. Vrublevska [Vrublevska 2007], M. Halushchak [Halushchak 2008], T. Hurovska [Hurovska 2011], N. Zhikalyak [Zhikalyak 2013], O. Zakharchuk [Zakharchuk 2011], I. Kyryliuk [Kyryliuk 2012], V. Mishchenko [Mishchenko 2004], H. Pasemko [Pasemko 2013], A. Zack-Williams

[Zack-Williams 2016]; S. Li, H. Wu, X. Jiang [Li, Wu, Jiang 2018]; D. Martimort, J. Pouyet, F. Ricci [Martimort, Pouyet, Ricci 2018] and others.

The overwhelming majority of the positively assessed scientific results obtained by scientists take into account, to a greater or lesser extent, the consequences of the studies described in works of W. Petty [Petty 1940], A. Smith [Smith 2007], D. Ricardo [Ricardo 1955], A. Marshall [Marshall 2007], J. A. Schumpeter [Schumpeter 2007], M. Blaug [Blaug 2001], D. A. Worcester [Worcester 2000], G. Tullock [Tullock 1967], J. M. Buchanan [Buchanan 1980], E. Krueger [Krueger 1974] and other researchers, who were at the root of the theory of rent, and also put a lot of efforts into its development.

The issue of state regulation of the sphere of natural resource use, including subsoil use, tax and rent policy was highlighted in the works of O. Amosha [Amosha 2004], I. Andriievsky [Andriievsky 2005], M. C. Vlaskamp [Vlaskamp 2019], V. Besedina [Besedin 2016], O. Veklych [Veklych 2007], Y. Halynska [Halynska 2018], V. Zhuk [Zhuk 2017], B. Kvasnyuka [Kvasnyuk 2004], A. Lysetskyi [Lysetskyi 2004], S. Linnyk [Linnyk 2006], I. Malyi [Malyi 2000], V. Matiukha [Matiukha 2013], V. Mishchenko [Mishchenko 2004, Mishchenko 2003], M. Khvesyuk [Khvesyuk 2013], K. Sherstyukova [Sherstyukova 2017] and other researchers.

Positively evaluating the latest researches, one should recognize the existence of a number of problems that, according to scientists, require an urgent solution.

In particular, according to M. Khvesyuk, V. Holian and V. Bardas, the main reason for the irrational use of natural resources and the low efficiency of environmental activities consists in the imperfect system of fiscal regulation of natural resource use. The elimination of this disadvantage is possible due to deepening of institutional transformations in the sphere of natural resource use both as to the institutionalization of private and communal forms of ownership of natural resources, and organizational and legal forms of nature-use and nature-protection activities, as well as diversification of instruments and instruments of fiscal regulation of nature use in order to expand the spectrum of relations related to the redistribution of natural resource potential and use of assimilation capacity of territories [Khvesyuk, Holian, Bardas 2013].

According to K. Sherstyukova, "The problems of regulation of the redistribution of natural resource rent in the Ukrainian economy, at solving of which the state regulatory policy must be aimed, consist in the absence of effective institutions of rental relations and redistribution of rent and the concepts of their development; in ineffective redistribution of budget and tax systems; in the imperfection and contradiction of legislation regarding the definition of natural resource rent and its forms, specification of ownership rights to natural resources; in not taking into account scientifically substantiated norms of distribution and redistribution, sizes of rental payments, other instruments and methods of redistribution" [Sherstyukova 2017].

When analyzing the forms of manifestation of the socio-economic nature of rental payments, V. Besedin and others consider it appropriate to distinguish the interrelated problems, among which are ensuring the economically substantiated separation of the rental component from the user's income (profit); observance of the proportion of distribution of natural rent in the budget system optimal for the society; environmental protection and preservation of natural resource potential of the country for future generations" [Besedin, Stoliarov, Ostrovetskyi 2016].

According to Y. Halynska, the reasons for the fact that a part of the rental income is lost in financial flows are the peculiarities of the structure of the market during the transition

period, first of all its exposure to reforms and imbalance [Halynska 2018]. According to V. Holian, one of the problems, but rather the reason for the unfair distribution of natural rent, is, according to V. Holian, "recurrences of non-transparency in determining the rates of rent, as well as in its withdrawal into budgets of various levels" [Holian 2017], as well as the fact that "there is a certain institutional gap: the growth of tax revenues and charges to the budgets of large cities, primarily of regional centers, is rising significantly, while the actual increase in revenues due to the artificially narrowed tax base to the budgets of rural communities does not occur" [Holian 2018].

Thus, one of the main theoretical problems, solving of which remains relevant and of purely practical importance for any economic system, is the economically substantiated separation of the rental component from the income arising from the use of the resource that it generates with subsequent withdrawal of a share of rent due to the and its redistribution in the system of fiscal regulation.

The second problem, which is derived from the first one, is to provide the proportion of distribution and redistribution of rental payments optimal for the society. Its solving lies in providing a rational distribution of rent between the owners of natural resources and their users, which at the same time would create incentives for certain economic activities and would ensure a fair redistribution of rent within the economic system.

These tasks, the solution of which ultimately is aimed at ensuring the transformation of natural rent into the state's investment resources and its gradual transformation into a powerful factor of ecological and economic growth, can be implemented in the system of fiscal regulation. This stipulates the relevance of the researches aimed at the disclosure of instruments for the withdrawal of natural rent and the increase in their value in the system of the levers of state regulation of the economy on this basis, as well as at the determination of the directions of use of rental income remaining by the business entity after making rental payments.

Research results. High rates of growth of consumption of natural resources and the progressive reduction of their non-renewable types are appropriate for the vast majority of countries of the world. Aggravation of the problems of exhaustion of raw materials is also characteristic of the Ukrainian economy. Currently, there is a hidden exploitation in Ukraine, and therefore an uncontrolled use of natural resources, which causes unreasonable appropriation of income and profits in the form of rent with their subsequent use by a limited group of persons in their own interests. According to some calculations, the scale of the shadow coal market in the country makes about 5% of the total extraction, illegal mining of amber brings income up to 3,000 every daily, with illegal forest clearing, and the monthly turnover of cash can reach 10 million UAH [Sherstiukova 2017]. Such deviant behavior reduces the revenue part of budget of different levels and significantly impedes the implementation of socio-economic programs.

Eliminating these deficiencies is possible at the expense of strengthening control over the mining activity, as well as the establishment of a fair distribution of rental payments, which are considered as rent for owners of natural resources. The essence of rental payments is the withdrawal of a part of the surplus profit and is a tool for the distribution and redistribution of rental income in the national economy. Rental payments have this designation worldwide and are levied on the amount of rental income.

The rent for special use of natural resources is a fiscal instrument that is designed to ensure withdrawal of the natural resource rent in favor of the owner of natural resources

and to encourage natural resource users to minimize the losses of natural raw materials during its extraction and involvement into economic turnover [Holian 2017].

The analysis of world practice has made it possible to find out that rental payments can take the form of special fees, payments, taxes, lease payments etc., use of which has its advantages and disadvantages. As the experience of developed countries shows, much of the taxes are oriented on rent withdrawal. In addition to the well-known, special taxes on profit of mining companies, differentiated rental payments, land tax, export duty, excise taxes are applied. These are accompanied by indirect taxes, using which the excessive income received through the redistribution of rent by consumers of natural resources is withdrawn. In general, according to world experience, rent policy concerning natural resources is largely transformed into a policy of limiting profits [Halynska 2018].

The charge rates may be determined in absolute and interest indicators and calculated depending on the value of the raw material extracted or on the products received from it, on the sales prices, on the annual income (gross or net), on the sizes and characteristics of the land plots (land, deposits) provided for use, etc. In the national economy, administrative, legislative, economic methods, methods with direct and indirect effect, tax and non-tax methods are used to regulate the distribution and redistribution of rental income. In aggregate, the tools and methods determine the system of granting the right to use subsoil (permit, licensing or contract) by the state [Sherstiukova 2017].

Thus, in the modern economy, the rental part of the income is levied in accordance with the general system of income taxation through the income tax, to a small extent through the value added tax, the actual payer of which is the final consumer of goods made of natural raw materials, as well as through the export duty on products of the business entities that use or exploit natural resources.

With a sufficiently debatable mechanism for collecting rental income, the most urgent issue is the observance of the principle of equity in the distribution of natural rent among citizens of the country, because they are the owners of natural resources according to the legislation of the vast majority of countries.

In Ukraine, payments that are a type of distribution of the business entity's rent, and are paid to local or national budgets are rental charges, land payment, environmental tax, fees for use of mineral resources, fees for special use of water, fees for special use of forest resources, fees for use of other natural resources. The stated payments are rental payments, which fulfill functions as follows:

- economic, including fiscal and regulatory - the size of rental payment is differentiated depending on the type of rent (absolute, differential I or II), aimed at equalization of the level of profitability of enterprises operating under different natural conditions. The size of the rental charges is used as an instrument of a uniform distribution of the load on natural resources, stimulating the extraction of resources from depleted and small deposits; filling the state treasury; redistribution of rent in the budget system; transformation of rental payments to sources of financing of social expenditures, capital investments of the state; regulation of access to the use of natural resources and ensuring its availability for a price and timeliness;
- environmental, aimed at stimulating rational use, ensuring protection and reproduction of natural resource potential as a factor generating rent (for non-renewable natural resources it is expedient to use special instruments for taxation of income from their extraction; the rate for use of renewable natural resources should be high

enough to encourage the rational use, protection and reproduction of such resources taking into account their limitation). Fulfillment of the function is possible by directing the revenues from the payment for use of natural resources to special funds of the national and, above all, local budgets, which will facilitate the effective financing of environmental protection measures; financing programs for reproduction and preservation of natural resource potential, as well as programs of other orientation (social, investment, etc.);

- social, which is related to the distribution of income from use of rent-creating factors among all members of society.

Hence, rental payments are an instrument for implementing all three components of the concept of sustainable development: economic, environmental and social. However, now it should be admitted that the fulfillment of social and environmental functions by rental payments is far from optimum.

The study of world experience in the regulation of rental relations in the processes of nature use, conducted by Y. Halińska, shows that there are several models in the world, the application of which gives certain socioeconomic benefits due to the fair redistribution of rental income from the use of natural resources, but Ukraine together with Russia, Kazakhstan and Azerbaijan should be considered as a country characterized by an underdeveloped system of distribution of rental income [Halynska 2018].

This is explained to a certain extent due to the fact that "in Ukraine, the withdrawal of natural rent has a non-system character, where the state constantly changes the rules of the game, trying to withdraw the maximum income and explaining it with the need to replenish the budget" [Halynska 2018].

Currently, the existing state policy on rent regulation and withdrawal of natural rent should be considered as failed (see table), since the ratio of the amount of rent revenues of the Consolidated Budget of Ukraine to GDP makes 2.95% by the end of 2016, which is several times lower as compared to other countries [Sherstiukova 2017].

Table 1 - Separate absolute and relative indicators of rental payments to the consolidated budget of Ukraine, 2013-2016

Types of natural rent	Description of the indicators to be paid to budget
Rent charge for special water use	Revenues at comparable prices of 1998 show that in 2015-2016, real revenues to the consolidated budget (hereinafter referred to as the CB) of Ukraine are lower than the indicator in 1999. As compared to 2008, revenues at comparable prices in 1998 decreased by 39.2 million UAH and 46.4 million UAH in 2015 and in 2016 respectively. Relative share in the total revenues of natural resource payments to the CB of Ukraine decreased significantly in 2015 and 2016 as compared to the beginning of the 2000s. In particular, in 2001, its relative share in the total amount of natural resource rent, which was collected to the CB of Ukraine, was 13.42%, in 2008 - 6.2%, in 2013 - 5.11%, and in 2016 - 3.0%.

Rent charge for special use of forest resources	In 2016, as compared to 1999, revenues to the CB of Ukraine increased by 24 times, as compared to 2008 - by 4.9 times, as compared to 2013 - by 2.9 times. In the dynamics of revenues at comparable prices of 1998, no significant increase at the end of the time horizon, which is being analyzed, was observed. In 2016, as compared to 2008, rent charge at comparable prices of 1998, increased by UAH 22 million, as compared to 2013 - by 19 million UAH. Instead, as compared to 2015, its decrease by 7 million UAH is observed.
Rent charge for subsoil use	The regrouping of certain components of rent for subsoil use and assigning the payment for land to property taxes has led to the fact that the relative share of rent for subsoil use increased from 3% in 1999 to 12.8% in 2008 and to 90.6% in 2015 in the total revenues of natural resource payments to the CB of Ukraine. In 2013, as compared to 2012, the nominal value of revenues to the consolidated budget of Ukraine increased by 4.3 times, in 2016, as compared to 2013 - by 2.8 times. Significant nominal increase in rent charge for subsoil use in 2013-2016 also resulted in a significant increase in rent charge at comparable prices of 1998. In particular, in 2016, as compared to 2012, the value of rent for subsoil use collected to the CB of Ukraine in comparable prices of 1998, increased by 5.5 times. The main reason for the significant increase in revenues to the Consolidated Budget of Ukraine was several waves of increase in rent charges for natural gas extraction. In 2016, in the structure of revenues to the CB of Ukraine, the relative share of rent charge for use of natural resources for natural gas extraction amounted to 76.7%.
Rent charges for subsoil use for amber extraction	Applied since January 2016. In 2016, the plan of revenues of this fiscal payment to the CB of Ukraine amounted to 1.5 billion UAH, and actually was received the amount of 2.08 million UAH.

Source: *author's development by the source [Holian 2017]*

When analyzing the information presented in the table, one should admit that the rental relations require a significant transformation, since even under the prevailing conditions of the state's interests there are grounds to assert that there is no control over the natural resource potential of Ukraine, which causes significant gaps in planning of revenues to the CB of Ukraine. The proof of this assertion is the fact that:

- in 2016, the revenues of rent and fees for use of other natural resources amounted to 46.608 billion UAH, or only 72% of the planned amount, which was envisaged in the amount of 64.751 billion UAH [Holian 2018];

- in 2016, as compared to 2013, the revenue volume from rent for special use of natural resources at comparable prices of 1998 to the consolidated budget of Ukraine decreased by 1.301 billion UAH as compared to 2014 - by 753 million UAH [Holian 2017].

It should be noted that there were no substantial changes aimed at the fair distribution of natural rent in 2018, in particular, it is worth paying attention to the projected amounts of rent charges, for example, Ukrnafta PJSC, which change on a monthly basis. So in April 2018, Ukrnafta PJSC declared that according to preliminary estimates, it will pay about 5.5 billion UAH of rent in 2018, and, therefore, there should be about 270 million UAH of income from rental payments [Retrieved from: <https://www.ukrnafta.com/za-veresen-ukrnafta-splatila-721-mln-grn-renti>] in the budgets of regions, districts and communities, and in September 2018, it was about payment of about 6.4 billion UAH of rent, and, consequently, about 320 million UAH of income from rental payments would be received to the budgets of regions, districts and communities [Retrieved from: <https://www.ukrnafta.com/za-veresen-ukrnafta-splatila-721-mln-grn-renti>]. However, even planning for an increase in rent is in no way indicative of the existence of a mechanism for its fair distribution and redistribution, since rental income after interbudget redistribution is received by the communities of Sumy region, Ivano-Frankivsk region and Poltava region, and according to the Constitution of Ukraine, the owners of natural resources are all citizens of Ukraine.

The imperfect state regulation of rental relations stipulates the fact that a significant part of the income from exploitation of natural resources is not controlled by the state and does not come to the state and local budgets. In particular, the analysis of the state of rent relations in the system of forest resource and economic relations testifies the imperfection of the mechanisms of withdrawal, redistribution, and also assignment of forest rent to ensure the integrated development of forest resource complexes. The proof of this is that "The profit from the export of rough timber per unit of area covered with forest is only partially returned to the industry, where it can be used to restore forest. The rest of the added value is concentrated by the owners of private capital, which would not be so negative if this part of the rent was distributed more evenly in society" [Vrublevska 2007].

Consequently, the low level of income from differential forest rent I is due, on the one hand, to the imperfection of ownership relations on the forest fund land, forest resources and production structures, and, on the other hand, incomplete consideration of forest resource specific of the payments for forest resources and strictly regulated tax policies. Under the existing economic conditions, even the incomes derived from the differential forest rent II, are used ineffectively, are not enough aimed at further improvement of the forest resource complexes. The main disadvantages of the current state of rental relations to ensure the development of forest resource complexes are that:

- a small part of the formed forest rent is aimed at the restoration and protection of forest resources;
- an imperfect system of accounting and inventory of rent sources (forest-land resources, forest resources, resources of secondary forest use and resources of non-raw material origin, location of forests and forest enterprises, forms of their organization, etc.) does not allow to evaluate fully and qualitatively the rental forest resource base;
- there is an incomplete use of sources of the forest rent and a low level of its involvement in improving the system of production of sectoral structures of the complex.

Thus, in the future, development of rental forest-resource relations is associated with the further introduction of effective market pricing methods, the expansion of exchange trade with modern market-oriented forms, the economy liberalization and simultaneously with the formation of mechanisms for effective support of the forest resource complex. The mechanism for the withdrawal of rental payments for subsoil use by the business entities of Ukraine is also imperfect. Due to the fact that the deposits and the territory of extraction of minerals are owned by the people of the country, and the extraction of minerals is carried out by an entrepreneur, then the received mining rent must be divided between two entities: the state, including its citizens, and the enterprise-deposits owner.

Different countries have different mechanisms for distributing mining rent between designated entities of rental relations. The method of redistribution of rent in Ukraine is the system of granting special permits for subsoil use, through which a part of the created mining rent comes from subsoil users to the state. Instruments for withdrawing mining rent, which are used in Ukraine, can be divided into those that make it possible to separate its absolute and differential component. Absolute rent is withdrawn using licenses (permits), fees for subsoil, fees for geological exploration works. Differential rent is paid using special rental payments (for oil, natural gas and gas condensate extraction).

At the same time, it should be acknowledged that "The system of determination of rental payments for oil and natural gas extraction in Ukraine envisages the determination of the amount of rental payments, which depend on the volumes of extraction, but do not take into account the prices of sold products". Thus, today rental payments provide guaranteed income of the state, but do not solve the problem of withdrawing surplus extra profits from the mining industry. Economically unreasonable determination of rental rates for oil and natural gas leads to a loss-making activity in oil and gas extraction companies, does not allow increasing stocks and providing technical re-equipment of deposits" [Halynska 2018].

In addition, the extracting enterprises pay mandatory the rest of other taxes (fees, compulsory payments), the totality of which forms a system of taxation. In some cases it is planned to withdraw a part of the rent in the framework of the concluded agreements on the production distribution. So, the system of state withdrawal of a part of the mining rent in Ukraine in the modern form consists of three interrelated elements. In this case, production distribution agreements are considered as a separate mechanism that can completely or partially replace the rent withdrawal system on the basis of a combination of taxes and special charges. The situation with the withdrawal of rent for subsoil use to extract amber is a kind of quintessence of the low efficiency of the tax regulation of nature use in general. Failing implementation of the plan for revenue of rent for subsoil use for amber extraction is associated with the fact that the extraction of this valuable organo-mineral substance is controlled by regional business groups that physically do not allow identification of the actual base of withdrawal of this type of payment by the relevant controlling authorities [Holian 2017]. In terms of withdrawal of rent for the special use of water from both surface and underground sources from business entities, there are also a number of systemic deficiencies, the main of which is the fact that the role of the water resource in economic turnover, which may be the means of production, the material basis of finished products, a component that provides the production process, or the end product, is not taken into consideration. This, according to V. Holian, has led to significant imbalances in the formation and withdrawal of water rent, since in some segments of the economy, the water rent is almost entirely assigned to the water user and forms a surplus profits (in particular, in the

market of bottled water) [Retrieved from: <http://jkg-portal.com.ua/ua/publication/one/vodna-renta-khto-shho--jak-vplivaje-na-tarif-51794>].

When summarizing the critical assessment of the existing system of distribution and redistribution of certain types of natural rent in Ukraine, set out in publications [Vrublevska 2007; Zakharchuk 2018; Pasemko 2013; Amosha 2004; Halynska 2018; Lysetskyi 2004; Malyi 2000; Mishchenko 2004; Mishchenko 2003; Sherstiukova 2017; Retrieved from: <http://jkg-portal.com.ua/ua/publication/one/vodna-renta-khto-shho--jak-vplivaje-na-tarif-51794>; Holian 2017; Holian 2018], it should be noted that the main deficiency of the rent regulation systems is low mobilization and accumulation of rent for implementation of the provisions of the concept of sustainable development. It is worth paying attention to the fact that there is a problem regarding the fair distribution of rental payments between the members of the rental relations.

Currently, there are two entities - the state that issues permits for use of natural resources and collects rental payments, which are distributed between budgets of different levels. The second entity of rental relations is a business entity, a miner or user of natural resources, who makes rental payments, and also receives a rental income from the resource generating rent. There is also a third entity that receives rent as a passive additional income, including financial rent; however, the issue of rental payments from such income is currently unresolved. In the above-mentioned situation, the state authorities do not activate solution of the issue of taxation of passive rental incomes in the hope that civil society, which only goes through the stage of formation, will not raise the question of a fair distribution of natural rent between the real owners of the resources that generate it. After examining information on distribution and use of rent as income, it has been established that there is a significant number of trends in use of rent, and the choice of an enterprise depends on its sphere of activity, economy, ownership form, development of market relations, financial and economic activity of the enterprise, etc. In the course of rent distribution, the role of the state should be determined. Thus, the state stimulates directing rent on capital investments of productive and non-productive nature, on charitable purposes, financing of environmental measures, expenditures for maintenance of objects and institutions of non-productive sphere, etc. through the procedure of providing tax privileges.

However, even in the context of deployment of decentralization, the distribution of rent for use of these resources takes place in the direction of centralization in the State Budget of Ukraine, and only their scant share goes to rural budgets. For example, the principle of distribution of rental payments for oil and gas extraction involves the transfer of 95% of rental payments to the general fund of the state budget, and 5% - to local budgets. At the same time, 2% of the income from rent is aimed at district budgets, and 3% - at budgets of cities of regional importance, budgets of united territorial communities at the place of extraction of natural resources [Retrieved from: <https://www.ukrnafta.com/vidrahuvannya-z-renti-ukrnafti-za-kviten-do-miscevih-byudzhetiv>]. Even with such a distribution, there is an increase in tax and charge revenues to the budgets of large cities, primarily regional centers, and there is no real increase in revenues due to artificially narrowed tax base to the budgets of rural communities [Holian 2018]. In our opinion, deduction of only 3% of rent for oil and gas extraction to the budgets of the united territorial communities at the place of extraction of natural resources cannot be a sign of its fair distribution, as well as a significant source of development of the united territorial communities. The presented distribution "does not allow to link the rates and volumes of economic development of natural raw

materials within the territorial communities and adjoining territories with the priorities of socio-economic recovery of the village, including as to implementation of projects for modernization of social and industrial infrastructure of rural settlements" [Holian 2018].

For the period 1999-2016, a number of main phases were observed in the dynamics of revenues of rental payments for subsoil use to rural budgets. In 1999-2002, revenues of this kind of fiscal payments fluctuated in the range of 0.3-2.3 million UAH. In 2012-2016, there was a gradual decrease in the amount of revenues from use of mineral resources to rural budgets. If in 2012, rural budgets received rent for use of mineral resources in the amount of 158.4 million UAH, in 2014 - 85.9 million UAH, then in 2016, this amounted to 55.5 million UAH [Holian 2018]. According to our belief, the harmonization of rental relations with the provisions of the concept of sustainable development can be achieved by expanding the range of subjects of the mechanism of distribution of natural rent, changing the interbudget distribution of income from rental payments, directing the use of natural rent on the socio-ecological component of the development of the national economy (Fig. 1).

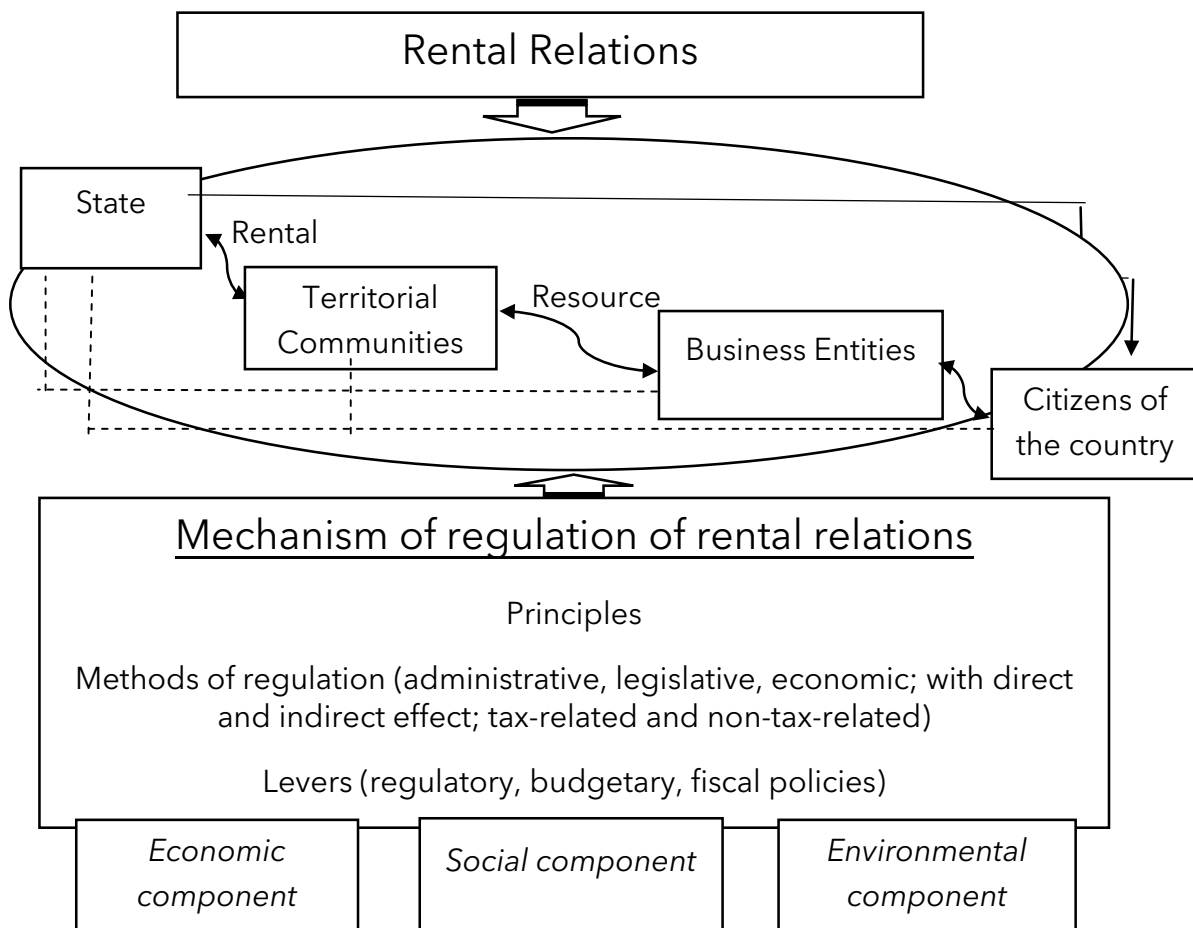

Figure 1 - Rental relations and their mechanism of regulation in the context of implementation of the concept of sustainable development

Source: author's development

The basis for transformation of the distribution of natural rent will be the definition of the principles of functioning of the mechanism of regulation of rental relations.

So, the principles that reflect the economic component should be the principles as follows:

- mandatory availability for a price for special nature use;
- balance of economic interests of the subjects of rental relations;
- implementation of entrepreneurial activity taking into account the interests of the owner of natural resources;
- substantiation of rates of rental payments and charges;
- correspondence of rental payments with sectoral levels of development;
- differentiation of payment standards for use of various types of natural resources;
- transparency of administration of rental payments.

Accordingly, the social orientation of the mechanism of regulation of rental relations will be reflected through observance of the principles as follows:

- specification of the property rights of the participants of the rental relations (ownership, disposal, use, responsibility) within the limits of public (social) ownership of natural resources;
- free access of business entities with any form of ownership to activities in the field of nature use;
- prevention of the domination of certain groups of economic entities;
- prevention of monopoly in nature management;
- transparency of activity of entities of rental relations in terms of extraction, use of natural resources, receipt of rental income and making rental payments, expenses incurred for restoration of natural resources;
- restriction of unfair assignment of natural rent.

The environmental orientation of the mechanism of regulation of rental relations will be guaranteed by compliance with the principles as follows:

- promotion of environmental protection measures;
- prevention of ecologically destructive and naturally destructive consequences of activity of business entities-users of natural resources;
- stimulating the introduction of resource-saving technologies for extraction of natural raw materials and use of natural resources;
- increase of the investment component of the environmental protection direction;
- controllability of ecological consequences of economic activity of subjects of rental relations;
- unconditional reimbursement of the consequences of ecological destructive and nature-destructive type.

In addition to observing the stated principles of the mechanism of regulation of rental relations, the fair distribution of natural rent in accordance with the concept of sustainable development, the recommendations set forth in publications [Halynska 2018; Khvesyk, Holian, Bardas 2013; Sherstiukova 2017] will also contribute to. In our opinion, measures of the highest priority are as follows:

- improvement of the accounting of natural resources and control over their use;
- identification of the real base of withdrawal of land tax and lease charge for use of agricultural and forestry land, as well as lands of the inventory of water resources;
- increase of rental rates for special use of natural resources determined in Ukraine to the payment standards for natural resources that are determined in highly developed countries. This will force the main natural resource users to pay to the owner of the vast majority of natural resources the price adequate to the real cost of the withdrawn natural resource and to direct the natural benefits to serving the territorial communities;

- change of the format of rent regulation of use of forestry lands in terms of development of hunting industry and use of non-resource forest properties;
- ensuring transfer of state-owned lands to communal ownership that are located near rural settlements, which will provide an extension of the base for withdrawal of land tax and land rent in the budgets of rural communities, and will increase the ability of communities to receive additional revenues through the use of communal property objects;
- reduction of rental payments on the amount of environmental expenditures incurred by the business entity related to the minimization of anthropogenic pollution and the destruction of natural resources. Reinvested natural rent will bring a significant economic effect subject to financing innovation projects as to ensuring resource use, which would be in line with the provisions of the concept of sustainable development. Innovation projects should be aimed at ensuring the environmental friendliness of the products manufactured and services provided, which will potentially contribute to the growth of the company's income and the formation of its positive social image;
- revision of the principles of interbudget redistribution of rent for special use of natural resources in order to increase substantially the share of deductions to the baseline budgets, primarily in rural budgets, including the united territorial communities. This will encourage the state to perform its functions not at the expense of the depletion of natural resource potential, but due to the search of new sources of filling the state budget, including creating new jobs in the industries in which the intellectual product is produced.

The distribution of rent remaining by the business entity must be consistent with the process of its strategic development and determine the direction of its future use. The most promising directions for use of rent by the business entity are as follows:

1. Economic direction:

- investment fund of the enterprise (financing of research expenditures, development and implementation of new types of products and technologies, equipment modernization, reconstruction and modernization of production, acquisition and creation of intangible assets, replenishment of current capital);
- fund for financing of expenditures related to social needs (expenditures for operation of the social facilities being in inventory of the enterprise), construction of non-productive objects, recreation and other activities;
- formation of a reserve for payment of dividends (typical for private joint-stock companies). The dividend policy of the company is a serious lever for increasing the efficiency of its activities;
- financial reserve, which is formed in volumes recommended by the current legislation;

2. Social direction:

- fund for stimulation of the enterprise's personnel (material incentives for employees: payment of lumpsum bonuses for fulfilling important production tasks, provision of lumpsum material assistance, bonuses for creation, development and introduction of new technique, etc.);

3. Environmental direction:

- environmental protection fund;
- fund for restoration of natural resources.

Conclusions. The existing distribution of natural rent in Ukraine should be considered imperfect, since neither the ultimate beneficiary of natural resources - the people of Ukraine, nor the executive authorities receive rental income, which is comparable with the market value of such resources. One of the main causes of this situation is imperfection of the mechanism of regulation of rental relations, which consists in existence of a number of issues of legal and fiscal-distributive nature. It is possible to achieve fair distribution and redistribution of natural rent, and at the same time to bring the national economy closer to the parameters of sustainable development by improving the mechanism of regulation of rental relations with an appropriate definition of the principles of its functioning. Achievement of the parameters of sustainable development should take place in compliance with the recommendations on the distribution of natural rent by the business entity. They can be implemented only on the basis of accounting of the results of rental relations. Perspectives for further research consist in developing recommendations for practical implementation of the proposed mechanism of regulation of rental relations.

References

- Amosha, A. I., & Starichenko, L. L. (2004). Teoreticheskie osnovy i mekhanizmy regulirovaniia dokhodov u gledobvyvaiushchikh predpriatii [Theoretical foundations and mechanisms for regulating the income of coal mining enterprises]. *Ugol Ukrainy - Coal of Ukraine*, 6, 3-8.
- Andriievskiy, I. D., Korzhniev, M. M., & Ponomarenko, P. I. (2005). *Reformuvannia ekonomichnoho mekhanizmu korystuvannia nadramy: rehuliatora ekonomichnoi, ekolohichnoi ta sotsialnoi bezpeky krainy: monohrafiia* - Kyiv.: VPC Kyivskiyi Universytet, p. 195.
- Baland, J.-M., & Francois, P. (2000). Rent-seeking and resource booms. *Journal of Development Economics*, 61(2), 527-542. [https://doi.org/10.1016/S0304-3878\(00\)00067-5](https://doi.org/10.1016/S0304-3878(00)00067-5)
- Besedin, V. F., Stoliarov, V. F., & Ostrovetskyi, V. I. (2016). Metodolohichni osnovy rentnykh vidnosyn v konteksti staloho rozvytku Ukrainy [Methodological foundations of rent relations in the context of sustainable development of Ukraine]. *Ekonomichniy visnyk Donbasu - Economic Bulletin of Donbass*, 3(45), 105-120.
- Blaug, M. (2001). *Economic Theory in Retrospect* / transl. from English by I. Dziuba. - Kyiv: *Osnovy Publishing by Solomiia Pavlychko*, p. 670.
- Bodnar, O. V. (2017). Rent in the System of Value Concepts / *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series "Economic Sciences"*, 23, 65-69.
- Buchanan, J. M. (1980). *Rent seeking and profit seeking. Toward a theory of the rent seeking society* / Eds. By J.M. Buchanan, R.D. Tollison, G. Tullock. - College Station: Texas A&M University Press, Series 4, 3-15.
- Dean, A. (2000). Worcester, Revision of the Theory of Rent. Eited by V.M. Galperin; Trans. from English. *The Milestones of Economic Thought*. - St. Petersburg - (Library of the "School of Economics", Edition 27). ToR. Markets of Production Factors, p. 356-385.
- Halushchak, M. M. (2008). Osoblyvosti mekhanizmu utvorennia zemelnoi renty I ta II [Features of the mechanism of formation of land rent I and II]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho lisotekhnichnoho universytetu Ukrainy - Scientific Bulletin of the National Forestry and Wood Technology University of Ukraine*, 18, 162-170.
- Halynska, Y. V. (2018). *Derzhavne rehuliuвання rozpodilu pryrodnoi renty v natsionalnii ekonomitsi na osnovi teorii kolaboratsiinykh aliantsiv* [Tekst]: dysertatsiia d-ra ekon.

- nauk, spets.: 08.00.03 - ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom [State regulation of the distribution of natural rents in the national economy on the basis of the theory of collaborative alliances [Text]: dissertation of the Doctor of Economics: 08.00.03 - Economics and Management of National Economy]. Research adviser O.M. Telizhenko. - Sumy: SumDU, p. 452.
- Holian, V. (2017). *Detsentralizatsiia. Yak pidniaty selo cherez spravedlyvyi rozpodil renty* [Decentralization. How to develop a village through a fair distribution of rent]. Retrieved 14.12.2019 from <https://glavcom.ua/columns/vgalyan/decentralizaciya-yak-pidnyati-selo-cherez-spravedlivi-rozpodil-renty-471196.html>
- Holian, V. (2017). *Renta za pryrodni resursy: skilky hroshei otrymav derzhbiudzheth. I chomu stavky rentnoi platy za korystuvannia nymy varto perehlianyty*. Retrieved 14.12.2019 from <https://mind.ua/openmind/20172923-renta-za-prirodni-resursi-skilki-groshej-otrimav-derzhbyudzheth>
- Holian, V. (2017). *Vodna renta: yak podolaty nespravedlyvist. Chomu voda dorozhchaie, a biudzheth otrymuie vse menshe hroshei za yii vykorystannia* Retrieved 14.12.2019 from <https://mind.ua/openmind/20175887-vodna-renta-yak-podolati-nespravedlyvist>
- Hurovska, T. V. (2011). Teoriia renty: istoriia ta suchasnist [Theory of rent: history and the present time] *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky - Scientific Bulletin of the Khmelnytsky National University. Economic Sciences*, 1(6), 7-11.
- Khvesyuk, M., Holian, V., & Bardas, V. (2013). Formuvannia novoi modeli fiskalnoho rehuliuвання pryrodokorystuvannia: instytutsionalni peredumovy, metodolohichne zabezpechennia ta praktychni rekomendatsii [Formation of a new model of fiscal regulation of natural resources: institutional preconditions, methodological support and practical recommendations]. *Economist*, 9, 4-13.
- Krueger, A. O. (1974). The Political Economy of the Rent-Seeking Society. *American Economic Review*. 64(3), 291-303. Retrieved 14.12.2019 from <https://www.jstor.org/stable/1808883>
- Kvasniuk, B. Ye. (2004). Renta i rentni vidnosyny v Ukraini [Rent and rent relations in Ukraine]. *Ekonomichna teoriia - Economic theory*. 1, 9-23.
- Kyryliuk, I. M. (2012). Teoretychni kontseptsii zemelnoi renty [Theoretic concepts of land rent]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini - Formation of market relations in Ukraine*, 1, 18-22.
- Linnyk, S. O. (2006). *Derzhavne rehuliuвання pryrodokorystuvannia na rehionalnomu rivni: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. nauk z derzh. upr. [State regulation of natural resources at the regional level: author's abstract of the candidate of sciences in public administration]*. Kharkiv Regional Institute of Public Management; NADU. - Kharkiv, p. 25.
- Li, S., Wu, H., & Jiang, X. (2018). Rent-seeking and firm value: Chinese evidence. *Business and Politics*, 20(2), 239-272. <https://doi.org/10.1017/bap.2017.25>
- Lysetskyi, A. S. (2004). Renta - podatkovye pole ahropromyslovoho kompleksu [Rent is the tax field of the agro-industrial complex]. *Finansy Ukrainy - Finances of Ukraine*, 3, 90-98.
- Malyi, I. Y. (2000). Do pytannia pro teoriuu zemelnoi renty ta problemy reformuvannia zemelnykh vidnosyn [Revisiting the question of the theory of land rent and the problem of reforming land relations]. *Ekonomika Ukrainy - Economy of Ukraine*, 8, 49-54.

- Marshall, A. (2007). *Fundamentals of Economic Science* / [foreword by J. M. Keynes; Trans. from English. V. I. Bomkina, V. T. Rysina, R. I. Stolper.] - Moscow: Eksimo, p. 832
- Martimort, D., Pouyet, J., & Ricci, F. (2018). Extracting information or resource? The Hotelling rule revisited under asymmetric information. *The RAND Journal of Economics*, 49(2), 311-347. <https://doi.org/10.1146/annurev-resource-100814-124959>
- Matiukha, V. V. (2013). Plata za korystuvannya nadramy yak osnovnyi element ekonomichnoho mekhanizmu upravlinnia vitchyznianym fondom nadr [Fee for subsoil use as the main element of the economic mechanism for management of the domestic subsoil fund]. *Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky – Mechanism of economic regulation*, 1, 54-60.
- Mishchenko, V. S. (2004). *Hirnychi kapital i resursna renta yak instrument derzhavnoho upravlinnia nadrokorystuvanniam* [Mining capital and resource rent as an instrument for state management of subsoil use]. Kyiv: Council for Ukraine's Productive Forces Studies of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine, p. 44.
- Mishchenko, V. S. (2003). Pryrodno-resursna renta i rentna polityka v Ukraini [Natural resource rent and rent policy in Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 12, 3-14.
- Mishchenko, V. (2004). Hirnycha renta i platezhi za nadra [Mining rent and payments for subsoil]. *Heoloh Ukrainy – Geologist of Ukraine*, 4, 28-34.
- Mudambi, R., & Navarra, P. (2015) Is Knowledge Power? Knowledge Flows, Subsidiary Power and Rent-Seeking within MNCs. In: Cantwell J. (eds) *The Eclectic Paradigm*. Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1007/978-1-137-54471-1_7
- Nitzan, S. (1994). Modelling rent-seeking contests. *European Journal of Political Economy*, 10(1), 41-60. [https://doi.org/10.1016/0176-2680\(94\)90061-2](https://doi.org/10.1016/0176-2680(94)90061-2)
- Pasemko, H. P., & Pasemko, H. M. (2013). *Teoretyko-metodolohichna problema rozpodilu zemelnoi renty v umovakh hlobalizatsii* [Theoretical and methodological problem of distribution of land rent in the conditions of globalization]. Retrieved 14.12.2019 from http://www.znau.edu.ua/visnik/2013_12_2/67.pdf
- Petty, V. (1940). *Economic and Statistical Robots*. Moscow: State Social and Economic Publishing House, p. 324.
- Rezultaty kompanii za 9 misiatsiv 2018 roku [Company's results for 9 months of 2018]. Retrieved 14.12.2019 from <https://www.ukrnafta.com/rezultati-kompanii-za-9-misyacziv-2018-roku>
- Ricardo, D. (1955). *The Beginning of Political Economy and Taxation*. Trans. Edited by M. Smith - Moscow: State Publishing House of Political Literature. Volume 1. – p. 360.
- Rowley, C. K. (1988). Rent-Seeking Versus Directly Unproductive Profit-Seeking Activities. In: Rowley C.K., Tollison R.D., Tullock G. (eds) *The Political Economy of Rent-Seeking. Topics in Regulatory Economics and Policy*, 1. Springer, Boston, MA. https://doi.org/10.1007/978-1-4757-1963-5_2
- Sherstiukova, K. Y. (2017). *Pererozpodil pryrodno-resursnoi renty v natsionalnii ekonomitsi. Avtoref. dys. kand. ekon. nauk. Za spetsialnistiu 08.00.03 «ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom»* [Redistribution of natural resource rent in the national economy: author's abstract for a scientific degree of candidate of economic sciences: specialty: 08.00.03 "Economics and Management of National Economy"]. Kyiv, p. 20.
- Shumpeter, I. A. (2007). *Teoriia ekonomicheskogo razvitiia. Kapitalizm, sotcializm i demokratiia* [Theory of economic development. Capitalism, socialism and democracy]; [Foreword by V. S. Avtonomova; transl. from German by V. S. Avtonomova, I. V. Avtonomova, L.

- A. Gromova, K. B. Kozlova, I. I. Nikolaenko, I. M. Osadchaya, I. S. Semenenko, E. G. Solovyov]. – Moscow: Eksimo, p. 864.
- Smith, A. (2007). *Study on the Nature and Causes of Wealth of Peoples* / A. Smith; [trans. from English; foreword by V. S. Afanasyeva]. Moscow: Eksimo, pp. 960.
- Tulloch, G. (1967). The Welfare Cost of Tariffs, Monopolies and Theft. *Western Economic Journal*, 5, 224-232. <https://doi.org/10.1111/j.1465-7295.1967.tb01923.x>
- Veklych, O. O. (2007). Yak aktyvizuvaty mekhanizm vyluchennia pryrodnoresursnoi renty? [How to activate the mechanism for extraction of natural resource rent?]. *Finansy Ukrainy - Finances of Ukraine*, 10.
- Vidrakhuvannia z renty «Ukrnafty» za kviten do mistsevykh biudzhativ [Rent deductions by Ukrnafta to local budgets for April]. Retrieved 14.12.2019 from <https://www.ukrnafta.com/vidrahuvannya-z-renty-ukrnafty-za-kviten-do-misczevih-byudzhativ>.
- Vodna renta: khto, shcho i yak vplyvaie na taryf [Water rent: who, what and how affects the tariff]. Retrieved 14.12.2019 from <http://jkg-portal.com.ua/ua/publication/one/vodna-renta-khto-shho-jak-vplivaje-na-tarif-51794>
- Vlaskamp, M. C. (2019). The European Union and natural resources that fund armed conflicts: Explaining the EU's policy choice for supply chain due-diligence requirements. *Cooperation and Conflict*, 54(3), 407-425. <https://doi.org/10.1177/0010836718808314>
- Vrublevska, O. V. (2007). Lisova renta: vyluchennia y rozpodil [Forest rent: withdrawal and distribution]. National Forestry and Wood Technology University of Ukraine. *Collection of research papers. Naukovi visnyk - Scientific Bulletin*, 17(2), 11-17.
- Za veresen «Ukrnafta» splatyla 721 mln hrn renty [Ukrnafta paid rent in the amount of 721 million UAH for September]. Retrieved 14.12.2019 from <https://www.ukrnafta.com/za-veresen-ukrnafta-splatyla-721-mln-grn-renty>
- Zack-Williams, A. (2016). Natural resources, economic rents and social justice in contemporary Africa, *Review of African Political Economy*, 43(150), 533-539. <https://doi.org/10.1080/03056244.2016.1251715>
- Zakharchuk, O. A. (2011). Rentnyi kharakter platezhiv za resursy [Rental nature of payment for resources]. *Ekonomika ta derzhava - Economy and the State*, 3, 89-91.
- Zhikaliak, N. V. (2013). Renta v gornoi promyshlennosti: vidy i prichyny obrazovaniia [Rent in mining industry: types and causes of formation]. *Ekonomicheskii vestnik Donbassa - Economic Bulletin of Donbass*, 3(33), 180-185.
- Zhuk, V. M. (2017). *Obih zemel silskohospodarskoho pryznachennia v selozberihaiuchii modeli ahrarnoho ustroiu Ukrainy: naukova dopovid [The turnover of agricultural land in the village-preserving model of the agrarian system of Ukraine: scientific report]* – Kyiv: Natsionalnyi naukovyi tsentr "Instytut ahrarnoi ekonomiky" - National Science Center "Institute of Agrarian Economics", p. 128.
- Zhuk, V. M. (2017). Teoretychni osnovy modeliuvannia rozvytku silskykh terytorii: bikheviorystychnyi aspekt [Theoretical foundations of modeling of rural areas development: behavioral aspect]. *Oblik i finansy - Accounting and Finance*, 3(77), 169-179.

Received: 15.12.2019

Accepted: 20.12.2019

Published: 31.01.2020

DOI: <https://doi.org/10.32070/ec.v1i45.73>**Руслана Білик**

кандидат економічних наук, доцент,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
доцент кафедри міжнародної економіки
Україна, Чернівці
rs_bilyk@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-4006-8416

**ВЕНЧУРНИЙ КАПІТАЛ У СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ**

Анотація. У статті розглянуті теоретичні основи венчурного фінансування. Висвітлено економічну сутність та специфіку венчурного капіталу, його основні форми та вплив на фінансове забезпечення інноваційної економіки. Розглянуто взаємозв'язок інноваційного розвитку і венчурного інвестування. Визначено можливості використання венчурного капіталу як додаткового джерела фінансування інноваційної діяльності. Проаналізовано світовий досвід формування і розвитку венчурного капіталу, механізми організації венчурних підприємств. Досліджено сучасний стан та основні тенденції розвитку ринку венчурного капіталу в розвинених країнах. Виявлено можливості використання досвіду інноваційних економік для України, де венчурний капітал з його розподілом ризику може стати одним із ефективних методів залучення капіталу для подолання кризи та глибокої структурної перебудови національної економіки. Зроблено висновки щодо відповідності розвитку українського венчурного фінансування загальносвітовим тенденціям. Виявлено чинники, які стримують ефективний розвиток українського ринку венчурних інвестицій. Визначено ризики, характерні для венчурного фінансування, які обумовлені його особливостями та специфікою механізму такого фінансування. Виокремлено шляхи мінімізації та уникнення ризиків венчурного фінансування для інвестората підприємства-реципієнта. Оцінено практику застосування венчурного фінансування в Україні, на основі чого зроблено висновки про високу ефективність венчурного фінансування для новітніх інноваційних підприємств. Запропоновано комплекс заходів та надано рекомендації щодо створення сприятливого інвестиційного клімату для стимулювання розвитку венчурного підприємництва, активізації інноваційної діяльності в Україні.

Ключові слова: венчурні фонди, інноваційна економіка, фінансування, інвестування, інноваційна ідея

Формул: 0, рис.: 1, табл.: 3, бібл.: 19

JEL Classification: G24, O31

Ruslana Bilyk

PhD (Economics), Assistant Professor,
Uriy Fedkovych National University of Chernivtsi,
Department of the International Economics
Ukraine, Chernivtsi
rs_bilyk@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-4006-8416

VENTURE CAPITAL IN THE FINANCIAL SUPPORT SYSTEM OF INNOVATIVE ECONOMY

Abstract. In the article are considered the theoretical bases of venture financing. The economic essence and specificity of venture capital, as well as its main forms and influence on financial provision of innovative economy, are highlighted. Interaction of innovation development and venture investment is considered. The possibilities of using venture capital are determined as an additional source of financing for innovation activity. The world experience of formation and development of venture capital, mechanisms of organization of venture enterprises are analyzed. The present state and main tendencies of development of the venture capital market in the developed countries of the world are researched. The possibilities of using the experience of innovative economies for Ukraine are revealed, where venture capital with its distribution of risk can become one of the effective methods of raising capital to overcome the crisis and deep structural restructuring of the national economy. Conclusions regarding are made the conformity of development of Ukrainian venture financing to the world tendencies. The factors are revealed, which restrain the effective development of the domestic market of venture investments. The risks typical for venture financing are determined, which are conditioned by its features and specificity of the mechanism of such financing. The ways of minimizing and avoiding the risks of venture financing for the investor and the enterprise-recipient are set out. The practice of using venture financing in Ukraine is evaluated, on the basis of which conclusions are made about the high efficiency of venture financing for the newest innovative enterprises. The complex of measures was proposed and recommendations on creation of favorable investment climate for stimulating the development of venture business, activation of innovation activity in Ukraine, were given.

Keywords: venture funds, innovative economy, financing, investment, innovative idea

Formulas: 0, fig.: 1, tabl.: 3, bibl.: 19

JEL Classification: G24, O31

Вступ. Необхідність створення сприятливих умов для становлення економіки, в якій відбуваються на безперервній основі глибокі технологічні і структурні зрушення, актуалізує проблему пошуку ефективних джерел акумулювання та форм вкладення коштів в активізацію і розвиток інноваційної діяльності. У розвинених країнах протягом тривалого періоду важливим і дедалі більше зростаючим елементом системи фінансового забезпечення інноваційного підприємництва стає венчурний капітал. Цей вид фінансового капіталу відповідає ризиковому характеру інноваційної діяльності, забезпечує суб'єктів підприємницької діяльності довгостроковими фінансовими ресурсами, надає можливості для виробничого впровадження наукових розробок, комерціалізації нововведень, надання маркетингових, консультаційних та інших послуг.

Ще більш вагомими є результати функціонування венчурного капіталу на рівні національної економіки, в якій під впливом механізмів його формування і використання відбуваються структурні зрушення у виробництві і сфері послуг, активізується ринок фінансових інновацій. У світовому економічному просторі під впливом глобалізації та інтелектуалізації виробництва новітні інформаційні технології створюють умови

та можливості для об'єднання різних наукових ідей, розробок, вузлів, технологічних систем для нововведень та їх стрімкого поширення. Відповідно зростає потреба у фінансуванні інноваційної діяльності, інтерес науковців і представників бізнесу до венчурного капіталу.

У сучасних умовах ці питання набувають для економіки України надзвичайно великого значення в контексті втрати національним господарством конкурентних переваг у науково-технічній та інноваційній сферах, обмеження фінансових можливостей держави і суб'єктів господарювання фінансувати належним чином розвиток цих сфер.

Аналіз досліджень та постановка завдання. Проблемам формування і використання венчурного капіталу як джерела фінансування інноваційної економіки приділяють значну увагу у своїх дослідженнях зарубіжні та українські науковці, а саме: Дж. Аллен, Л. Антонюк, М. Арвін, Ю. Бажал, С. Беннетт, О. Джусов, Н. Мешко, В. Зянько, М. Канніс, М. Коніна, М. Найр, Р. Прадхан, В. Сизоненко, О. Лапко, Л. Федулова, С. Циганов.

У працях цих та інших українських та зарубіжних дослідників значна увага приділяється накопиченому досвіду формування венчурного капіталу, визначенню його ролі в активізації використання традиційних джерел фінансування інноваційних процесів. Доволі змістовними є роботи, присвячені механізмам функціонування венчурних фондів, питанням трансформації прямих приватних інвестицій у фінансування нових і швидкозростаючих компаній або розширення бізнесу.

Але фінансування інноваційної економіки охоплює й інші проблеми, від розв'язання яких залежить економічна поведінка суб'єктів інноваційно-інвестиційного процесу, зміни в структурі національного виробництва, співвідношення між різними видами капіталу, конкурентоспроможність національної економіки.

Метою цієї статті є виявлення ролі венчурного капіталу в фінансовому забезпеченні інноваційної економіки, з'ясування причин, що перешкоджають розвитку венчурного підприємництва у вітчизняному інституційному середовищі та визначення шляхів і способів вдосконалення системи стимулів та механізмів підтримки діяльності високо ризикованих підприємств.

Результати дослідження. Обґрунтування шляхів формування і використання венчурного капіталу вимагає з'ясування економічних передумов застосування досвіду венчурного інвестування інноваційної діяльності, специфіки дії обмежувальних чинників у фінансуванні ризикових проектів.

Крім того, в Україні відсутній державний вплив на мотивацію широкого використання венчурного капіталу в системі фінансового забезпечення інноваційної діяльності, а ринкові механізми за існуючої моделі розвитку по суті не зачіпають проблеми підтримки конкуренції у науково-технічній та інноваційній сферах, утворення власної технологічної бази корпоративних утворень.

Слабкість інфраструктури інноваційного сектору не дозволяє перетворити венчурні фірми на центри інноваційної економіки, ефективно трансформувати фінансування наукових розробок у нові інноваційні продукти та технології.

Венчурні фірми (від англ. *venture* – ризиковані підприємства) – це організації, які створюються для здійснення інноваційної діяльності, і передусім тих нововведень, які пов'язані зі значним ризиком. Венчурні фірми є тимчасовими структурами, які характеризуються підвищеною діловою активністю, прямою особистою

зацікавленістю співробітників фірми та партнерів по венчурному бізнесу в успішній комерційній реалізації нововведень з мінімальними витратами і у відносно стислі строки. Але на практиці не всі інноваційні ідеї втілюються в життя, а тим більше далеко не всі досягають завершення інвестиційним процесом. Причини: помилки в обґрунтуванні, недостатньо чисті результати експерименту, нестача засобів для розвитку виробництва, і нарешті, довгі строки інноваційного процесу, які призводять до старіння новації.

Фінансові ресурси венчурної фірми утворюються на договірній основі та на грошові кошти, одержані шляхом об'єднання коштів юридичних та фізичних осіб, вкладів і кредитів корпорацій, інститутів спільного інвестування, приватних фондів і держави. Сформований у такий спосіб венчурний капітал виявляється у механізмі венчурного фінансування, яке є спеціальним видом високого ризику.

Прямі інвестиції реалізують участь інвесторів венчурного капіталу в капіталі венчурної фірми через варанти, опціони або конвертовані цінні папери [Сизоненко, Циганов 2009]. Таким чином, венчурне фінансування трансформує систему фінансового забезпечення інноваційної діяльності, розширює можливості венчурних фірм (рис. 1).

Сильні сторони	Можливості
<p>Формування нових джерел фінансування інновацій</p> <p>Отримання надприбутків і їх подальше використання в інвестиційному забезпеченні інноваційної діяльності</p> <p>Опанування нової сфери отримання надприбутків від реалізації перспективних наукових ідей</p>	<p>Використання приватних заощаджень, перетворення їх в інвестиції</p> <p>Зростання активів венчурних ІСІ, можливість інвестування капіталу в акції нових і швидкозростаючих компаній</p> <p>Можливості диверсифікації вкладень венчурних компаній, зниження рівня ризикованості капіталу</p>
Слабкі сторони	Загрози
<p>Посилення ризикового характеру інвестування в умовах інституціональної невизначеності</p> <p>Відсутність наукових ідей, адекватних комерційним очікуванням</p> <p>Низька прибутковість окремих проектів, тривалий термін окупності венчурного капіталу</p>	<p>Загрози втрат акціонерних товариств, банкрутство суб'єктів ринку венчурного капіталу</p> <p>Низький рівень доходів населення, відсутність вільних коштів у суб'єктів господарювання</p> <p>Зменшення кількості зарубіжних ринків із присутністю високотехнологічних українських розробок</p>

Рисунок 1 – Результати SWOT-аналізу формування венчурного капіталу в Україні
Джерело: розроблено автором за даними [Сизоненко, Циганов 2009; Коніна, Тузова 2016]

Венчурний капітал, за визначенням Європейської асоціації прямих приватних інвестицій та венчурного капіталу, – це кошти професійних учасників ринку, що інвестуються спільно з підприємницькими коштами для фінансування початкових стадій діяльності підприємства або на етапі його розвитку. Його вирізняє двояка природа, а саме, з одного боку, це ризикована спроба заробити на новітніх розробках

та ідеях, а з іншого – сильне бажання примножити власний капітал, а не втратити [European Venture Capital Assosiation 2018].

Венчурний капітал за своїм змістом є пайовим капіталом, що інвестується в стартові інноваційні підприємства або в реструктуризацію вже існуючих підприємств. Вкладення і використання капіталу забезпечується спеціальними фінансовими і банківськими інститутами, малими інноваційними фірмами і фондами венчурного фінансування. Венчурні підприємці здійснюють збір коштів інвесторів, пошук відповідних для інвестицій компаній, формують додану вартість в компанії з наступним виходом з неї і поверненням грошей інвесторів. Венчурне фінансування відбувається з дотриманням таких принципів, як диверсифікація ризику між партнерами, поетапності фінансування, опосередкованої участі в капіталі стартових компаній. Вважається, що найбільш доцільним використання венчурного капіталу є за умов достатньо високої прибутковості бізнесу (більше 30%), а при розширенні функціонуючого бізнесу – 15%. Основний складник використання венчурного капіталу полягає в комерційній результативності реалізації інновацій, а його поєднання з людським капіталом трансформує інтелектуальну працю в інвестиційний процес.

Формування венчурного капіталу відбувається залежно від видів організації венчурного бізнесу та від стадій розвитку венчурних фірм. Так фінансуванням самостійних невеликих венчурних фірм займаються індивідуальні інвестори. Це можуть бути учені, інженери, винахідники, які спеціалізуються на дослідженнях, розробках та виробництві нової продукції – так звані бізнес-ангели («business angels»), які реалізують свої власні економічні інтереси, намагаються отримати матеріальну вигоду. Початковим капіталом невеликих венчурних фірм слугують особисті заощадження засновників, а в разі необхідності кошти отримують від інших суб'єктів ринку венчурного капіталу [Cannice, Allen, Tarrazo 2016; Tykvoová 2017; Wallmeroth, Wirtz, Groh 2018]. Розмір інвестицій бізнес-ангелів доволі строкатий: він коливається від 10 тис. до декількох млн. дол. США і зазвичай складає 5-20% їх коштів. Кількість активних бізнес-ангелів в Європі оцінюється в 125 тис., а кількість здійснених ними інвестицій у 30-40 разів перевищує обсяги інвестицій венчурних фондів. Значну роль відіграють у фінансуванні інновацій бізнес-ангели і в США: на початкових стадіях вони здійснюють більше 80% інвестицій, забезпечуючи тим самим активізацію малого бізнесу та посилюючи його інноваційність [Cooke, Mayers 2014].

У формальному секторі інвестиційні фонди формуються за рахунок інвестиційних інститутів, пенсійних фондів, страхових компаній, різних урядових агенцій та міжнародних організацій. Кошти з цих фондів активно використовуються на стадії швидкого зростання фірми, для якої характерним є розширення виробництва і збільшення обсягів продажів. Тим самим венчурний капітал інвестується у нові і швидкозростаючі компанії з метою отримання великого прибутку, які здійснюють ризиковану діяльність з приводу розробки і комерціалізації результатів наукових досліджень [Джусов, Мешко 2009]. Характерною ознакою механізму венчурного фінансування є активне залучення інвесторів до управління венчурною фірмою, що передбачає підбір команди менеджерів, прийняття стратегічних рішень розвитку фірми, здійснення фінансового контролю за її діяльністю. Водночас інвестування у венчурний бізнес здійснюється у малі та середні підприємства без будь-яких гарантій та матеріального забезпечення від венчурної фірми. За існуючими розрахунками, венчурний капітал, вкладений в реалізацію проектів, у 15% випадків втрачається

повністю, у 25% - приносить збитки, в 30% дає лише невеликий прибуток. Але в 30% випадків досягнутий успіх і отриманий прибуток дозволяють у 30-200, а іноді і більше разів перевищити вкладені кошти [Chesbrough 2012]. Технологічне ядро світового економічного розвитку займають такі країни як США, Японія, Німеччина, Великобританія, Франція. У цих країнах з державного бюджету НДДКР фінансується на 35-45%, а частка продукції, що спрямовується на експорт, становить 20-25% ВВП. При цьому, одним із найважливіших інструментів фінансування науково-дослідних робіт і розвитку високих технологій, підтримки малого і середнього бізнесу тут виступає венчурний капітал [Pradhan, Arvin, Nair, Bennett 2017].

Крім того, на відміну від нашої країни, в економічно розвинених країнах вже сформувався ринок венчурного капіталу. Він складається з двох взаємодоповнюючих секторів: з неформального, представленого індивідуальними інвесторами, і формального, на якому домінують венчурні фонди. Мала приватна ініціатива справляє суттєвий вплив на формування ринку венчурного капіталу в окремих країнах, зокрема, у США. Але у більшості випадків формування венчурного капіталу відбувається в результаті стимулюючої політики сприяння інноваційного розвитку, про що свідчить досвід таких країн як Великобританія, Франція, Німеччина, Швеція, Ізраїль [Мордань, Відменко, Кобець 2018].

За останні роки обсяги венчурних інвестицій зросли у декілька разів, що свідчить про високий рівень попиту на нові ідеї, рішення та продукти. Відповідно до рейтингу, складеного бізнес-школою IESE (Іспанія) за 2015-2016 рр., із 120 країн найбільш привабливими для Private Equity й Venture Capital є США, Великобританія та Канада. Вони стабільно перебувають на найвищих позиціях рейтингу разом із Сінгапуром (4-е місце), Японією (5-е місце), Гонконгом (6-е місце), Німеччиною (7-е місце) й іншими розвиненими країнами Західної Європи та Азії. У свою чергу, Україна перебуває на 78-му місці рейтингу разом з Ганою та Ботсваною, хоча у 2014 р. наша країна була на 74-й позиції, а в 2013-му – на 73-й. Проте Україна перебуває вище багатьох держав СНД і Центральної Європи (Сербії, Вірменії, Чорногорії, Білорусі, Молдови та ін.) [European Venture Capital Association]. Основний напрямок використання венчурного капіталу – фінансування діяльності високоризикових фірм, орієнтованих на інновації. Такі компанії, що стали відомими у світі своєю високотехнологічною, наукоємною продукцією та інноваційними підходами до ведення бізнесу, як Microsoft, Intel, Advanced Micro Devices, Apple Computers, Sun Microsystems, Google, Seagate Technologies, Cisco Systems, Yahoo, Genentech і Biogen на початкових етапах свого розвитку фінансувались саме венчурним капіталом [Джусов, Мешко 2009].

У цих та інших розвинених країнах світу створено інституціональне середовище для розвитку інноваційної економіки. Регулятивний вплив державних інститутів здійснюється шляхом нормативно-правового забезпечення інноваційно-інвестиційних процесів, мотивації суб'єктів господарювання до нововведень, безпосереднього сприяння держави розвитку наукоємного виробництва, науки, освіти. Усвідомлення необхідності надавати поштовхи розвитку інноваційної економіки досягається завдяки відповідності визначеної мети інноваційної політики можливостям і потребам економіки. Розвиток ринку високотехнологічної продукції узгоджується з правовими та економічними інструментами державного впливу на інноваційні перетворення економіки в цілому. В умовах сприятливого інституційного середовища виникає мотивація до інвестування інноваційної діяльності. Але ризиковий характер розробки

і комерційного освоєння нововведень вимагають особливої організації інвестування, що і обумовлює появу і подальший розвиток пристосованих для цього підприємств і форм руху капіталу. В умовах постійного розвитку венчурної індустрії по усьому світу варто зазначити, що загальний обсяг венчурного капіталу, який інвестується, постійно зростає і залишається досить високим (табл. 1).

Таблиця 1 – Обсяги фінансування венчурного капіталу у світі, млрд. дол. США

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Америка	43,0	47,0	72,0	82,0	72,0	87,3	132,5
Європа	10,0	11,0	15,0	18,0	16,0	22,7	24,4
Азія	5,0	6,0	21,0	39,0	39,0	65,2	93,5
США	41,0	45,0	69,0	79,3	69,1	83,0	130,0
Китай	5,0	5,0	16,0	25,0	31,0	46,1	70,5
Україна	0,06	0,09	0,04	0,13	0,09	0,26	0,29

Джерело: розроблено автором за даними [European Venture Capital Association 2018]

Аналіз даних табл. 1, свідчить, що порівняно з 2012 р. обсяг світових венчурних інвестицій збільшився більше ніж удвічі, але в 2016-2017 рр. спостерігалось зменшення венчурних інвестицій майже на 20,0% по відношенню до 2015 р., тобто відбулося абсолютне скорочення з 218,0 млрд. дол. США до 174,6 млрд. дол. США відповідно. Однак у 2018 р. обсяги венчурних інвестицій на глобальному венчурному ринку значно зросли до рекордної позначки у 254,0 млрд. дол. США. Це майже на 70 млрд. дол. США більше, ніж минулого року. З іншого боку, за даним звіту Venture Pulse від KPMG Enterprise, загальна кількість угод знизилася до шестирічного мінімуму – 15,3 тис. Автори дослідження прогнозують, що досягти поліпшення наявних результатів у 2019 р. може бути проблематично. Проте, на їхню думку, кількість угод на ринку зменшуватиметься, але їх розміри, навпаки, зростатимуть. Також, як і минулого року, найбільше приваблюватимуть інвесторів, стартапи, що займаються штучним інтелектом, медтехом, біотехом та розвивають транспортні рішення. Незважаючи на такі коливання, оцінка розмірів світових тенденцій венчурного інвестування залишається високою, що підтверджує значний вплив таких інвестицій на розвиток світового господарства.

Венчурний капітал виник у США ще у середині 50-х рр. ХХ ст. як альтернативне джерело фінансування приватного бізнесу. На сьогодні США займає лідируючі позиції у світі у формуванні венчурного капіталу, що значною мірою забезпечила американська модель регулювання господарського життя, яка ґрунтується на максимальному самозабезпеченні фізичних і самофінансування юридичних осіб з низьким рівнем бюджетної централізації національного продукту (25-30%). Водночас держава бере на себе близько 50% витрат на проведення НДДКР, майже повністю фінансує створення найбільш складних і дорогих установок фундаментальної науки. У США венчурні інвестиції спрямовуються перш за все у високотехнологічні галузі, що дає вагомий поштовх для розвитку й інших сфер економіки.

Найбільшу частку у загальному обсязі венчурних інвестицій США займають інвестиції у розвиток програмного забезпечення, біотехнологій, медіа-сфери. Тим самим венчурне фінансування набуває форму інтеграційних зв'язків. Серед американських країн окрім США найбільш всього венчурних інвестицій залучають

Бразилія, Канада, Мексика [Швець, Нужна 2018]. В Європі венчурний капітал почав розвиватися наприкінці 70-х рр. ХХ ст.

Для розвитку венчурного бізнесу в країнах Європи використовуються різні засоби його стимулювання, а саме: безпосередня фінансова підтримка з боку держави шляхом виділення пільгових кредитів, зниження оподаткування на біржові доходи, надання державних гарантій та інші засоби, що умотивовують учасників підприємницької діяльності переорієнтовуватися на інноваційний шлях розвитку. При цьому, регуляторні постанови суттєво впливають на процес мобілізації капіталу, даючи змогу пенсійним фондам і страховим компаніям розміщувати свої кошти у венчурних інвестиціях. Серед європейських країн найбільше всього залучають венчурних інвестицій Німеччина, Франція, Італія, Іспанія, Фінляндія, Швеція. Венчурний капітал, як джерело фінансування, особливо актуальний у країнах Європи для молодих компаній, для компаній у високотехнологічних галузях, таких як аерокосмічна промисловість, біотехнології, енергетика, Інтернет, нанотехнології, фармацевтика, робототехніка, програмне забезпечення, TLC, вебпублікації, для інноваційних компаній та для компаній з низькою часткою матеріальних активів.

Спільною рисою цих компаній є те, що вони відносяться до малого бізнесу, є прозорими і більш ризиковими для інвесторів [European Venture Capital Report 2018; Karpa, Grginović 2019]. В останні роки на світовому ринку венчурних інвестицій посилюється конкуренція між різними країнами за залучення фінансових ресурсів. На ринку з'являються нові потужні гравці, насамперед це азійські країни: Китай, Індія, Японія, Сінгапур, Гонконг. Серед азійських країн особливе місце займає Китай, який у 2016 р. став другим найбільшим у світі ринком залучення венчурних інвестицій, поступаючись лише США. Обсяги венчурного інвестування в Китаї постійно зростають і вже перевищують 70 млрд. дол. США. Високі показники венчурного інвестування в Китаї пов'язують з рядом мегаугод, укладених в останні роки. Зараз у Китаї швидкими темпами розвивається венчурне інвестування та інвестування в інноваційні компанії. За 2012-2018 рр. венчурні інвестиції в країні зросли майже у 14 разів. Це пов'язане із створенням нових підприємницьких структур і збільшенням попиту на фінансові ресурси.

При цьому найбільший внесок у зростання такого показника роблять галузі стратегічного значення, які народжуються, і галузь сучасних послуг [Venture monitor 2018]. У сучасних умовах ринок венчурного капіталу в Україні є достатньо вузьким. Він виник лише наприкінці 90-х років ХХ ст. і знаходиться в стадії формування та має істотний потенціал до розширення. Частка України у світовому ринку венчурних інвестицій не перевищує 0,01%. На сьогодні в Україні, також можна відмітити тренд зростання кількості та об'ємів угод. Згідно з дослідженням Tech Ecosystem Guide to Ukraine 2019, інвестиції в українські стартапи у 2018 р. склали 290 млн. дол. США, що дещо більше ніж у минулому році - 265 млн. дол. США. При цьому Україна не відстає від глобального тренду: кількість укладених угод менша, ніж у 2017 р. - 33 проти 44.

Аналіз діяльності компаній з управління активами (КУА), дає можливість виокремити такі сфери, в які венчурні фонди переважно інвестують свої фінансові ресурси: будівництво, готельний і туристичний бізнес, торгівля, переробка сільгосппродукції, страхування та інформатизація. Як бачимо, орієнтація на інноваційні проекти, технопарки та технополіси не характерна для сучасних венчурних ІСІ. Активи

вкладаються здебільшого у середньоризикові інвестиційні проекти з диверсифікацією своїх ризиків.

Серед найбільших фондів та компаній, які функціонують нині в Україні, можна виділити наступні: Фонд прямих інвестицій «Україна», ним було проінвестоване 31 підприємство на суму понад 22,5 млн. дол. США, UkrainianGrowhtFunds (UGF) – інвестував близько 55 млн. дол. США у 75 українських компаній, також BlackSeaFund, компанії «Euroventures Ukraine», Техінвест, «Інеко», Chernovetskyi Investment Group, Decarta Capital, TA Venture, Vostok Ventures, AVentures Capital, Detonate Ventures, Global Technology Foundation, Венчурний фонд «Буковина». [Аналітичний огляд ІСІ в Україні 2018]. Згідно даних Єдиного державного реєстру інститутів спільного інвестування, венчурні фонди протягом тривалого періоду складають найбільшу частку – більше 80% (табл. 2). Це пояснюється українськими реаліями, коли венчурні інвестиційні фонди стають інструментом реалізації схем інвестування для своїх. Як інститут спільного інвестування закритого типу та не диверсифікованого виду, що здійснює винятково приватне розміщення цінних паперів власного випуску, венчурний фонд за своїм складом і структурою активів визначається тільки його учасниками. Функціонування венчурного інвестиційного фонду дає можливість знижувати податкові витрати згідно чинної законодавчої бази.

Таблиця 2 – Динаміка кількості венчурних ІСІ в Україні та їх зміна в структурі ІСІ в 2012-2018 рр., од.

Дата	Венчурний ПІФ	Венчурний КІФ	Усього венчурних ІСІ	Усього ІСІ	Частка венчурних ІСІ в структурі
31.12.2012	829	144	973	1250	77,84%
31.12.2013	861	170	1031	1250	82,48%
31.12.2014	846	160	1006	1188	84,68%
31.12.2015	803	189	992	1147	86,49%
31.12.2016	765	233	998	1130	88,32%
31.12.2017	748	280	1028	1167	88,62%
31.12.2018	742	361	1103	1228	89,07%

Джерело: складено автором за даними [Аналітичний огляд ІСІ в Україні 2018]

Крім того вплив глобалізації полягає у подальшому зростанні сукупного обсягу фінансових асигнувань у сфері науки та інноваційної діяльності, збільшення масштабу ринкової комерціалізації втілених і невтлених складників прогресивного світового науково-технічного доробку. На цьому фоні спостерігається незацікавленість резидентів економічно розвинених країн в інвестуванні українських виробників високотехнологічної сфери. Достатньо сказати, що частка вітчизняного hi-tech – сектору в структурі прямих іноземних інвестицій найбільших національних інвесторів не досягає 3%. У поєднанні з низьким рівнем попиту на високотехнологічну продукцію і науково-інноваційні розробки з боку держави, низькою ефективністю вітчизняної системи комерціалізації розробок нових технологій це призводить до втрати теперішніх позицій у рейтингу глобальної конкурентоспроможності у сфері інноваційного розвитку економіки. Згідно з Рейтингом країн світу за індексом

глобальної конкурентоспроможності у 2017-2018 рр. Україна зайняла 81 місце хоча в 2012 р. займала 73 позицію [Global Competitiveness Index 2018].

На сучасний стан, структуру та динаміку ринку венчурних інвестицій в Україні значно вплинула тривала фінансова криза 2007-2009 рр., яка мала системний характер. Намагання односторонніми заходами фінансово-кредитного регулювання подолати кризові явища не дають позитивного результату: системний характер кризи вимагає вихід з системи, її руйнацію. Про такі дії свідчить досвід багатьох країн, зокрема Японії, Китаю. Фінансова слабкість України провокує дезінтеграційні процеси, протидіє інноваційному співробітництву України з ЄС та іншими країнами. Подолання фінансових обмежень та інвестиційної кризи можливе за умов реформування основних параметрів нагромадження капіталу, орієнтації на випереджувальний розвиток венчурного капіталу [Дідик 2017]. Формування венчурного капіталу в Україні відбувається вкрай повільними темпами (табл. 3). За період з 2012 до 2018 рр. обсяги активів ІСІ, і зокрема венчурних ІСІ зросли менш ніж у 2 рази. Хоча при цьому активи венчурних ІСІ у загальній структурі значно переважають і з кожним роком їхня частка зростає.

Таблиця 3 – Динаміка вартості активів ІСІ в Україні та їх зміна в структурі ІСІ в 2012-2018 рр., млн. грн.

Роки	Невенчурні ІСІ		Венчурні ІСІ		Всього активів ІСІ
	Активи	Чисті активи	Активи	Чисті активи	
2012	11289,0	9762,2	145912,0	129498,4	157201,0
2013	9340,0	8543,6	168183,0	149880,8	177523,0
2014	10925,0	10366,7	195433,0	170038,1	206358,0
2015	10634,0	9952,5	225541,0	189908,7	236175,0
2016	8050,0	7668,9	222138,0	180662,6	230188,0
2017	8522,0	8256,6	267000,0	214900,8	275522,0
2018	17052,0	15395,0	279713,0	220438,1	296765,0

Джерело: складено автором за даними [Аналітичний огляд ІСІ в Україні 2018]

Розв'язання цієї ситуації можливе за умов виваженої і послідовної політики держави, яка враховує тенденції сучасних інноваційних процесів, змін у структурі виробництва і структурі попиту. Механізми її реалізації передбачають спрямування фінансового капіталу у сферу інноваційного підприємництва, в об'єкти інвестування, де можна забезпечити високу прибутковість на вкладений капітал [Коніна, Тузова 2016].

Внаслідок незадовільного інституціонального забезпечення формування венчурного капіталу мають місце наступні проблеми:

- по-перше, відбувається суперечливе поєднання збереження системи фінансування інноваційної діяльності, яка була притаманна тривалому періоду ринкового реформування, починаючи з 90-х років минулого століття з одночасним непослідовним і несистемним нарощуванням таких її елементів, як венчурне фінансування;
- по-друге, напрямки створення підприємницького сектору показують низьку інноваційність як великих, так і середніх та малих підприємств (переважання торговельно-посередницьких структур, незначна кількість стартапів тощо);

- по-третє, некритичне запозичення досвіду формування венчурного капіталу, який накопичувався в межах відносно стабільного зростання сукупного капіталу, системного оновлення ринкових і державних інститутів показує неконгруентність форм і методів стимулювання розвитку венчурного фінансування.

Причинами незадовільного стану венчурного бізнесу є по-перше, недосконала і застаріла законодавча база (передбачено лише фінансову підтримку інноваційних проектів шляхом кредитування вже існуючого бізнесу, що призводить не до фінансування інноваційних проектів, а до втілення спекулятивних схем керування власністю з використанням податкових пільг). По-друге, обмеження джерел венчурного капіталу лише вітчизняними ФПГ, іноземних приватних і інституційних інвесторів. Держава по суті не приймає участі у сприянні формування умов для розвитку венчурного капіталу. Податкові зміни підпорядковані завданням зростання надходжень та обмеження дефіциту бюджету на прийнятному для міжнародних донорів рівні. Але без фінансового стимулювання інноваційного розвитку за цих умов слід очікувати лише зростання податкового навантаження. Але слабкість фондового ринку, відсутність гарантій для венчурних інвесторів і недостатня інвестиційна привабливість економіки негативно впливають на стан джерел венчурного капіталу. По-третє, невідповідність розробок науково-дослідного сектору реальним потребам економіки та брак на ринку венчурного інвестування економічно вигідних проектів. У більшості випадків відбувається інвестування проектів, які не підтримані належним чином необхідною маркетинговою стратегією, якісним бізнес-планом, розумінням перспектив інноваційного розвитку обраної технології. По-четверте, слабкість інституту захисту інтелектуальної власності і відсутність надійних механізмів компенсацій втрат інвесторів від «провальних» інноваційних проектів [Кочешкова, Трушкіна 2017].

Водночас за умов зміни відношення держави до проблем формування венчурного капіталу, усунення цих та інших обмежень здатно сприяти підвищенню його ролі в системі фінансового забезпечення інноваційної економіки. Ефективне використання цього виду фінансового капіталу можливе, на наш погляд, шляхом послідовного запровадження наступних заходів:

1. Створення умов для налагодження партнерства держави з приватним сектором у фінансовому забезпеченні інноваційного розвитку шляхом прямого надання капіталу венчурним фондам та інноваційно активним підприємствам у вигляді прямих інвестицій або пільгових кредитів. При цьому можливе як утворення окремої спеціалізованої фінансово-кредитної установи за прикладом Бельгії, Данії, Ізраїлю та інших країн, так і законодавчо закріплені стимулюючі заходи для комерційних банків, які беруть участь у інноваційних проектах.

2. З метою інституалізації базових функцій венчурного капіталу доцільно структурувати державне регулювання фінансового забезпечення інноваційної економіки за такими напрямками як посилення державного інфорсменту, примусового використання учасниками процесів формування і використання венчурного капіталу їх регуляторних норм, удосконалення управління венчурним капіталом шляхом оптимізації його прибутковості і ризикованості та економічною відповідальністю за масштаби одержаних результатів комерціалізації науково-технічних нововведень.

3. Механізм фінансового забезпечення інноваційної діяльності, який реалізується шляхом збільшення венчурного капіталу корпоративного напрямку (інноваційних підрозділів усередині корпорації) за рахунок реальних інвестицій акціонерів повинен використовувати як інструмент фінансування проведення додаткової емісії акцій з урахуванням її відповідності дивідендної політики. Визначення стратегічних напрямів використання венчурного капіталу відповідно до потреб інноваційного розвитку сприятиме його розширеному відтворенню у довгостроковій перспективі.

4. Суттєвим стимулом для процесів формування венчурного капіталу може стати встановлення податкових канікул для стартапів терміном від 2-х до 5-ти років, застосування прискореної амортизації для інноваційно активних підприємств, податкової знижки на термін реалізації інноваційних проектів. З метою уникнення зловживань в сфері оподаткування інноваційних підприємств доцільно ввести показники частки інноваційних витрат у структурі загальних витрат та частки інноваційної продукції у загальному обсязі. Для внутрішніх венчурів з метою підвищення ефективності використання фінансових ресурсів в інноваційній економіці доцільно застосовувати пільгове оподаткування інноваційних продуктів, а не інноваційної діяльності.

5. Динаміка зростання венчурного капіталу залежить від дотримання ряду умов, серед яких чільне місце займають:

а) для спеціалізованого капіталу – наявність приватної ініціативи по створенню малих підприємств у сфері високих технологій, які в разі зростання ВВП формують попит на венчурний капітал;

б) для корпоративного капіталу – підтримка належного рівня і характеру конкуренції, безперервність прогресивних змін в структурі економіки;

в) мобільність коштів корпорацій та їх науково-технічних альянсів через механізм об'єднання, злиття, поглинання або утворення інших інтегративних форм руху капіталу з метою інвестування ризикованих нововведень. Так, економічне зростання Китаю та Індії обумовив переорієнтацію інвестицій з традиційних ринків на ці ринки венчурного капіталу.

6. Істотний момент успішного функціонування інноваційної економіки, як свідчить світовий досвід, це високий рівень розвитку інноваційної інфраструктури. Для України становлення ринків венчурного капіталу вимагає активізацію не лише венчурних фондів, а й участі інститутів спільного інвестування, технопарків, центрів трансферу технологій з їх подальшим поєднанням в спільну інформаційно-комунікаційну мережу. Створення баз даних щодо ведення інноваційної підприємницької діяльності, тенденцій і перспектив венчурного бізнесу дозволить успішно взаємодіяти авторам інноваційних проектів і програм з потенційними інвесторами, розширити можливості ринку венчурного капіталу.

7. Політика регулювання і стимулювання інноваційної економіки повинна враховувати проблему дотримання балансу розподілу суспільних ресурсів в поточному і майбутньому періоді. Концентрація коштів на формування венчурного капіталу для реалізації інноваційних проектів в повній мірі обмежує обсяги споживання та поточного інвестування з метою оновлення і підтримки діючих потужностей. Але в довгостроковій перспективі інновації формують сукупний попит, впливають на стратегію формування національного ринку науково-технічної продукції. Використання венчурного капіталу на прискорення процесів реалізації

результатів наукових досліджень, підприємницького потенціалу сприятиме формуванню інноваційної економіки. Застосування ефективного, гнучкого та системно орієнтованого механізму управління ризиками інноваційної діяльності посилит ефективність фінансування нововведень.

Висновки. Підсумовуючи сказане вище, слід зазначити, що впровадження венчурного фінансування, особливо в умовах обмеженості інвестиційних ресурсів, – є передумовою переходу економіки країни на нову модель інноваційного розвитку. Але незважаючи на те, що формування і розвиток інститутів венчурного фінансування в Україні має певні позитивні тенденції, інвестиційний бізнес в країні лише за формальними ознаками є венчурним. Найчастіше українські венчурні фонди використовуються в основному як механізм мінімізації оподаткування, а тому діють в інтересах окремих компаній та інвесторів і всупереч загальнодержавним пріоритетам, пов'язаним із забезпеченням інвестиційних потоків в інноваційну сферу. Через ці та інші причини вітчизняний ринок венчурного фінансування поки що не відповідає своїй суті і призначенню і істотно відрізняється від своїх зарубіжних аналогів. Для подолання таких невідповідностей необхідно враховувати досвід промислово розвинених країн, який вказує на обмеженість можливостей створення системи венчурного інвестування без активної підтримки та участі держави. Адже її заходи відіграють важливу роль у формуванні інноваційної сфери і виступають каталізатором запуску процесу венчурного інвестування. Так було в США, Великобританії, Японії, Ізраїлі та в інших провідних країнах світу.

Подальші дослідження виявлення ролі венчурного капіталу повинні бути скеровані на поглиблення аналізу взаємодії інноваційного та фінансового підприємництва, взаємодоповнення формального і неформального секторів економіки. Потребують розробки питання впливу венчурного капіталу на структуру і динаміку руху сукупного капіталу та його складових, з'ясування можливостей і обмежень зростання питомої ваги венчурного фінансування в сукупному національному капіталі. Поза увагою лишаються питання венчурного капіталу в умовах глобалізації економіки, використання можливостей для створення критичної маси малих та середніх інноваційних підприємств.

Література

- Аналітичний огляд ICI в Україні. URL: http://www.uaib.com.ua/analituaib/publ_ici_quart.
- Джусов, О. А., & Мешко, Н. П. (2009). *Інноваційний розвиток світової економіки: інвестиційний аспект*. Донецьк: Юго-Восток.
- Дідик, Н. В. (2017). Світовий досвід венчурного фінансування як сучасної форми фінансування. *Економіка і суспільство*, 10, 42-47.
- Коніна, М. О., & Тузова, К. О. (2016). Особливості венчурного інвестування в Україні. *Международный научный журнал*, 4, 75-79.
- Кочешкова, І. М., & Трушкіна, Н. М. (2017). Тенденції розвитку венчурного інвестування в Україні. *Економічний вісник Донбасу*, 2, 129-135.
- Мордань, Є. Ю., Відменко, Ю. В., & Кобець, Ж. О. (2018). Венчурне інвестування в Україні та світі: сучасні тенденції та особливості розвитку. *Інфраструктура ринку*, 17, 391-399.
- Сизоненко, В. О., & Циганов, С. А. (2009). *Фінанси та підприємництво: світовий досвід та практика України*. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан.

- Швецъ, Ю. О., & Нужна, Ю. Р. (2018). Розвиток венчурного інвестування в Україні та світі. *Вісник економіки транспорту і промисловості*, 62, 266-275.
- Cannice, M. V., Allen, J. P., & Tarrazo, M. (2016). What do venture capitalists think of venture capital research? *An International Journal of Entrepreneurial Finance «Venture Capital»*, 18, 1-20. <https://doi.org/10.1080/13691066.2016.1102393>
- Chesbrough, H. W. (2012). *Making sense of corporate venture capital. Harvard business rev.*, 80(3), 90-99.
- Cooke, I., & Mayers, P. (2014). *Introduction to Innovation and Technology Transfer*. Boston: Artech House, Inc.
- European Venture Capital Assosiation. Retrieved 29.07.2019 from <http://www.evca.org>
- European Venture Capital Report. (2018). Retrieved 29.07.2019 from <https://blog.dealroom.co/wp-content/uploads/2018-European-Venture-Capital-Report.pdf>
- Global Competitiveness Index. Retrieved 29.07.2019 from <http://edclub.com.ua/tegy/indeks-globalnoyi-konkurentospromozhnosti>
- Karpa, W., & Grginović, A. (2019). Long-term perspective on venture capital investments in early stage life-science projects related to health care, *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*. <https://doi.org/10.1080/1331677X.2019.1629326>
- Pradhan, R. P., Arvin, M. B., Mahendhiran, N., & Bennett, S. E. (2017). Venture capital investment, financial development, and economic growth: the case of European single market countries. *Venture Capital*, 19(4), 313-333, <https://doi.org/10.1080/13691066.2017.1332802>
- Tykvoová, T. (2017). When and Why Do Venture-Capital-Backed Companies Obtain Venture Lending? *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 52(3), 1049-1080. <https://doi.org/10.1017/S0022109017000242>
- Venture monitor. National Venture Capital Association. Retrieved 29.07.2019 from <https://nvca.org/research/venture-monitor>
- Wallmeroth, J., Wirtz, P., & Groh, A. P. (2018). Venture Capital, Angel Financing, and Crowdfunding of Entrepreneurial Ventures: A Literature Review. *Foundations and Trends in Entrepreneurship*, 1(14), 1-129. <https://doi.org/10.1561/03000000066>

References

- Analitychnyy ohlyad ISI v Ukrayini [Analytical review of Joint Investment Institutes in Ukraine]. Retrieved 29.07.2019 from http://www.uaib.com.ua/analituaib/publ_ici_quart
- Cannice, M. V., Allen, J. P., & Tarrazo, M. (2016). What do venture capitalists think of venture capital research? *An International Journal of Entrepreneurial Finance «Venture Capital»*, 18, 1-20. <https://doi.org/10.1080/13691066.2016.1102393>
- Chesbrough, H. W. (2012). Making sense of corporate venture capital. *Harvard business rev.*, 80(3), 90-99.
- Cooke, I., & Mayers, P. (2014). *Introduction to Innovation and Technology Transfer*. Boston: Artech House, Inc.
- Didyk, N. V. (2017). Svitovyy dosvid venchurnoho finansuvannya yak suchasnoyi formy finansuvannya [Global experience of venture financing as a modern form of financing]. *Ekonomika i suspilstvo [Economy and society]*, 10, 42-47.

- Dzhusov, O. A., & Meshko, N. P. (2009) *Innovatsiynyy rozvytok svitovoyi ekonomiky: investytsiynyy aspekt [Innovative Development of the World Economy: An Investment Aspect]*. Donetsk: Yuho-Vostok.
- European Venture Capital Assosiation. Retrieved 29.07.2019 from <http://www.evca.org>
- European Venture Capital Report (2018). Retrieved 29.07.2019 from <https://blog.dealroom.co/wp-content/uploads/2018-European-Venture-Capital-Report.pdf>
- Global Competitiveness Index. Retrieved 29.07.2019 from <http://edclub.com.ua/tegy/indeks-globalnoyi-konkurentospromozhnosti>
- Karpa, W., & Grginović, A. (2019). Long-term perspective on venture capital investments in early stage life-science projects related to health care, *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*. <https://doi.org/10.1080/1331677X.2019.1629326>
- Kocheshkova, I. M., & Trushkina, N. M. (2017). Tendentsiyi rozvytku venchurnoho investuvannya v Ukrayini [Trends in Venture Investment Development in Ukraine]. *Ekonomichnyy visnyk Donbasu [Economic Bulletin of Donbass]*, 2, 129-135.
- Konina, M. O., & Tuzova, K. O. (2016). Osoblyvosti venchurnoho investuvannya v Ukrayini [Features of Venture Investment in Ukraine]. *Mezhdunarodnyy nauchnyy zhurnal [International scientific journal]*, 4, 75-79.
- Mordan, Y. Y., Vidmenko, Y. V., & Kobets, Z. O. (2018). Venchurne investuvannya v Ukrayini ta sviti: suchasni tendentsiyi ta osoblyvosti rozvytku [Venture Investing in Ukraine and the World: Current Trends and Features]. *Infrastruktura rynku [Market infrastructure]*, 17, 391-399.
- Pradhan, R. P., Arvin, M. B., Mahendhiran, N., & Bennett, S. E. (2017). Venture capital investment, financial development, and economic growth: the case of European single market countries. *Venture Capital*, 19(4), 313-333, <https://doi.org/10.1080/13691066.2017.1332802>
- Shvets, Y. O., & Nuzhna, Y. R. (2018). Rozvytok venchurnoho investuvannya v Ukrayini ta sviti [Development of venture capital investment in Ukraine and in the world]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti [Bulletin of Economics of Transport and Industry]*, 62, 266-275.
- Syzonenko, V. O., & Tsyhanov, S. A. (2009). *Finansy ta pidpryyemnytstvo: svitovyy dosvid ta praktyka Ukrayiny [Finance and Entrepreneurship: Ukraine's World Experience and Practice]*. Ternopil: Navchalna knyha - Bohdan.
- Tykvová, T. (2017). When and Why Do Venture-Capital-Backed Companies Obtain Venture Lending? *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 52(3), 1049-1080. <https://doi.org/10.1017/S0022109017000242>
- Venture monitor. National Venture Capital Association. Retrieved 29.07.2019 from <https://nvca.org/research/venture-monitor>
- Wallmeroth, J., Wirtz, P., & Groh, A. P. (2018). Venture Capital, Angel Financing, and Crowdfunding of Entrepreneurial Ventures: A Literature Review. *Foundations and Trends in Entrepreneurship*, 1(14), 1-129. <https://doi.org/10.1561/03000000066>

Received: 01.08.2019
Accepted: 01.10.2019
Published: 31.01.2020

DOI: <https://doi.org/10.32070/ec.v1i45.74>**Anastasiia Petruk**

PhD student,
Zhytomyr Polytechnic State University
Ukraine, Zhytomyr
nastyapetruk@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-5648-656X

RISK REGULATION OF BANKING ACTIVITIES WITH DERIVATIVE FINANCIAL INSTRUMENTS: A COMPARATIVE ASPECT

Abstract. The global financial crisis of 2007-2009 demonstrated a new threat source to the global financial system – the rapid expansion of the derivatives market, which volume (80 trillion dollars in 2008) exceeded global GDP. Generating cause for serious concern, derivatives contradicted their economic nature as a tool for hedging and risk avoidance in the financial market. This fact called into question the very necessity of credit derivatives existence, since they have partially claimed responsibility for the bankruptcy of the largest financial institutions.

Lack of control mechanism (from professional organizations or state one) for the issuance and circulation of such financial instruments, an increase in the OTC derivatives market, as well as the absence of effective regulating methods for banking activities related to the bank capital release with the reinvestment purposes – all these factors caused the unrestricted growth of derivatives market. In this regard, our research related to modern methods of banking regulation for risk reduction is one of the most relevant nowadays.

The effective banking system functioning is a prerequisite for the development of market relations in Ukraine that makes banking regulation and supervision important and necessary elements in maintaining stability of the banking system and economy as a whole. This article examines the operating techniques for regulating commercial banks activities in Ukraine and in European practice, following the example of the Czech Republic.

The issues of adaptation and implementation the European experience in order to reduce the level of various banking risks, considering the peculiarities of the Ukrainian economy, is a perspective direction for the research in the field of banking regulation.

Keywords: banking regulation, credit derivatives, financial instruments, risk management, Basel recommendations

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 2, bibl.: 18

JEL Classification: D81, G21, E50

Introduction. The speculative bubble in the real estate market, the systematic underestimation of market risks, as well as the imbalance of investment and savings have become the global economic causes of the financial crisis. The main problem has arisen because of the numerous unreliable risky mortgages (14 trillion dollars) that were provided to people without jobs, sufficient income, or other assets. Such loans were provided not just as a result of the mistaken belief in the rise of real estate prices, but

also whatever it takes to attract new clients for mortgage companies. However, in addition to obvious reasons, there were implicit financial mechanisms that caused the crisis. First of all, it was a huge market of collateralized debt obligations (CDOs) created through the mortgage assets securitization. Major banks and financial companies have issued credit default swaps (CDS) to insure CDOs against price reduction. The risky policy of CDS has led banks and financial companies to difficult situation, which basically they were unable to cope with.

Complex financial instruments have, in fact, expanded lending opportunities, most often bypassing the requirements for equity, which certainly increased the risks of financial stability not only of the credit institutions themselves, but also of the national financial systems as a whole. Regulators have found themselves unable to assess risks in real terms and have relied on the estimates developed by the financial institutions themselves that create these instruments. The inevitable result was a number of defaults in the US, Europe and Asia, as financial institutions looking for high returns were willing to invest in highly rated but undervalued derivatives: CDOs and CDSs.

It should be noted that the global derivatives market remains practically unregulated. The legislatures of developed countries, including the United States, are establishing a new order of control over the OTC market. The new laws provide for transparency of the derivatives market, as well as for solving the problem of manipulations on it. Documents related to derivatives transactions have also been developed in the European Union. EU countries have introduced into their legislation provisions on OTC derivatives trading, as well as penalties, at least administrative penalties, for those companies and banks whose actions will not comply with the new rules. Despite some efforts, it has not yet been possible to stabilize the world financial system, and, in some ways, its vulnerability has even intensified [Poledna, Molina-Borboa, Martínez-Jaramillo, Van Der Leij, Thurner 2015].

The difficult financial situation of 2007-2009 was exacerbated by the low level of coordination of financial market regulation. Historical experience has shown that, despite the implementation of new regulation, supervision and macroeconomic policies, the financial industry regularly experiences crises. Therefore, the question of the effective state regulation methods of bank activities related to derivatives is becoming more relevant, which led to the choice of the topic for the research.

Literature review and the problem statement. Numerous scientific works are devoted to the problem of credit derivatives and banking regulation in terms of credit and investment activities. Many researchers concluded that the crisis potential of financial derivatives manifested itself during 2007-2009 in the following forms [Novak, Osadcha, Petruk 2019]:

- imbalance between the productive manufacturing sector and the financial sector was broken, resulting in a considerable amount of bogus capital, which, in turn, led to the formation of bubbles;
- financial leverage with a high level of speculative component;
- active securitization and the emergence of credit derivatives, including CDOs and CDSs, which have gradually lost their original purpose. Misinterpretation of the nature of these financial instruments has suggested that they help to reduce the financial risk, although in reality it is only transferred from one segment of the financial market to another;
- functioning of economic structures in the form of a financial pyramid.

Credit derivatives create conditions for accumulating systemic risks. The likelihood of systemic adverse events, occurring for exogenous or endogenous reasons and causing financial market volatility, is constantly increasing. Without effective regulation methods bank activities even with the simplest types of credit derivatives can lead to increase in risk level. Owing to this fact, banks need to improve the procedures and standards for operations with credit derivatives, as well as to formulate regulatory rules and methods for managing them. In addition to systemic risk, credit derivatives also have risk connected with counterparty, documentation and the basic one [Gorbunova, Ignatova, Tereshina 2018].

Another type of systemic risk that may arise when using credit derivatives is market risk, which is inherently speculative. It may include the following: a downgrading of a seller's protection and the occurrence of temporary financial problems; currency exchange rates (if the agreement involves the use of different currencies); decrease in security quotes. Although credit derivatives are designed to transfer the credit risk of a particular basic asset to a counterparty, they are themselves exposed to credit risk. If this type of risk occurs, the buyer of the defence will incur double losses. Problems of effective risk management organization inherent in credit derivatives and lack of regulation and supervision of such instruments lead to a weakening of banks' role in the credit market. This, in turn, leads to low requirements for selection and supervision of the reliable borrowers [Fabozzi, Modigliani, Jones 2009].

The study of the complexity and diversity of financial derivatives cannot be considered absolutely complete, since the entire set of financial risks becomes apparent only after the implementation of new financial products into practice. Scientists stress that in order to maintain financial stability and avoid recurrence of financial crises, it is necessary not only to strengthen the requirements for the derivatives market, but, first of all, to consider all possible risks and reform all areas of banking sector. Banking regulators need to pay significant attention to the structure and quality of capital, improve standards for managing liquidity, diversify loan portfolios, and control investment activity. Regulatory approaches and methods vary from country to country, given the level of development and economic characteristics.

Leading organizations that develop international standards for regulating the financial services sector with different goals, objectives and functions include the Basel Committee on Banking Supervision, the International Accounting Standards Board (IASB), the International Organization of Securities Commissions (IOSCO), the Financial Action Task Force (FATF), Financial Stability Forum (FSF), European Systemic Risk Board (ESRB), European Banking Authority (EBA), European Insurance and Occupational Pension Authority (EIOPA), European Securities and Markets Authority (ESMA). New European supervisory authorities have enough powers to directly supervise the bank activities in the European Union, as well as the right to prohibit or restrict the activity on the financial markets of those institutions, whose activities threaten financial stability. However, international practice shows that the most influential banking authority, operating at the supranational level, is the Basel Committee on Banking Supervision (the Basel Committee) [Hlibko, Vnukova, Hontar, Anisimova, Liubchych 2019].

Research results. Despite of some differences in the functioning of banking systems, Basel Committee recommendations for regulation and supervision are used even in those countries, where the implementation of these standards is not mandatory.

The 2008 global financial crisis revealed the weaknesses of the pre-agreement International Convergence on the Measurement of Capital and Capital Standards: New Approaches (Basel II) on regulating the stability of banks and banking systems [Konovalova 2018]. That is why Basel II, which has not yet been fully implemented, has been supplemented by new rules, which have become the basis of Basel III and are binding on European Union banks, as well as a benchmark for the Ukrainian banking sector.

Basel Committee standards include increasing of capital and liquidity requirements through the application of appropriate instruments and methods to protect against the recurrence of global financial and economic crises. An effective method of banking regulation to limit high-risk operations and provide the required level of liquidity is the introduction of mandatory standards and limits, considering Basel III requirements [Mejstrik, Pecena, Tepy 2015]. In order to ensure the stable operation of banks and timely fulfil their obligations to depositors, as well as to prevent the misallocation of capital resources and losses due to risks inherent in banking activities, the National Bank of Ukraine establishes economic standards that are mandatory for all commercial banks [National Bank of Ukraine 2015].

Comparison of NBU main standards that operate in Ukraine and the restrictions on EU banking operations in the Czech Republic, as recommended by the Basel Committee, is presented in the Table 1.

Table 1 - Summary of Macroprudential Instruments

Purpose of application	Requirements and Limits	
	Applied in Ukraine	Applied in Czech Republic
Avoid excessive credit growth	Capital Requirements	
	Capital Adequacy	
	Not less than 10 %	Not less than 8 %
	Capital conservation buffer	
	0,625 % (from 2020) - 2,5 % (2023)	2,5 %
	Countercyclical capital buffer	
	0-2,5 % (from 2020)	1,5 %
	Systemic risk buffer	
	1,00-2,00 % (from 01.01.2020)	1,00-3,00 %
	Leverage ratio	
Potential (from 2020)	3 %	
Mitigate excessive maturity mismatch and illiquidity	Liquidity Requirements	
	Cash liquidity ratio - not less than 20 %	Net stable funding ratio (NSFR) 100 %
	Current liquidity ratio - not less than 40 %	
	Quick liquidity ratio - not less than 60 %	
	Liquidity coverage requirement 100 %	

Limit credit risks	Credit Risk Limits	
	Credit exposure per counterparty	Credit exposures to a client or group of connected clients
	The total amount of large exposures	
	Credit exposures for transactions with bank-related individuals	Where that client or group of connected clients is the parent undertaking or subsidiary of the bank
Limit investment risks	Investment Limits	Large Exposures Limit
	Investing in securities individually for each institution	Limit for the sum of all exposures of a bank to a single counterparty that are equal to or above 10 % of its Tier 1 capital
	Total amount of investment	
Mitigate excessive credit growth	Lending Limits	
	Partly implemented	LTV (loan-to-value) ratio, DTI (debt-to-income) ratio, DSTI (debt service-to-income) ratio

Source: author's development based on sources [Czech National Bank 2019; National Bank of Ukraine 2016]

Many requirements and restrictions, applied to banks in Ukraine and the Czech Republic are similar, nevertheless, there still exist significant differences. This is due to the fact that the Czech Republic has one of the most stable banking systems among the EU countries and almost did not experience the negative impact of the financial crisis of 2007-2009 [Sutorova, Tepy 2014].

The implementation of Basel III standards has also been going on for many years, since in the Czech Republic this process is mandatory unlike Ukraine, where the Basel II recommendations were implemented, but transition to Basel III is in progress, considering the country's economic characteristics.

As for the main differences, there are currently three bank liquidity standards in Ukraine: cash liquidity, current liquidity and quick liquidity. These requirements determine what portion of liabilities should be covered by assets of the relevant maturity (20%, 40% and 60%). The logic of all three coefficients implies a comparison of assets and liabilities with a definite maturity. However, they only consider the balance sheet date and are static. This approach does not account for expected outflows and inflows and, as a rule, underestimates the need for bank liquidity in times of stress.

Liquidity Coverage Requirement (LCR) is applied for Czech banks to provide a sufficiently high level of liquidity for the resources required to survive for one month in a stress scenario, as well as Net Stable Funding Ratio (NSFR), designed to increase elasticity at long-term prospects by creating additional incentives for banks to finance their operations from more stable sources on an ongoing structural basis [Czech National Bank 2019]. In 2018, the NBU introduced the mandatory LCR, but only in

test mode, to assess the willingness of commercial banks to comply with the 100 % standard [National Bank of Ukraine 2018]. It more effectively reflects the level of the bank's resilience to short-term liquidity shocks, typical of crisis periods, when there is a significant outflow of clients' funds. The next step is to implement the NSFR standard [National Bank of Ukraine 2018].

Basel III rules require the establishment of capital buffers, which are already in force for Czech banks. Capital buffers are formed in excess of the capital adequacy ratio and are designed to enhance banks' ability to withstand crisis by creating an additional "airbag" and reducing the likelihood of bank failures. In Ukraine, capital buffers are planned for implementation from January 1, 2020.

The capital buffer is accumulated by banks during the economic growth to compensate possible losses that occur in the context of a general economic downturn. The buffer size will increase annually during the years 2020 - 2023 (from 0.625% to 2.5%) [National Bank of Ukraine 2015].

The countercyclical capital buffer aims to protect the banking sector from the accumulation of risks during credit expansion periods. Depending on the phase of the economic cycle, the size of the buffer will range from 0 % to 2.5 %. The introduction of a specific size of countercyclical capital buffer will only take place after careful calculations and in the conditions of sustainable economic growth in the country. Systemic risk buffer for systemically important banks will be set at the level from 1 % to 2 % [National Bank of Ukraine 2015].

A significant difference between the rules of the Czech and Ukrainian regulators is the existence of investment restrictions in Ukraine. In order to ensure control over the direct investments and to limit possible losses, the NBU, within the framework of economic standards for banks, establishes the standards of investing in securities for each institution and the limit for the total investment amount. In the Czech Republic, existed limits that prohibited investing more than 35 % of a bank's equity in one type of asset as well. Nevertheless, since 2017, this limit has been abolished to make the investment market more attractive.

This flexible policy enables banks to regulate and restrict investment operations independently. However, in 2019, a restriction, which also is applied to investment sector, regarding the total amount of large exposures per counterparty, was implemented [Czech National Bank 2019].

Czech National Bank (CNB) applies the household lending limits for banking activities. The first tool, the loan-to-value ratio (LTV), limits the maximum amount of loans given to households, depending on the value of the collateral the bank receives on the loan, and also prevents bubbles in the real estate market and excessive mortgage lending. The CNB may set LTV limit for all new mortgages or only for mortgaged real estate at the highest rate.

The debt-service-to-income ratio (DSTI) and the total debt-to-income ratio (DTI) are also in force. These tools limit the maximum amount of credit a household can receive, depending on its income level; prevent excessive growth in mortgage or consumer lending and household debt.

The application of these coefficients in Ukraine is currently not a mandatory requirement, but are used by domestic banks, as it provides additional guarantee to the creditor. It is worth noting that the mandatory level of these coefficients in Ukraine

is not officially established, and each bank independently determines it, considering the type of loan, the form and purposes of granting it, the application period, availability of collateral, payment method, etc. The mandatory LTV, DTI, DSTI implementation is one of the important elements of the NBU macroprudential policy [Czech National Bank 2019].

Another regulatory tool, which is planned to be used in Ukraine from 2020, is the Leverage ratio [Basel Committee on Banking Supervision 2010]. Keeping the ratio at the required level allows to limit the increase in active operations by banks through borrowed funds. It serves as an additional safeguard for excessive balance sheet growth, provided that the risk weights of the assets do not reflect the actual riskiness of transactions. Its main advantage is simplicity and transparency, since the assets are not allocated according to the risk degree for its calculation.

The next method applied by all countries to manage both individual and aggregate bank risks is provisioning. In order to reduce the loan loss risk, improve the reliability and stability of banks, protect the interests of creditors and depositors, banks create provisions to compensate for possible losses on credit operations.

As a result of the bank activities, assets may lose their usefulness, and if there is objective evidence of its decline, appropriate provisions are formed; the result of a provision formation procedure to reduce the usefulness of an asset is a decrease in the result of the bank activity (an increase in bank expenses) and a decrease in the value of assets. This method allows to adjust the asset value and provides information about the real debt amount.

World practice shows significant differences in methodological approaches to determining the amount of provisions for credit operations. In European countries that focus on the use of general classification guidelines, the size of the provisions created is largely based on estimates of probable losses, sometimes calculated according to internal models and estimates the probability of default. In developing countries, mandatory credit classification rules, specific levels of provisions are set for the formation and control, as well as legal sanctions are enforced.

In the 2018, EU began to apply the International Financial Reporting Standard No. 9 "Financial Instruments" (IFRS 9), under which calculation of loan losses are based on expected losses [Bodnar, Reznikova, Patsuriia, Radzyviliuk, Kravets 2019]. The development of this standard considers the main shortcomings of its predecessor - IAS 39, among which the provision calculations were held only after the depreciation of assets [PWC 2017]. That has consistently led to the delayed and incomplete recognition of asset losses and contributed to the recent financial crisis. After the transition to the new standard, the amount of loan loss provisions will meet real credit risks.

IFRS 9 provides for three stages of measuring an asset:

1. Upon initial recognition of a significant increase in credit risk (ECL is estimated at a 12-month horizon);
2. After a significant increase in credit risk (ECL for the expected life of the asset);
3. Impairment (ECL for the expected life of the asset) [PWC 2017].

The expected credit losses are determined considering the forecast of macroeconomic conditions and phases of the economic cycle. The estimate is made on a point in time (PiT) basis, i.e. it changes depending on macroeconomic expectations: rises during periods of economic downturn and decreases in the recovery phase. In order to properly determine the probability of a PiT non-payment when calculating the ECL,

the bank has to consider all available information that can be collected without undue effort, including macroeconomic conditions [PWC 2017].

Banks should develop possible scenarios and set the probability of each occurrence given the natural uncertainty of future macroeconomic conditions. This is called scenario approach.

IFRS 9 does not offer a clear definition of a significant increase in credit risk. The only clear condition is a delay of more than 30 days, but the bank can refute it if justifies that the loan quality has not changed. A default event also has a single clear feature, defined by the standard – a delay of more than 90 days, but it can also be refuted [PWC 2017]. The full list of possible criteria should be selected by the bank in view of internal risk management standards.

IFRS 9 also identifies new approaches to interest income. For current loans, these are charged at the gross cost of the asset at an effective rate both before and after the significant increase in credit risk. Instead, interest income on impaired assets are accrued to net value after deducting provisions.

The integration strategy of Ukraine into the European community places special responsibility on the adaptation and harmonization of national legislation with the European one. Resolution No. 351 “On the Regulation for Measuring Credit Risk Generated by Banks' Asset Operations”, developed in 2017 with the assistance of IMF experts, the World Bank and USAID, complies with the Basel Committee recommendations and IFRS 9 “Financial Instruments” [Predmestnikov, Gumenyuk 2019].

The tightening of regulatory standards in the new version of the Basel Recommendations and the implementation of IFRS 9 are ambiguously assessed by both national regulators and the regulatory entities themselves.

Tightening of capital adequacy requirements, the establishment of common liquidity standards, additional standards for global, systemically important financial institutions, as well as new approaches to asset valuation, can lead to a slowdown in world economic growth as a result of banks raising interest rates on loans and their reduction in lending. To maintain the previous level of assets, banks need to increase capital. In other words, financial leverage will decrease and the cost of resources will increase, which will negatively affect the efficiency of banking activities.

This will lead to a reduction in dividend payments and a decrease in the attractiveness of bank shares for investors. As a result, competition between banks for borrowed funds will intensify. In order to recover losses, banks will have to increase interest rates on loans and limit risks with the help of tough credit conditions for potential borrowers. As a result, the inflow of financial resources for the real sector of the economy will decrease. This, in turn, will negatively affect the indicators of economic activity.

Nevertheless, national regulators and financial institutions of countries whose banking systems already comply with Basel III standards, and these are, first of all, EU countries, reacted favourably to the proposed changes and support new banking regulation requirements [Novotny-Farkas 2016]. Despite the commonality of the credit loss principle, there are a number of differences between the Resolution No. 351 of NBU and IFRS 9, which are discussed in Table 2.

The NBU has declared a mandatory transition to IFRS 9, but Ukrainian banks will continue to assess credit risk in accordance with Resolution No. 351, which has led banks to overestimate the loan portfolio quality on the basis of expected losses

[National Bank of Ukraine 2016]. Therefore, the transition to IFRS 9 will not significantly impact on the regulatory capital of financial institutions.

Table 2 - The Main Differences between IFRS 9 and NBU Resolution No. 351

Differences between IFRS 9 and NBU Resolution No. 351 On the Regulation for Measuring Credit Risk Generated by Banks' Asset Operations	
IFRS 9	Resolution No. 351
The probability is calculated on a point-in-time principle (PiT) based on the available information about the phase of the economic cycle.	It uses "through the cycle" (TTC) principle to estimate the probability of default, that is, where the basis for calculation is the average default probability over the economic cycle, regardless of current macroeconomic conditions and expectations.
It envisages the use of two different horizons: for an asset that has not undergone a significant increase in credit risk - losses are determined on a horizon of 12 months, and if such a fact has occurred - for the entire period before its expiry date.	The horizon of forecasting a default event is the next 12 months, regardless of the asset quality
Determines the need for a script approach.	Such scenarios are not developed and evaluated during the credit risk assessment
Assumes that, based on the information available, the bank should determine the amount of expected losses by comparing the present value of contractual and expected payments, without necessarily dividing their magnitude into components such as default probability (PD) and default loss (LGD).	Establishes a single formula for calculating the credit risk level. Credit risk depends on the probability of default (PD) and default loss (LGD).
It clearly defines only the condition for recognizing a default, but provides for the possibility of refuting it if there are good reasons. Therefore, banks have to decide on default based on internal risk management standards.	It sets out a number of unconditional grounds for recognizing a debtor default for more than 90 days.
IFRS 9 provides less sensitivity to the level of provisions to the current phase of the economic cycle compared to IAS 39. However, during crisis the estimated probabilities of default may increase, and the level of provisions may increase, while during the economic recovery everything will happen vice versa.	Rules are not sensitive to the certain stage of the economic cycle.

Source: author's development based on sources [PWC 2017; National Bank of Ukraine 2016]

In addition to the active implementation of Basel III and new standards for the formation of loan loss provisions, the EU is paying attention to the development of new requirements for the derivatives market, because the opacity of the OTC derivatives market has been identified as one of the main factors in the global financial crisis. So, 2018 was marked by a new level of legal regulation of European financial markets. This is due, a new legislation on financial instrument markets aimed at improving the transparency of capital markets and financial instruments, in particular derivatives.

The main changes in the legislation occurred in the following areas:

1. The introduction of a disclosure regime before and after trading in order to achieve greater market transparency.

2. Increase in trading volume on regulated sites by creating a new trading platform (organized trading platform (OTF) for trading derivatives.

3. The trading process is regulated with help of special platforms, in particular, with the restrictions on open positions and reporting requirements for commodity derivatives.

4. Facilitating access to capital for small and medium-sized enterprises through the SME Growth Market.

5. Improving investor protection, in particular by banning the receipt of "free" analytics from an investment company, and introducing additional requirements for independence on advisory activities on investment strategy issues.

6. Ensuring non-discriminatory access to trade and post-trade services.

7. Strengthening cooperation among national regulators.

In general, new rules in European financial market will eliminate the regulatory gaps identified during the global financial crisis, protect investors, increase the transparency of financial markets and restore confidence in their participants. The European vector was also decisive for the Ukrainian financial sector. In recent years, Ukraine has been actively working on the implementation of the new European legislation on financial markets, in particular, MiFID II and MIFIR, into its legal field. The imperfection of the Ukrainian legislation on OTC market, the lack of regulation and circulation adversely affect the financial system of Ukraine in general.

Conclusions. The global financial crisis, which was caused by both general economic reasons and large speculative pyramids from specific financial instruments, demonstrated the unwillingness of the banking system to withstand significant risks. The search for effective ways to prevent the negative consequences that all countries are experiencing so far has resulted in the following: the development and implementation of new capital adequacy and liquidity requirements for banks in accordance with the Basel III agreement; new methods for asset valuation; new rules for loan loss provisions under IFRS 9; legislation about transparency and control of the OTC derivatives market.

There are significant structural, infrastructural and technical changes in the global derivatives markets in order to increase market transparency and to reduce risks. Significant changes in the national legislation of the largest post-industrial countries in the world are intended to protect markets from crisis phenomena, caused by the misuse of derivatives and the taking of enormous risk. European countries have been adopting new international standards for many years and expect a strong positive effect. Such changes will stimulate the global banking community, in particular, large banks, to strengthen the discipline in the field of OTC derivatives trading and to standardize

trading process. The results will be felt across the entire financial system, including the non-banking sector and capital markets.

Thus, the creation of Ukrainian banking system, which will be able to ensure the sustainable economic development of the country, is impossible without taking over the foreign experience of banks, considering aspects of their successful practice and applying international standards. Successful implementation of EU banking and currency regulation under the Association Agreement will allow Ukraine to apply successful methods for managing the banking sector through efficient reallocation of financial resources in the economy and build a fully-fledged, market-friendly banking environment.

References

- Basel Committee on Banking Supervision. (2010). *Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring*. – Bank for International Settlements [PDF file]. Retrieved 15.11.2019 from <http://www.bis.org/publ/bcbs188.pdf>
- Bodnar, T. V., Reznikova, V. V., Patsuriia, N. B., Radzyviliuk, V. V., & Kravets, I. M. (2019). Accounting and financial reporting of economic entities: adaptation of Ukrainian legislation to the standards of the European Union. *Law and Financial Markets Review*, 1-7. <https://doi.org/10.1080/17521440.2019.1612629>
- Czech National Bank. (2019). Financial Stability Report 2018/2019 [PDF file]. Retrieved 15.11.2019 from https://www.cnb.cz/export/sites/cnb/en/financial-stability/galleries/fs_reports/fsr_2018-2019/fsr_2018-2019_chapter_5.pdf
- Fabozzi, F. J., Modigliani, F. P., & Jones, F. J. (2009). *Foundations of financial markets and institutions (4th ed.)*. (Eds.). New York, NY: Prentice Hall.
- Gorbunova, O. A., Ignatova, O. V., & Tereshina, O. Y. (2018). World market of credit derivatives: problems of development and regulation. *Journal of Reviews on Global Economics*, 7, 608-617.
- Hlibko, S. V., Vnukova, N. N., Hontar, D. D., Anisimova, H. V., & Liubchych, A. N. (2019). Risk oriented approach to determining bank's capital size according to requirements of Basel Committee on Banking Supervision. *Economic Studies*, 28(1), 56-71.
- Konovalova, N. (2018). The impact of Basel III on the banking system and economic development in Eastern European countries. *Journal of Business Management*, 16, 15-33. <https://doi.org/10.32025/RIS18003>
- Mejstrik, M., Pecena, M., & Teply, P. (2015). *Bankovnictvi v teorii a praxi/Banking in Theory and Practice*. Charles University in Prague, Karolinum Press.
- National Bank of Ukraine. (2015). *On Approval of Amendments to the Instruction on the Procedure for Regulating the Activities of Banks in Ukraine: Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine dated May 12, 2015 № 312*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0312500-15>
- National Bank of Ukraine. (2015). *The National Bank of Ukraine announces introduction of new bank capital requirements as well as specific requirements to systemically important banks*. Retrieved 15.11.2019 from https://bank.gov.ua/control/en/publish/printable_article?art_id=17537282&showTitle=true

- National Bank of Ukraine. (2016). *On the Regulation for Measuring Credit Risk Generated by Banks' Asset Operations: Resolution No. 351 of NBU*. Retrieved 15.11.2019 from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16/paran57>
- National Bank of Ukraine. (2018). *On the introduction of the liquidity coverage ratio (LCR): Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine dated February 15, 2018, № 13*. Retrieved 15.11.2019 from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013500-18#n6>
- Novak, O., Osadcha, T., & Petruk, O. (2019). Concept and classification of derivative financial instruments as a methodological precision on their regulation in the financial services market. *Baltic Journal of Economic Studies*, 5(3), 135-144. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-3-135-144>
- Novotny-Farkas, Z. (2016). The interaction of the IFRS 9 expected loss approach with supervisory rules and implications for financial stability. *Accounting in Europe*, 13(2), 197-227. <https://doi.org/10.1080/17449480.2016.1210180>
- Poledna, S., Molina-Borboa, J. L., Martínez-Jaramillo, S., Van Der Leij, M., & Thurner, S. (2015). The multi-layer network nature of systemic risk and its implications for the costs of financial crises. *Journal of Financial Stability*, 20, 70-81. <https://doi.org/10.1016/j.jfs.2015.08.001>
- Predmestnikov, O., & Gumenyuk, V. (2019). Harmonization of economic and legal mechanisms for deepening EU-Ukrainian relations. *Baltic Journal of Economic Studies*, 5(1), 174-181. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-1-174-181>
- PWC (2017). *IFRS 9, Financial Instruments - Understanding the basics*. Retrieved 15.11.2019 from <https://www.pwc.com/gx/en/audit-services/ifrs/publications/ifrs-9/ifrs-9-understanding-the-basics.pdf>
- Sutorova, B., & Teply, P. (2014). The level of capital and the value of EU banks under Basel III. *Prague Economic Papers*, 23(2), 143-161. <https://doi.org/10.18267/j.pep.477>

Received: 18.11.2019
Accepted: 18.12.2019
Published: 31.01.2020

DOI: <https://doi.org/10.32070/ec.v1i45.76>**Юрій Костишин**

аспірант,

Державний університет «Житомирська політехніка»

Україна, Житомир

yura_19-95@ukr.net

ORCID ID: 0000-0003-2881-0817

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ

Анотація. На підставі аналізу наукових досліджень попередників у статті визначено чотири превалюючих концептуальні підходи до розкриття сутності категорії «митний контроль» (функціональний, процесний, методологічний та фінансовий), що дозволило зробити висновок про комплексний характер останнього. Виокремлено такі особливості митного контролю:

1) митний контроль - складова частина фінансового контролю, оскільки його метою є оцінка фінансових потоків, обумовлених переміщенням товарів та інших об'єктів за кордон;

2) митний контроль є складовою частиною державного контролю, що обумовлено наявністю владних повноважень у його суб'єктів та процедурно-процесуальної форми реалізації митного контролю;

3) застережно-забороняючий характер митного контролю;

4) особливості здійснення форм митного контролю (можуть здійснюватись виключно у зонах митного контролю, поза межами відповідних митних зон);

5) особливості принципів реалізації митного контролю, обумовлені його специфікою;

6) специфіка контрольованих об'єктів (валютні цінності, супроводжуваний та несупроводжуваний багаж, транспортні засоби, вантажі або вантажні відправлення, товари, що містять об'єкти інтелектуальної власності, міжнародні поштові відправлення та ін.);

7) специфічність способів та прийомів митного контролю (перевірка документів, поточний митний аудит, постаудит, усне опитування, огляд митних об'єктів та ін.);

8) профілактичний характер, оскільки цільова спрямованість митного контролю - на попередження порушень митних правил та контрабанди.

Запропоноване уточнене трактування цієї категорії як особливого виду державного фінансового контролю, що здійснюється у зонах митного контролю уповноваженими суб'єктами під час переміщення товарів та інших предметів через кордон країни визначеними законодавством методами, спрямований на дотримання підконтрольними суб'єктами митного законодавства.

Ключові слова: митний контроль, митне оформлення, митні операції, держава, митне регулювання

Формул: 0, рис.: 2, табл.: 0, бібл.: 27

JEL Classification: E62, H10, H32, O23

Yuri Kostyshyn

PhD student,
Zhytomyr Polytechnic State University
Ukraine, Zhytomyr
yura_19-95@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-2881-0817

CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF CUSTOMS CONTROL RESEARCH

Abstract. Based on the analysis of predecessors' research, the article identifies four prevailing conceptual approaches to the disclosure of the essence of the category "customs control" (functional, procedural, methodological and financial), which allowed to conclude the complex nature of the latter. The following features of customs control are highlighted: 1) customs control is an integral part of financial control, since its purpose is to assess financial flows caused by the movement of goods and other objects abroad 2) customs control is an integral part of state control, which is due to the presence of authority in its subjects and the procedural and procedural form of implementation of customs control; 3) the preliminary-prohibiting nature of customs control; 4) features of the implementation of forms of customs control (can be carried out exclusively in areas of customs control, outside the relevant customs zones) 5) features of the principles of implementation of customs control, due to its specifics; 6) the specifics of controlled objects (currency values, accompanied and unaccompanied baggage, vehicles, goods or freight, goods containing intellectual property, international mail, etc.) 7) the specificity of methods and techniques of customs control (verification of documents, current customs audit, audits, oral questioning, inspection of customs facilities, etc.) 8) preventive, since the target orientation of customs control is to prevent customs violations regulations and smuggling. The proposed clarified interpretation of this category as a special type of state financial control, carried out in the zones of customs control by authorized entities when moving goods and other items across the country's border by methods established by law, is aimed at observance of customs legislation by controlled entities.

Keywords: customs control, customs clearance, customs operations, state, customs regulation

Formulas: 0, fig.: 2, table: 0, bibl.: 27

JEL Classification: E62, H10, H32, O23

Вступ. Розвиток експортно-імпортних операцій, активізація міжнародного співробітництва та посилення інтеграційних процесів у світі обумовлює посилення як внутрішньої, так і зовнішньої конкуренції, що актуалізує питання необхідності забезпечення належного рівня фінансової безпеки держави та її складових. Вплив глобалізації на економіку країни має позитивні та негативні наслідки. Однією із потенційних загроз фінансовій безпеці виступає збільшення обсягів контрабандних товарів, що перетинають кордон України, порушення митних правил, фіскальна нерегульованість. Важливим інструментом протидії впливу наведених зовнішніх чинників є митний контроль.

Аналіз досліджень та постановка завдання. Питання митного контролю досить широко досліджувалось у працях вчених: Єсіна С. [Єсин 2006], Гречкіної

О. [Гречкина 2010], Ларіонової Н. [Ларионова 2012], Халіпова С. [Халипов 2001]. Митний контроль в контексті забезпечення фінансової безпеки держави також знайшов висвітлення у наукових працях закордонних вчених: Абдула, Юсуфова, Мохамеда [Abdul, Yusoff, Mohamed 2019], Алдена [Alden 2017], Апаза [Apaza 2012], Фенга [Feng, Li, McVay, Skaife 2015], Янсена [Jansen, Merkle, Daun, Flor, Grabowski, Klein 2016] Ванга [Wang, Hulstijn, Tan 2016] тощо. Щодо факторів, які можуть спричинити корупцію в уряді країні та роль контролю в цьому; Салімоненка Е., Фролової В., Степанова Е., Стрельнікова А. [Salimonenko, Frolova, Stepanov, Strelnikov 2019] щодо розробки заходів, спрямованих на удосконалення митного контролю в державі; Немірової Г., Новікова С. [Nemirova, Novikov 2019] щодо формування організаційно-економічного механізму митного контролю в системі економічної безпеки держави; Регмі Р., Тімалсіної А. [Regmi, Timalcina 2018] щодо управління ризиками на митниці за допомогою методу «нейронних мереж».

Однак залишається значна кількість невирішених проблем, що потребують подальшого вивчення та опрацювання. Зокрема, визначення умов, що сприяють порушенню митної безпеки держави, попередження їх виникнення; виявлення взаємозв'язку між митною та фінансовою безпекою; визначення місця митного контролю у системі фінансової безпеки тощо. Наявність невирішених питань щодо організації та процедури здійснення митного контролю можна пов'язати із суперечливістю теоретичних підходів до трактування сутності, меж та особливостей митного контролю, що обумовлює значущість теми статті та визначає її цільову спрямованість.

Метою статті є оцінка існуючих наукових підходів до трактування категорії «митний контроль» та її уточнення на підставі сформованих специфічних ознак.

Результати дослідження. Значна кількість досліджень присвячена з'ясуванню природи митного контролю та уточненню його змісту. Неоднозначність у тлумаченні митного контролю пов'язана з різноспрямованістю трактування контролю як економічної категорії, що досліджують в межах багатьох наук. Зокрема, з позиції менеджменту контроль визначають як важливу завершальну функцію управління, що дозволяє порівняти отримані результати із запланованими та запропонувати реалізацію коригувальних управлінських дій, а також як завершальний етап процесу управління. Фінансові науки трактування контролю пов'язують із виконанням фінансами контрольної функції, яка тісно пов'язана з іншими – акумулюючою та розподільною. В такому контексті мова йде про фінансовий контроль, що супроводжує весь процес руху грошових коштів та здійснюється у вартісному виразі. В обліковій літературі контроль ототожнюють із контрольною функцією бухгалтера як основного суб'єкта реалізації облікових функцій. Первинною функцією бухгалтерського обліку є інформаційна, призначення якої – формування облікової інформації про фінансово-господарський стан суб'єкта господарювання та його фінансові результати. Доповненням до останньої функції є контрольна, яка полягає у здійсненні фінансового контролю за наявністю, зберіганням та ефективним використанням ресурсів підприємства та дотриманням діючого законодавства.

В юриспруденції контроль пов'язують із дотриманням принципу законності при здійсненні господарської діяльності підприємством. В більшості наукових джерел прибічники такого підходу ідентифікують його як юридичний або правовий [Горшенев 1987]. На противагу такому підходу визначимо, що в сучасному розумінні при здійсненні контролю підприємство повинно дотримуватись також принципів ефективності, економічності, незалежності контрольної діяльності,

тому трактування природи контролю виключно з правових позицій є обмеженим. Контроль можна досліджувати як кібернетичну категорію, ототожнюючи його із зворотнім інформаційним зв'язком, що дозволяє оцінити результати діяльності підприємства та надати управлінському персоналу інформацію про стан виконання поставлених перед виконавцями завдань. Різностямованість позицій щодо ідентифікації контролю пов'язана із міждисциплінарним характером останнього, що вимагає окреслення його основних ознак, сприяючи визначенню його місця у системі функціональних прикладних наук. До таких ознак можна віднести:

1) суб'єктно-об'єктний характер, оскільки контроль завжди досліджують в межах певної системи управління, елементами якої є суб'єкт та об'єкт;

2) постійність, динамічність, систематичність, своєчасність, цілеспрямованість здійснення;

3) у механізм контролю вбудовані заходи примусу, притягнення винних до відповідальності за виявлені порушення, що ідентифікується як результат контролю;

4) інформаційний характер контролю, що обумовлено наявністю зворотнього зв'язку у контрольній системі;

5) наявність тісної взаємодії контролю з функціями планування, обліку, аналізу та організації;

6) дотримання принципу законності, що обумовлено функціонуванням суб'єкта господарювання у нормативно-правовому середовищі;

7) превентивний характер контролю, обумовлений його орієнтацією на попередження порушень у майбутньому.

Крім визначених характерних для контролю ознак, державному фінансовому контролю як різновиду контролю додатково притаманні такі особливості:

1) державний фінансовий контроль завжди оснований на нормах чинного законодавства;

2) він реалізується в межах правовідносин, які мають владний характер;

3) межі функціонування державного фінансового контролю мають «надвідомчий характер» і можуть розповсюджуватись на всі ланки фінансової системи держави;

4) видова різноманітність державного фінансового контролю (включає валютний, бюджетний, податковий, митний, банківський контроль тощо).

Митний контроль виступає складовою підсистемою державного фінансового контролю. Слід зазначити, в економічній літературі позиції щодо змістовної наповненості категорії «митний контроль» є неусталеними. Зокрема, його трактують як: митне оформлення; вид фінансового контролю; окремі функції митної політики чи регулювання; методи нетарифного регулювання різновид фінансового контролю тощо. Поширеною є позиція щодо дослідження сутності митного контролю через функції митної політики. Зокрема, такого підходу дотримуються П. В. Пашко [Пашко 2009], Халіпов С. В. [Халіпов 2001]. Виділяючи у складі функцій митної політики контрольню-організаційну, автори наголошують на важливості її реалізації шляхом здійснення митного контролю (тобто, перевірки законності переміщення товарів та інших об'єктів через митний кордон, а також видачі дозвольних документів). Аналогічно у трактуванні Кляна Ф. митний контроль ототожнюється із функцією діяльності митних органів. Автор акцентує увагу на наявності специфічних ознак, форм та режимів його проведення, що в подальшому надасть можливість

виокремити його характерні риси та визначити місце у системі видів державного фінансового контролю [Клян 2011]. Наведений підхід визначимо як функціональний.

Достатньо розповсюдженим є науковий підхід щодо ототожнення митного контролю з митними операціями та митними процедурами. Митні операції досліджують як дії, пов'язані з проведенням митного контролю щодо правомірності переміщення транспортних засобів і товарів через митний кордон держави, їх митного оформлення, а також стягнення митних платежів [Соловков 1999]. Відповідно митні процедури – це регламентований порядок та організація переміщення товарів та інших предметів через митні кордони, оподаткування митом, оформлення, здійснення митного контролю й інших заходів з реалізації митної політики [Соловков 1999]. Критичний аналіз наведених визначень дозволяє дійти висновку, що перше поняття є більш широким за своїм змістом, ніж друге. Однак митний контроль є обов'язковою складовою і митних операцій, і митних процедур. Виходячи з наведених трактувань митного контролю, слід визначити, що його в більшому ступені досліджують з організаційного боку та ототожнюють із сукупністю заходів або дій митних органів щодо реалізації ними контрольної функції [Гребельник 2003; Бережнюк 2019; Голомовзий 2004]. Можна зробити висновок про взаємозв'язок розкриття природи митного контролю у зв'язку із суб'єктами його здійснення. Наведений науковий підхід можна визначити як процесний, пов'язаний з конкретними етапами митного оформлення об'єктів митного контролю.

Митний контроль також можна досліджувати в контексті методів митного регулювання. Як справедливо зазначено в дисертаційній роботі [Бережнюк 2019], митне регулювання можна досліджувати з двох позицій, що відрізняють його від інших видів державного фінансового регулювання: по-перше, воно є напрямом загальної економічної політики держави; а, по-друге, важливим об'єктом регулювання існуючих міжнародних організацій. Відповідно до Кіотської конвенції до складу митного регулювання, поряд із митною справою, включається і митний контроль. Така позиція підкріплюється і нормативно-правовими актами України, що регулюють зовнішньоекономічну діяльність держави. Зокрема, Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» визначає митне регулювання «як регулювання питань, пов'язаних із встановленням мит та інших податків, що справляються при переміщенні товарів через митний кордон України, процедурами митного контролю, організацією діяльності органів митного контролю України.

Основні методи митного регулювання традиційно поділяють на організаційно-адміністративні, правові та економічні. Відповідно митний контроль можна досліджувати в межах кожної з наведених груп. У складі організаційно-адміністративних методів акцент зроблено на владному характері контролю, що передбачає визначення дозвільного порядку або прямої заборони чи обмежень щодо реалізації митних відносин. Економічні методи митного регулювання базуються на застосуванні економічних інструментів митної політики (зокрема, податки, митні збори, митний тариф). Інструментами економічних методів також можна вважати економічні стимули, наприклад: цінове та податкове регулювання, дотації, субсидії, податкові пільги тощо. Повноцінне впровадження економічних методів сприятиме посиленню впливу держави на суб'єкти господарювання (за умови одночасного дотримання їх інтересів та інтересів держави). У складі таких методів виділяють тарифні, використання яких сприятиме регулюванню товарообігу

з іноземними державами та збільшенню надходжень до бюджету від проведення зовнішньоекономічних операцій. Митний контроль у складі такої групи методів виступає у формі фіскального та валютного контролю. В працях Каленського М., Пашка П. В. митний контроль досліджено як один з основних напрямів нетарифного регулювання [Каленський, Пашко 2002]. Метою таких заходів науковці вбачають захист національних інтересів, що є одним із завдань фінансової безпеки держави (рис. 1).

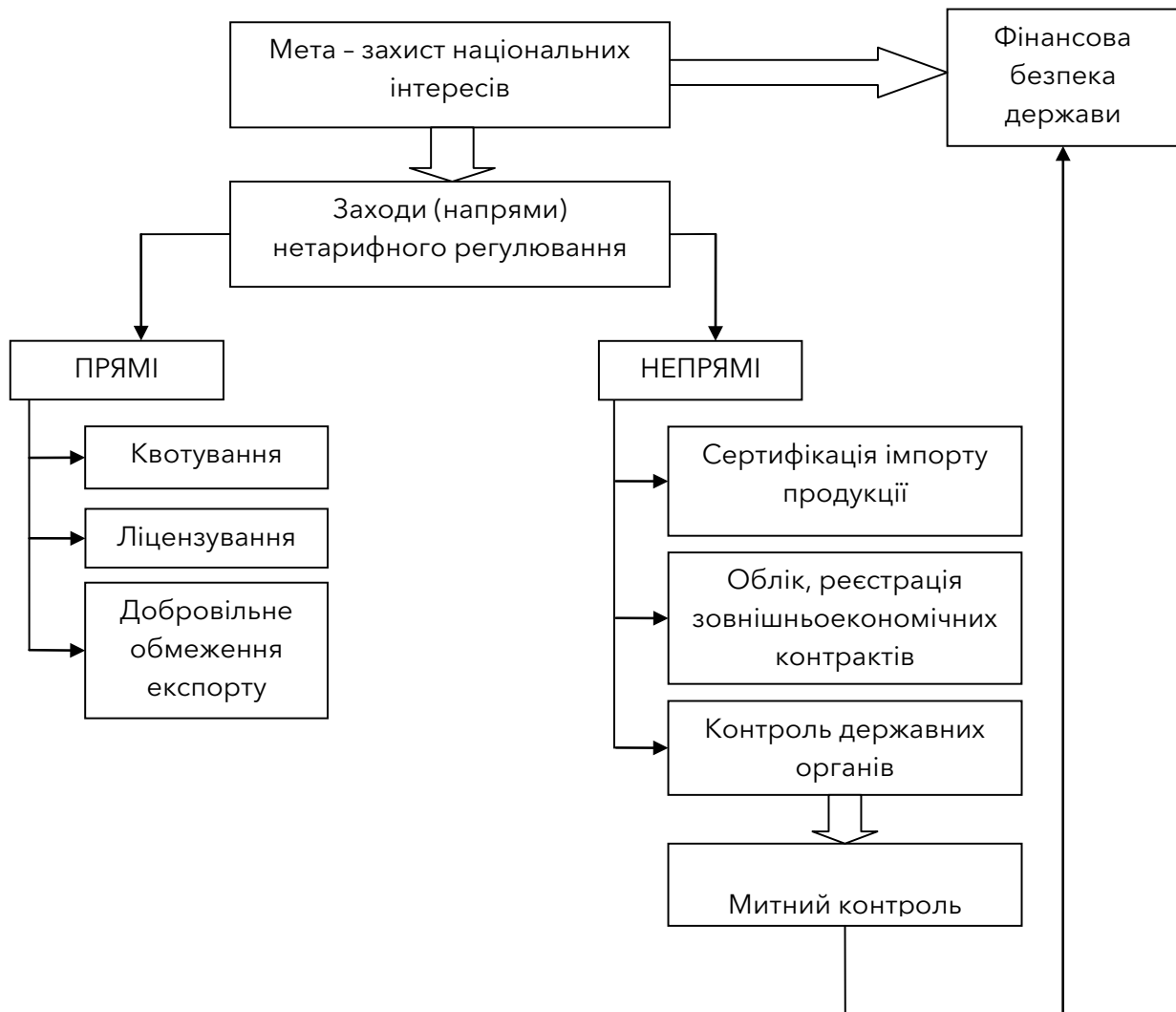

Рисунок 1 - Митний контроль як напрям нетарифного державного регулювання

Джерело: власна розробка

Акцентуючи увагу на методологічній складовій контролю, група науковців на чолі з Соловковим Ю. [Соловков 1999] визначає сутність митного контролю через перелік способів та прийомів його здійснення, спрямованих на конкретні об'єкти митного контролю. Незважаючи на цінність проведених авторами досліджень, в жодному з джерел не розглянуто митний контроль як вид фінансового, зосередившись виключно на експортному, ветеринарному та інших видах виключно державного контролю. В цілому науковий підхід до митного контролю, орієнтований на дослідження методів митного регулювання, можна визначити як методологічний, орієнтований на їх використання відповідно до сформованих державою напрямів.

На відміну від позицій попередників, митний контроль пов'язує із рухом фінансових потоків та розкриває як вид фінансового контролю М. Білуха та Т. Микитенко: «... це один з видів фінансового контролю суб'єктів господарювання, які ввозять, вивозять, здійснюють транзит, передають, зберігають і використовують товари, що переміщуються між митними територіями» [Білуха, Микитенко 2013]. У такому трактуванні авторами розкриваються особливості митного контролю та окреслюється коло суб'єктів, за діяльністю яких здійснюється митний контроль. Водночас таке тлумачення потребує уточнення, оскільки, крім митного контролю, товари, що переміщуються через кордон, підлягають санітарно-епідеміологічному, ветеринарно-санітарному, фітосанітарному, екологічному, радіологічному, а також державному контролю за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження тощо. Це вимагає видової ідентифікації характерних особливостей митного контролю у складі фінансового. За змістом митний контроль в контексті дослідження його фінансової сторони включає в себе валютний та фіскальний контроль. Це підтверджується тим фактом, що в ряді наукових джерел митний контроль трактують як «митний валютний контроль», підкреслюючи специфічність його об'єктного складу (об'єктом митного контролю поряд з товарами, транспортними засобами та цінними паперами виступає валюта). Водночас фіскальний характер митного контролю обумовлений тим, що він реалізується податковими органами під час стягнення митних платежів, до яких згідно Податкового Кодексу відносять «...податки, що справляються під час переміщення або у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон України та контроль за справлянням яких покладено на митні органи» [Податковий кодекс України]. Це доводить, що митний контроль, будучи видом фінансового контролю, включає фіскальний (податковий) та валютний. Такий підхід до митного контролю визначимо як фінансовий.

В багатьох наукових працях митний контроль досліджують в контексті його ототожнення з процесом митного оформлення товарів та інших об'єктів. Водночас Верховний Суд України надав роз'яснення, що це дві взаємопов'язані, але різні правові категорії. Згідно з Митним Кодексом (ст. 321) товари та транспортні засоби перебувають під митним контролем згідно із заявленим митним режимом з його початку і до закінчення. Існують випадки-виключення, що митний контроль за часом співпадає із заявленим митним режимом. Початок митного контролю пов'язують з моментом подання митної декларації, кінець – з моментом отримання від митного органу дозволу на перетин кордону. Це означає, що тривалість митного оформлення та тривалість митного контролю як окремих процесів може не співпадати. Оскільки якщо митне оформлення товару вже завершено (на внутрішньому митному посту), митними органами продовжується митний контроль шляхом проведення контрольних-перевірочних заходів, які тривають до моменту фактичного перетинання кордону суб'єктом митного контролю. Митне оформлення та митний контроль відрізняються за правовим та економічним змістом. Це два взаємопов'язані, але не тотожні процеси, яким властиві свої характерні риси.

Оцінка еволюції трактування митного контролю у нормативно-правових актах періоду становлення української державності (з 1991 року) дозволяє зробити висновок, що, незважаючи на чисельні зміни законодавства з питань митного контролю, його трактування майже не змінювалось. Митний контроль визначали як сукупність заходів, здійснюваних уповноваженими органами, спрямованих

на дотримання підконтрольними суб'єктами митного законодавства. Варіанти різночитань нормативно-правових актів стосувались виключно деталізацією підконтрольних суб'єктів (в деяких актах уточнювався такий їх перелік: державні органи, підприємства та їх службові особи, фізичні особи). Тобто, в цілому підхід, використаних у законодавстві, логічно можна віднести до процесного. Діючий Митний Кодекс до попередніх визначень митного контролю додав також необхідність дотримання не лише державної митної справи, але і міжнародних договорів України, що вважаємо слушним доповненням.

Згідно з Кіотською конвенцією митний контроль - заходи, які використовують митниці для забезпечення виконання митного законодавства. У вітчизняному правовому полі митний контроль диференційований від митного оформлення об'єктів (процесний аспект) та справляння податків та зборів (фіскальний аспект), що не дозволяє досліджувати митний контроль комплексно, у взаємозв'язку його складових. Таким чином, можна виділити чотири основних наукових підходи до трактування митного контролю: функціональний, процесний, методологічний та фінансовий, які в сукупності досліджують його з різних аспектів, але по суті є взаємодоповнюючими (рис. 2).

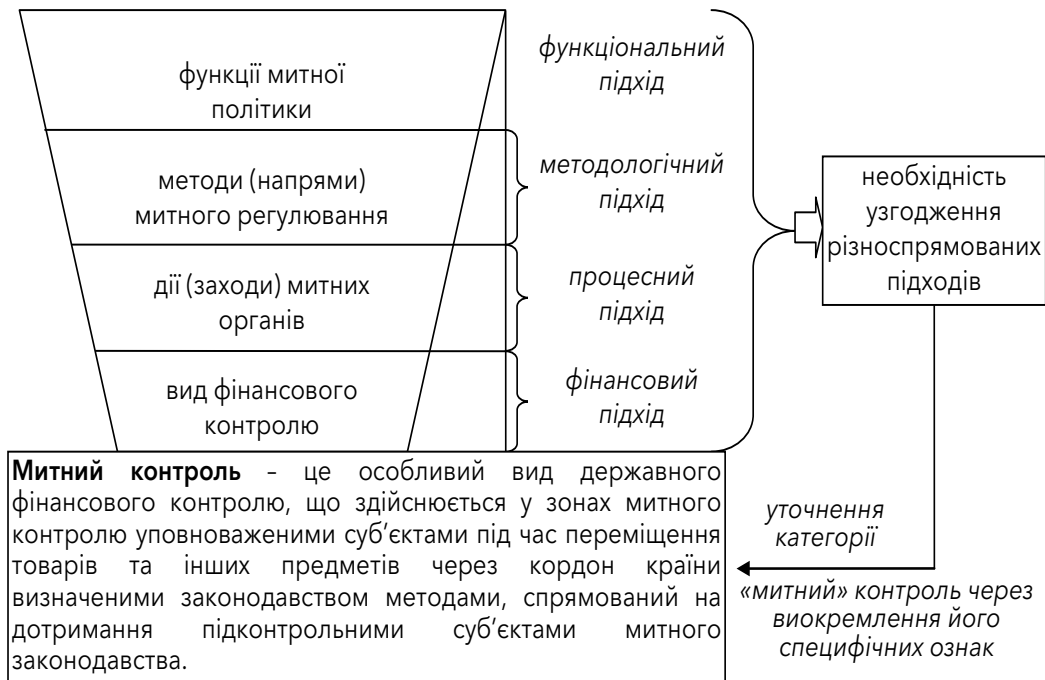

Рисунок 2 - Ідентифікація категорії «митний контроль» через призму існуючих наукових підходів

Джерело: складено автором

Це вимагає комплексного дослідження митного контролю та уточнення категорії «митний контроль» через виділення його специфічних ознак. Зокрема, до них належать такі ознаки:

1) митний контроль - складова частина фінансового контролю. Це впливає із вартісного характеру останнього, оскільки метою митного контролю є оцінка фінансових потоків, обумовлених переміщенням товарів та інших об'єктів за кордон. Крім того, митний контроль можна вважати і складовою податкового і валютного контролю, що обумовлено специфічністю та характером його об'єктів;

2) митний контроль є складовою частиною державного контролю, що обумовлено наявністю владних повноважень у його суб'єктів та процедурно-процесуальної форми реалізації митного контролю;

3) застережно-забороняючий характер митного контролю;

4) особливості здійснення форм митного контролю (можуть здійснюватись виключно у зонах митного контролю, поза межами відповідних митних зон);

5) особливості принципів реалізації митного контролю, обумовлені його специфікою;

6) специфіка контрольованих об'єктів (валютні цінності, супроводжуваний та несупроводжуваний багаж, транспортні засоби, вантажі або вантажні відправлення, товари, що містять об'єкти інтелектуальної власності, міжнародні поштові відправлення та ін.);

7) специфічність способів та прийомів митного контролю (перевірка документів, поточний митний аудит, постаудит, усне опитування, огляд митних об'єктів та ін.);

8) профілактичний характер, оскільки цільова спрямованість митного контролю – на попередження порушень митних правил та контрабанди.

Виходячи з перерахованих ознак, митний контроль є видом державного фінансового контролю, який має специфічні ознаки, обумовлені особливим характером його об'єктів, принципів, форм. Це надає можливість запропонувати таке його уточнене трактування: митний контроль – особливий вид державного фінансового контролю, що здійснюється у зонах митного контролю уповноваженими суб'єктами державних митних органів під час переміщення товарів та інших предметів (залежно від їх виду та мети переміщення) через кордон країни визначеними законодавством методами (документальна перевірка, огляд, постмитний аудит, опитування тощо) та спрямований на дотримання підконтрольними суб'єктами чинного законодавства.

Висновки. Таким чином, на підставі аналізу наукових досліджень визначено чотири превалюючих концептуальні підходи до розкриття сутності категорії «митний контроль» (функціональний, процесний, методологічний та фінансовий), що дозволило зробити висновок про комплексний характер останнього. Виокремлено особливості митного контролю та запропоноване уточнене трактування цієї категорії як особливого виду державного фінансового контролю, що здійснюється у зонах митного контролю уповноваженими суб'єктами під час переміщення товарів та інших предметів через кордон країни визначеними законодавством методами, спрямований на дотримання підконтрольними суб'єктами митного законодавства. В подальшому вважаємо за необхідне митний контроль досліджувати в контексті забезпечення економічної безпеки держави, що обумовлює необхідність формування напрямів його удосконалення.

Література

- Бережнюк, І. І. (2019). *Митне регулювання в системі економічної безпеки національної економіки*: автореф. дис. канд. ек. наук: 08.00.03 / Університет держ. фіск. служби. Ірпінь.
- Білуха, М., & Микитенко, Т. (2013). Теоретико-методичні аспекти митного контролю. *Бухгалтерський облік і аудит*, 9, 16-22.
- Горшенев, В. М., & Шахов, І. Б. (1987). *Контроль как правовая форма деятельности*. М.: Юрид. лит., 176 с.

- Гребельник, О. П. (2005). *Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності: підручник*. К.: Центр навчальної літератури, 696 с.
- Гречкина, О. В. (2010). В опросы таможенного контроля в свете реализации новой концепции. *Ученые записки Казанского государственного университета*, 152(4), 90-95.
- Додаток II до Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур (Загальний додаток): приєднання від 05.10.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976_007 (дата звернення: 23.10.2019).
- Есин, С. О. (2006). *Государственный финансовый контроль в Республике Беларусь (теоретические аспекты): монографія*. МСН: Акад. упр. при Президенте Респ. Беларусь, 171 с.
- Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12>.
- Клян, Ф. Г. (2011). *Міжнародно-правове регулювання переміщення товарів через митний кордон: автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.11 / Укр. Державний університет фінансів і міжнародної торгівлі*. К., 17 с.
- Ларионова, Н. (2012). *Исследование совершенствования таможенного контроля товаров и транспортных средств. Вопросы управления*. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/issledovaniesovershenstvovaniya-tamozhennogo-kontrolya-tovarov-i-transportnyh-sredstv>.
- Митна справа. (1999). *Словник-довідник / кер. авт. кол. Ю. П. Соловков*. Дніпропетровськ: АМСУ, с. 15.
- Митне регулювання. (2004). Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», В. М. Голомовзий та ін., 240 с.
- Митний кодекс України від 13 березня 2012 року № 4495-17 / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 20.10.2019).
- Митний контроль та митне оформлення (2002). / Каленський М.М. та ін. К: Т-во «Знання», КОО. 284 с.
- Новосад, І. (2015). Митна безпека як важлива складова економічної безпеки держави. *Світ фінансів*, 2, 145-153.
- Пашко, П. В. (2009). Функції митної політики. *Вісник Академії митної служби України. Сер.: Економіка*, 1, 16-22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsue_2009_1_5
- Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (зі змінами і доповненнями). Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 25.10.2019).
- Халипов, С.В. (2001). *Таможенное право (Таможенное регулирование внешнеэкономической деятельности)*. М.: Зерцало-М, 272 с.
- Abdul, S. L. M. M. S., Yusoff, H., & Mohamed, N. (2019). Factors that might lead to corruption: a case study on Malaysian government agency. *International Journal of Financial Research*, 10(3), 216-229. <https://doi.org/10.5430/ijfr.v10n3p216>
- Alden, E. (2017). Is Border Enforcement Effective? What We Know and What it Means. *Journal on Migration and Human Security*, 5(2), 481-490. <https://doi.org/10.1177/233150241700500213>
- Apaza, C. (2012). Public Management Challenges Ensuring Accountability and Controlling Corruption, The Public Purpose. *Public Administration Journal*, 4(5), 45-59. <https://doi.org/10.1017/S1049096512000303>

- Feng, M., Li, C., McVay, S., & Skaife, H. (2015). Does ineffective internal control over financial reporting affect a firm's operations? Evidence from firm's inventory management. *The Accounting Review*, 48(4), 190-209. <https://doi.org/10.2308/accr-50909>
- Jansen, W, Merkle, M, Daun, A, Flor, M, Grabowski, N. T., & Klein, G. (2016). The Quantity and Quality of Illegally Imported Products of Animal Origin in Personal Consignments into the European Union Seized at Two German Airports between 2010 And 2014. *PLoS ONE*, 11(2), e0150023. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0150023>
- Nemirova, G., & Novikov, S. (2019). Organizational and economic mechanism for customs control after the release of goods administration in the economic security system. Proceedings of the 33rd *International Business Information Management Association Conference, IBIMA 2019: Education Excellence and Innovation Management through Vision*, 4149-4160
- Regmi, R. H., & Timalisina, A. K. (2018). Risk Management in customs using Deep Neural Network. *Proceedings on 2018 IEEE 3rd International Conference on Computing, Communication and Security*, December 2018, 133-137
- Salimonenko, E. N., Frolova, V. A., Stepanov, E. A., & Strelnikov, A. A. (2019). Development of activities aimed at improvement of customs control of wood products export under the commodity item no. 4403 of the EAEU FEACN. *International Journal of Civil Engineering and Technology*, 10(2), 1967-1978
- Wang, Y., Hulstijn, J., & Tan, Y.-H. (2016). Data quality assurance in international supply chains: an application of the value cycle approach to customs reporting. *International Journal of Advanced Logistics*, 5(2), 76-85. <https://doi.org/10.1080/2287108X.2016.1178501>

References

- Abdul, S. L. M. M. S., Yusoff, H., & Mohamed, N. (2019). Factors that might lead to corruption: a case study on Malaysian government agency. *International Journal of Financial Research*, 10(3), 216-229. <https://doi.org/10.5430/ijfr.v10n3p216>
- Alden, E. (2017). Is Border Enforcement Effective? What We Know and What it Means. *Journal on Migration and Human Security*, 5(2), 481-490. <https://doi.org/10.1177/233150241700500213>
- Apaza, C. (2012). Public Management Challenges Ensuring Accountability and Controlling Corruption, The Public Purpose. *Public Administration Journal*, 4(5), 45-59. <https://doi.org/10.1017/S1049096512000303>
- Berezhniuk, I. (2019). *Mytne rehulivannia v systemi ekonomichnoi bezpeky natsional'noi ekonomiky*: avtoref. dys.kand. ek. nauk: 08.00.03 / Universytet derzh. fisk. sluzhby. Irpin.
- Bilukha, M., & Mykytenko, T. (2013). Teoretyko-metodychni aspekty mytnoho kontroliu / **Bukhhalterskyj oblik i audyt**. 9, 16-22.
- Dodatok II do Protokolu pro vnesennia zmin do Mizhnarodnoi konventsii pro sproschennia ta harmonizatsiiu mytnykh protsedur (Zahalnyj dodatok): pryednannia vid 05.10.2006*. Retrieved 25.10.2019 from https://zakon.rada.gov.ua/lavs/show/976_007
- Esyn, S. (2006). *Hosudarstvennyj fynansovyj kontrol v Respublyke Belarus' (teoretycheskye aspekty)*: monohrafiia. MSN: Akad. upr. pry Prezydente Resp. Belarus'.
- Feng, M., Li, C., McVay, S., & Skaife, H. (2015). Does ineffective internal control over financial reporting affect a firm's operations? Evidence from firm's inventory management. *The Accounting Review*, 48(4), 190-209. <https://doi.org/10.2308/accr-50909>
- Horshenev, V., & Shakhov, Y. (1987). *Kontrol' kak pravovaia forma deiatel'nosti*. M.: Yuryd. lyt.
- Hrebelynyk, O. (2005). *Mytne rehulivannia zovnishn'oeconomichnoi diialnosti*: pidruchnyk. K.: Tsentr navchalnoi literatury.

- Hrechkyina, O. (2010). Voprosy tamozhennoho kontroliia v svete realizatsyy novoy kontseptsyy. *Uchenye zapysky Kazanskoho hosudarstvennogo unyversyteta*, 152(4).
- Jansen, W, Merkle, M, Daun, A, Flor, M, Grabowski, N. T., & Klein, G. (2016). The Quantity and Quality of Illegally Imported Products of Animal Origin in Personal Consignments into the European Union Seized at Two German Airports between 2010 And 2014. *PLoS ONE*, 11(2), e0150023. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0150023>
- Khalypov, S. (2001). *Tamozhennoe pravo (Tamozhennoe rehulyrovanye vneshneekonomycheskoj deiatelnosti)*. M.: Zertsalo-M.
- Klian, F. (2011). *Mizhnarodno-pravove rehuliuivannia peremischennia tovariv cherez mytnyj kordon: avtoref. dys. kand. iuryd. nauk: 12.00.11*. Ukr. Derzhavnyj universytet finansiv i mizhnarodnoi torhivli. K.
- Laryonova, N. (2012). *Yssledovanye sovershenstvovaniia tamozhennoho kontroliia tovarov y transportnykh sredstv. Voprosy upravleniia*. Retrieved 25.10.2019 from <https://tsyberleninka.ru/artitsle/v/issledovaniesovershenstvovaniia-tamozhennogo-kontroliia-tovarov-i-transportnyh-sredstv>
- Mytna sprava: slovnyk-dovidnyk* (1999). avt. kol. Yu. P. Solovkov. Dnipropetrovs'k: AMSU.
- Mytne rehuliuivannia* (2004). V. M. Holomovzhyi ta in. L'viv: Vyd-vo Nats. un-tu «L'vivs'ka politekhnika».
- Mytnyj kodeks Ukrainy vid 13 bereznia 2012 roku № 4495-17* / Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved 20.10.2019 from <http://zakon2.rada.gov.ua/lavs/show/4495-17>
- Mytnyj kontrol ta mytne oformlennia* (2002). Kalenskyj M.M. ta in. K: T-vo «Znannia», KOO.
- Nemirova, G., & Novikov, S. (2019). Organizational and economic mechanism for customs control after the release of goods administration in the economic security system. *Proceedings of the 33rd International Business Information Management Association Conference, IBIMA 2019: Education Excellence and Innovation Management through Vision*, 4149-4160
- Novosad, I. (2015). Mytna bezpeka iak vazhlyva skladova ekonomichnoi bezpeky derzhavy / *Svit finansiv*, 2, 145-153.
- Pashko, P. (2009). Funktsii mytnoi polityky / *Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy. Ser.: Ekonomika*. 1, 16-22. Retrieved 25.10.2019 from http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsue_2009_1_5
- Podatkovyj kodeks Ukrainy vid 02.12.2010 № 2755-VI (zi zminamy i dopovnenniamy)*. Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved 25.10.2019 from: <http://zakon2.rada.gov.ua/lavs/show/2755-17>
- Regmi, R. H., & Timalsina, A. K. (2018). Risk Management in customs using Deep Neural Network. *Proceedings on 2018 IEEE 3rd International Conference on Computing, Communication and Security*, December 2018, 133-137
- Salimonenko, E. N., Frolova, V. A., Stepanov, E. A., & Strelnikov, A. A. (2019). Development of activities aimed at improvement of customs control of wood products export under the commodity item no. 4403 of the EAEU FEACN. *International Journal of Civil Engineering and Technology*, 10(2), 1967-1978
- Wang, Y., Hulstijn, J., & Tan, Y.-H. (2016). Data quality assurance in international supply chains: an application of the value cycle approach to customs reporting. *International Journal of Advanced Logistics*, 5(2), 76-85. <https://doi.org/10.1080/2287108X.2016.1178501>
- Zakon Ukrainy «Pro zovnishnioekonomichnu diialnist'»*. Retrieved 25.10.2019 from: <https://zakon.rada.gov.ua/lavs/show/959-12>

Received: 30.10.2019

Accepted: 12.12.2019

Published: 31.01.2020

DOI: <https://doi.org/10.32070/ec.v1i45.77>**Svitlana Svirko**

Doctor of Science (Economics), Professor,
Zhytomyr Polytechnic State University,
Professor of the Department of Economic Security,
Public Management and Administration
Ukraine, Zhytomyr
svs3@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-9157-4672

Tetiana Trosteniuk

PhD student,
Zhytomyr Polytechnic State University,
Department of Accounting and Auditing
Ukraine, Zhytomyr
trost_taniash@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-7130-7454

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL REGULATIONS OF MANAGEMENT CONTROL IN STATE HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract. The research examines the works of local and foreign scientists who dedicated their studies to management accounting in general and management control in particular. After analyzing the scientific literature, it was suggested to understand the concept of "management control in state higher education institutions" as the information subsystem of management accounting of these entities. This subsystem is based on the management reporting of a state higher education institution, which assesses the effectiveness of activities in the context of a vertical and horizontal structure to ensure the influence of the management apparatus on the work of State Higher Education Institutions and structural units to achieve the mission and strategic goal of State Higher Education Institutions. It is established that not only financial but also non-financial indicators are subject to the study of management control. The evaluation of the responsibility centers' activity of State Higher Education Institutions plays an important role in management control. The research suggests that the assessment of the responsibility centers' activity of State Higher Education Institutions can be: effective and efficient; efficient, but ineffective; effective, but not inefficient; ineffective and inefficient. The main method for evaluating the performance of state higher education institution departments is comparison. The research shows how the activity of the revenue centers is carried out by comparing the actual amount of the received income with the estimated one, thus defining deviations and analyzing their causes. The elaboration of theoretical and methodological provisions of management accounting in a state higher education institution made it possible to propose its primary classification, as well as to adapt the general coefficients system for monitoring in the process of management control of the activity of a state higher education institution.

Keywords: state institutions of higher education, management accounting, management control, responsibility centers, income, budget, activity evaluation

Formulas: 17, fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 60

JEL Classification: D21, I29, M41

Introduction. Current trends and the state of economic development are characterized by a significant influence of the determinants of higher education, since, according to experts' estimates, from 70 to 90% of GDP is determined by scientific and technological progress and innovative economy, and in the countries with the most developed economies 60% of national income growth is determined on average increase in knowledge and education of society, which are transformed into a real product of social production [Iskakov 2014].

The place of the State Higher Education Institutions, as the main productive force of higher education, in the economic development of Ukraine should be considered in the context of various factors, in particular: actually as an economic entity engaged in economic activity; as a tool to increase the employment of the population through the employment of their employees and students in the process of engaging them in scientific activity; as bases for the development of innovation and scientific development, which are necessary elements of economic growth; as a tool for developing one's own region and city [Prokopenko, Mel'nykova 2017]. The analysis of the activity of domestic higher education institutions shows rather disappointing realities, the solution delay may lead to the destruction of higher education in Ukraine [Repko, Ruda 2017; Rubin 2019; Krikunenko 2019; A strategy for reforming higher education in Ukraine by 2020. Draft (unofficial text)]. In order to overcome the crisis of higher education at the beginning of 2019 in one of the leading local state institutions of higher education - National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" an on-site meeting was held. The outgoing meeting of the Committee on Science and Education was on the topic "Higher education of Ukraine: state of legislative support, problems and directions of reform". More than 350 educational and scientific representatives, the public and the expert community took part in the work [Spivakovsky 2019]. During the discussion, several strategic vectors for the modernization of the higher education system were highlighted, namely [Spivakovsky 2019]: a general mechanism for managing higher education institutions; system of financing higher education institutions; estimation of higher education quality and educational measurement. A detailed examination of these vectors in the context of accounting has identified touch points that unify the field of management accounting. Thus, the development of the management accounting subsystem will facilitate the implementation of the established directions of reforming the higher education system in Ukraine [Svirko, Trosteniuk 2018].

Literature review and the problem statement. The problem of management accounting as a whole was taken up by a considerable number of local and foreign scientists, in particular: R. H. Ashton [Ashton 1974], M. Hrabal [Hrabal 2016], CR. Hu [Hu, Jiang 2019], W. Jiang, [Hu, Jiang 2019], L. D. Parker [Parker 1978], C. D. Ittner [Ittner, Larcker 2001], B. Kral [Kral 2006], R. Ljiljana [Ljiljana, Radivoje 2014], D. F. Larcker [Ittner, Larcker 2001], E. Mircea [Mircea 2016], S. Radivoje [Ljiljana, Radivoje 2014], J. L. Zimmerman [Zimmerman 2001], A. Apcherch [Apcherch 2002], P. Y. Atamas [Atamas 2006], M. O. Vakhrushina [Vakhrushina 2000], P. Brewer [Garrison, Norin, Brjuer 2007], S. F. Golov [Golov 2003], R. Harrison

[Harrison, Norin, Brjuer 2007], V. M. Dobrovsky [Dobrovsky, Hnylyts'ka, Korshykova 2005], K. Drury [Drury 2002], O. D. Kaverina [Kaverina, 2003], T. P. Karpova [Karpova 1998], V. E. Kerimov [Kerimov 2003], A. A. Kuznecov [Kuznecov 2015], V. S. Len' [Len' 2006], B. Nidlz [Nidlz 1993], L. V. Napadovskaya [Napadovskaya 2000, 2004], S. A. Nikolaeva [Nikolaeva 1993], E. Norin [Harrison, Norin, Brjuer 2007], V. F. Palij [Palij, Vander 1997], L. P. Radetska & L. V. Ovod [Radetska, Ovod 2006], B. Ryan [Ryan 1998], S. V. Svirko [Svirko 1998, 2012], T. Skoun [Skoun 1997], E. V. Sokolov [Sokolov 1996], V. V. Sopko [Gucajljuk, Sopko, Ivanechko 2006], V. I. Tkach and M. V. Tkach [Tkach, Tkach 1994], C. Horngren [Horngren, Foster 1995], Je. S. Hendriksen and M. D. Van Breda [Hendriksen, Van Breda 1997] M. G. Chumachenko [Garrison, Norin, Brjuer 2007], A. D. Sheremet [Sheremet 2000], A. Yarugova [Yarugova 1991]; research of the issues of accounting of expenditures in the budget sphere at different times was carried out by national scientists P. Y. Atamas [Atamas 2006], L. O. Gutsaylyuk [Gucajljuk, Sopko, Ivanechko 2006], D. O. Gritsyshen [Ievdokymov, Gritsyshen, Svirko 2017], R. T. Dzhoga [Dzhoga, Svirko, Sinel'nyk 2003], O. O. Doroshenko [Doroshenko 2012], V. V. Ievdokymov [Ievdokymov, Gritsyshen, Svirko 2017], T. V. Kaneva [Kaneva 2002], I. O. Kondratyuk [Kondratyuk 2007], S. O. Levitskaya [Levitskaya 2005], L. G. Lovinskaya [Lovinskaya, Sushko, Svirko 2013], S. V. Svirko [Lovins'ka, Sushko, Svirko 2013; Dzhoga, Svirko, Sinel'nyk 2003; Ievdokymov, Gritsyshen, Svirko 2017], N. I. Sushko [Lovins'ka, Sushko, Svirko 2013], A. I. Farion [Farion 2010], O. O. Chechulina [Chechulina 2011]. National scientists' dissertations are distinguished by setting the task of determining the composition of the costs of the State Higher Education Institutions: Kondrashova T. ("Management Accounting at the State Educational Establishment" (2007)), Sysyuk S. ("Cost Accounting and Costing of Paid Educational Services" (2007)), Kharchuk Yu. ("Accounting and Analytical Assurance of Financial Sustainability of Higher Educational Institutions of State and Communal Property" (2014)). Despite the achieved results and the proposed innovations, it should be noted that there are no studies on management control issues in state higher education institutions, which is an integral part of management accounting. [Ievdokymov, Gritsyshen, Svirko 2017; Svirko, Zarosylo 2012].

Formulating the goals of the article. Issues of management control in public higher education institutions need to be addressed. Special and general scientific methods of cognition were used to ensure the effectiveness of the scientific search. They are methods of induction and deduction, analysis and synthesis, grouping.

Research results. According to the founder of the scientific and practical administrative (classical) school of management, Henri Fayola, control is the fifth function of management [Fayol 1916]. Continuing the work of the above scientist, modern managers argue that managerial control should be understood as a function that is the content of feedback [Menedzhment]. Accountants are tuned to a more detailed interpretation of the term: they offer to understand under "management control the system of accounting and use of information to evaluate the efficiency of using the company resources (financial, labor, tangible, intangible) and the company as a whole and aims to achieve a certain strategy". [Kuznecov 2015]. The absence of other interpretations of the concept of managerial control causes restrictions in elaborating the definition of "management control in public institutions of higher education", the authors propose to understand the information subsystem of management accounting of these entities, based on management reporting of state education institutions. Within

the management reporting of state higher education institutions, the effectiveness of activities in the context of a vertical and horizontal structure is assessed to ensure the influence of the management apparatus on the work of state higher education institutions and structural units on the achievement of the mission and strategic goal of state higher education institutions.

It should be noted that in budgetary institutions all economic means, sources of their formation and economic processes are subject to continuous control, and within the limits of management accounting all its objects are subject to control [Ilevdokymov, Gritsyshen, Svirko 2017; Svirko, Zarosylo 2012]. During the control the necessary information is collected and analyzed, the deviations of the actual indicators from the established (planned, standard) and their reasons are revealed, therefore the budget control is the basis of control in the management accounting subsystem.

For the hierarchy of organization of the product creation process, managerial control should be divided into job control, control of responsibility centers, and control of the State Higher Education Institutions as a whole. According to this principle, the indicators of control are integrated, transformed from numerous specific values into more general ones, and at the level of state institutions of the State Higher Education Institutions the management controls the most important indicators characterizing the degree of achievement of the set goal according to its development strategy, position in the market of relevant services and financial status [Ilevdokymov, Gritsyshen, Svirko 2017; Svirko, Zarosylo 2012].

The following types of management control should be distinguished according to its frequency [Ilevdokymov, Gritsyshen, Svirko 2017; Svirko, Zarosylo 2012]:

- current control (carried out continuously through systematic monitoring of the tangible assets movement, work in progress and products of activity; its main tool is the operational accounting in the system of dispatching regulation for the process of creating some products of State Higher Education Institutions activity). Ongoing control plays an important preventive role as it enables you to respond promptly to unwanted deviations in the course of product creation;

- periodic control (carried out by examining the regular reporting of the responsibility centers from the State Higher Education Institutions on the main performance indicators (with appropriate explanations), which specifies the planned and actual performance indicators for a certain period, as well as the summary data from the beginning of the year (quarter));

- one-time control (not regular in nature and standard range of permanent entities, since its purpose and range of controlled indicators are determined in each case by the management of the State Higher Education Institutions).

Not only financial but also non-financial indicators are subject to the study of management control. Financial indicators of the State Higher Education Institutions include indicators of costs, income, financial results, cost of resources, monetary expression of liabilities, etc. Non-financial performance of the State Higher Education Institutions includes the provision of labor resources, staff turnover, use of working time, providing the institution with non-current assets and loading them, providing the institution with material resources, quality of services provided, etc.

Evaluating the activity of the responsibility centers at the State Higher Education Institutions plays an important role in managerial control, which is to determine the

effectiveness and efficiency of the respective structural subdivisions of the specified economic entity (by performance we should understand the status of the tasks of the responsibility centers (volume of activity, time, quality of products, etc.)), activity efficiency is determined by the ratio of the result of the activity to the amount of resources used and is to achieve maximum results at the lowest cost) [Ilevdokymov, Gritsyshen, Svirko 2017; Svirko, Zarosylo 2012]. When assessing the activity of the responsibility centers of the State Higher Education Institutions, it can be found out what is: effective and efficient, efficient but ineffective, effective but not efficient, ineffective and inefficient. Assessment of the responsibility centers of higher education institutions is carried out with the help of a specific system of indicators that reflect the specific activity of each of them. However, there are a number of universal indicators.

The main method of evaluating the performance of public higher education institutions subdivisions according to certain indicators is comparison. The actual value of an indicator over a given (reporting) period is compared with its value, which is the basis for the estimate. Such baseline levels are largely taken to be the planned (normative) values that are considered to be targets, or actual, achieved in the past. If the basis of comparison is the planned (normative) value of the indicator, then the assessment is made by the criterion of the plan implementation degree.

$$P_{pl} = \frac{A_f}{A_{pl}} \times 100, \quad (1)$$

where P_{pl} - implementation of the plan for this indicator, %;

A_f, A_{pl} - respectively the actual and planned value of the indicator in the established dimension.

In-depth study of the obtained assessment requires establishing absolute and relative deviations of the actual values of the indicators from the planned ones, analysis of their causes.

$$\Delta A = A_f - A_{pl}, \quad (2)$$

$$\Delta A = \sum_{i=1}^n \Delta A_i, \quad (3)$$

where ΔA - the total absolute deviation of the actual value of the indicator from the planned;

n - the number of factors (causes) that caused the deviation;

ΔA_i - is the deviation due to the influence of the i -th factor.

The criterion of indicator dynamics is used to evaluate the activity of the responsibility centers of state higher education institutions. In this case, the actual value of a particular indicator for the reporting period is compared with its actual value for the previous period, ie:

$$P_d = \frac{A_f}{A_{f,b}} \times 100, \quad (4)$$

where P_d – the ratio of the actual values of the indicator in the reporting and previous periods, %;

$A_{f.b.}$ – the value of a certain indicator in the previous (base) period in the established dimension.

For the ranking of responsibility centers or individual employees of public higher education institutions by certain indicators, the average value of this indicator for the whole population is taken as the basis of comparison.

$$P_{ci} = \frac{A_{fi}}{A_{f.c}} \times 100 \quad (5)$$

where P_{ci} is the ratio of the actual value of the index of the i -th subdivision to its average level of subdivision group, %;

A_{fi} – a certain indicator for the reporting period of the i -th unit;

$A_{f.c}$ – is the average of a unit group.

$k_{t.v}$ is a general quantitative assessment of the final results of the activities of public higher education institutions subdivisions; it can also be used to evaluate the work of individual employees of the latter: then this integral indicator is called the coefficient of quality of work.

To summarize the final results of the activity of the centers of responsibility and individual employees of public institutions of higher education, the coefficient of labor contribution (for workers – the coefficient of labor quality) is calculated by adjusting its normative value by increasing or decreasing coefficients.

$$k_{t.v} = 1 + \sum_{i=1}^n k_{pi} - \sum_{i=1}^n k_{zi}, \quad (6)$$

where $k_{t.v}$ – the value of the coefficient of labor contribution;

n – is the number of indicators by which the work is evaluated;

k_{pi} – increasing factor for the i -th indicator;

k_{zi} – downside factor for the i -th indicator.

The increase (decrease) coefficient is determined by the formula:

$$k_{pi}(k_{zi}) = (P_{pi} - 100) \times h_i, \quad (7)$$

where $k_{pi}(k_{zi})$ – implementation of the plan on the i -th indicator, %;

h_i – the rate of increase (decrease) of the coefficient of labor contribution for each percentage of over-execution (under-execution) of the plan by the i -th indicator in units of one.

The assessment of the activity of cost centers in institutions is based on a system of standard (regulatory) costs that are necessary for the creation of products of activity under its normal conditions. Within such a system different types of standards (norms) are distinguished: basic (long-term), theoretical (standard) and current (correspond to the conditions of current activity) [Ievdokymov, Gritsyshen, Svirko 2017; Svirko, Zarosylo 2012]. For the correct determination of deviations from standard (regulatory) costs, flexible estimates are used, drawn up for the actual volume of products

created by the activity by standards (norms); Comparison of actual costs with flexible budget expenditures provides an opportunity to estimate variance at the expense of performance, and comparing flexible budget with static, which specifies the standard (regulatory) costs per standard volume of product creation activity, provides the detection of deviation at the expense of activity. Factor analysis methods are used to determine the reasons for deviations of actual costs from standard ones, with the calculation being performed both per unit of created product and its entire volume.

a) deviation due to the number of:

$$\Delta g = \sum (g_1 - g_0) \times p_0 = \sum g_1 p_0 - \sum g_0 p_0, \quad (8)$$

where g_1, g_0 is the actual and standard rate of resource consumption, kg, man-hours;
 p_0 - standard (planned) assessment of the resource unit, UAH;
 $\sum g_1 p_0$ - the total cost of the actual amount of resources expended at regulatory prices for the product;
 $\sum g_0 p_0$ - the total cost of the standard amount of resources expended at the standard prices for the product;

b) product price deviation:

$$\Delta g = \sum (p_1 - p_0) \times g_1 = \sum g_1 p_1 - \sum g_1 p_0, \quad (9)$$

where p_1 - is the actual estimate of the resource unit, UAH;
 $\sum g_1 p_1$ - total cost of actually consumed resources at actual product prices.

The reasons for the deviations are the inappropriateness of non-current assets for the provision of services of state higher education institutions, the inability to provide services of state higher education institutions by its staff, the absence of employees of state higher education institutions in the workplace, inefficient use of state institutions of higher education institutions of higher education. education, poor quality of working capital and more.

Variable overhead costs are estimated in a similar order, however, the base of their distribution is chosen as a quantitative factor, and the rate of distribution of these costs is chosen as a qualitative factor [Ievdokymov, Gritsyshen, Svirko 2017; Svirko, Zarosylo 2012]. The analysis determines the impact of each factor in the context: the rejection of fixed and variable overhead costs by performing cost estimates, the rejection of fixed and variable overhead costs by changing the volume of product creation activities.

Deviation management involves taking into account only significant deviations by managers, which are determined on the basis of their size, percentage as a percentage of the total budget, repetition, controllability, economic feasibility of their study.

The activity of the revenue centers is assessed by comparing the actual amount of the received income with the estimated one, thus defining the deviations and analyzing their causes.

$$\Delta g = \sum g_1 p_0 - \sum g_0 p_0, \quad (10)$$

where g_0, g_1 - number of separate types of sold product according to the plan (budget) and actually;
 p_0, p_1 - average unit sales price (estimated and actual).

The total amount of deviation due to the number of products sold can be decomposed into deviation:

$$\Delta gb = \left(\frac{\sum b_1 p_0}{\sum b_0 p_0} - 1 \right) \times \sum g_0 p_0, \quad (11)$$

where b_0, b_1 - volume of production at estimated cost and actual price and, in fact, units;

c) due to the level of commodity products:

$$\Delta gt = \left(\frac{\sum g_1 p_0}{\sum g_0 p_0} - \frac{\sum b_1 p_0}{\sum b_0 p_0} \right) \times \sum g_0 p_0, \quad (12)$$

Variation in sales revenue due to changes in the price of sales is determined by the formula:

$$\Delta p = \sum g_1 p_1 - \sum g_1 p_0, \quad (13)$$

The reasons (factors) for this deviation may be:

a) change in the specific weight of product sales by separate channels:

$$\Delta pj = \left(\sum p_{j_0} y_{j_1} - p_0 \right) g_1, \quad (14)$$

where p_{j_0} - is the estimated cost of implementation on separate channels;

p_0 - the average estimated cost of selling the product;

y_{j_1} - the relative density (units of unit) of product sales across individual channels;

b) change of structure of separate types of realized product of activity:

$$\Delta pi = \left(\sum p_{ij_0} y_{ij_1} - p_{j_0} \right) g_{j_1}, \quad (15)$$

where p_{ij_0} - the budget price of the sale of the i -th type of product on the j -th channel;
 y_{ij_1} - actual specific weight of implementation of the i -th type of product by the j -th channel (unit of unit);

g_{j_1} - actual volume of sales of the product on the j -th channel (units);

c) change of terms of realization of product of activity:

$$\Delta np = \sum \left(\sum p_{ijn_0} y_{ijn_1} - p_{ij_0} \right) g_{ij_1}, \quad (16)$$

where p_{ijn_0} - the budget price of the sale of the i -th type of product in the j -th channel in the n -th term (unit rate);

g_{ij_1} - actual volume of sales of the i -th type of product by the j -th channel (units);

d) change of quality of product of activity:

$$\Delta mp = \sum \left(\sum p_{ijnm_0} y_{ijnm_1} - p_{ijn_0} \right) g_{ijn_1}, \quad (17)$$

where p_{ijnm_0} - is the budget price of selling the i -th type of product in the j -th channel in n -th term and m -th quality;

y_{ijnm1} - actual specific weight of implementation of the i -th type of product in the j -th channel in n -th term and m -th quality (unit share);

g_{ijn1} - actual sales volume of the i -th product type in the j -th channel in the n -th term (units);

e) influence of organizational reasons is defined as the difference between actual sales revenue and revenue from the actual volume of sold product at budget prices, taking into account its types, channels, terms of sale and quality.

The assessment of the centers of financial results is made on the basis of reports on the implementation of estimates of income and expenditure, in which these indicators are detailed in terms of units of public institutions of higher education and deviations from the standards [Ilevdokymov, Gritsyshen, Svirko 2017; Svirko, Zarosylo 2012]. For the purpose of evaluating each center of financial results, all costs are divided into variables and fixed. For each unit of a state higher education institution, marginal income (the amount of revenue - variable costs) is determined, excluding fixed costs, on the basis of which the contribution of each unit of a State Higher Education Institution is to cover the fixed costs of the institution and to create its financial result. When analyzing the variations in financial results, we use the same methods that are employed for analyzing the revenues, expenses and expenditures of State Higher Education Institutions. Assessment of financial responsibility centers is related to establishing the level of efficient and targeted use of funds of public higher education institutions, compliance with the order of financial discipline. An important area of evaluating the activity of a budgetary institution as a center of financial responsibility is the evaluation of the implementation of the targeted budget programs in terms of performance indicators, which are developed on the basis of the Model Program Lists and Performance Indicators for each industry [Pro zatverdzhennja Typovogo pereliku bjudzhetnyh program i rezul'tatyvnyh pokaznykiv i'h vykonannja dlja miscevyh bjudzhetiv u galuzi "Osvita"].

Conclusions. The elaborated theoretical and methodological principles of management accounting at State Institutions of Higher Education allowed to formulate the definition of "managerial control at State Institutions of Higher Education", to propose its primary classification, as well as to adapt the system of general coefficients for monitoring State Institutions of Higher Education. Formation of the specific coefficients system and construction of a "road map" for conducting administrative control as a component of its organization should be the ways for further development of the proposed regulations of management control in the State Higher Education Institutions. The construction of a comprehensive subsystem for management control of the State Higher Education Institutions will increase the efficiency of the process of managing these entities as a whole and financial management in particular, which will ultimately contribute to the improvement of the public finance system of Ukraine [Svirko 2012; Jaroshenko 2010].

Reference

- Apcherch, A. (2002). *Upravlencheskij uchet: principy i praktika* [Management accounting: concepts and practice]. Moscow: *Finansy i statistika*, 952.
- Ashton, R. H. (1974). Behavioral implications of information overload in managerial accounting reports. *Cost and management*, 4(48), 37-40.

- Atamas, P. J. (2006). *Upravlinskyj oblik [Managerial Accounting]*. Kyiv: Tsentr navchal'noi literatury, 440.
- Chechulina, O. O. (2011). Modernizacija derzhavnogo finansovogo kontrolju v konteksti rozvytku programno-cilovogo bjudzhetuvannja [Modernization of the state financial control in the context of development of program-targeted budgeting]. *Finansy Ukrainy*, 10, 15-31.
- Dobrovskyj, V. M., Hnylytska, L. V., & Korshykova, R. S. (2005). *Upravlinskyj oblik [Managerial Accounting]*. Kyiv: KNEU, 278.
- Doroshenko, O. O. (2012). *Kontrol gospodarskoi dijalnosti biudzhetnyh ustanov v umovah modernizacii derzhavnyh finansiv Ukrainy [Control of economic activity of budgetary institutions in the conditions of modernization of public finances of Ukraine]*. Rivne: NUVGP, 294.
- Druri, K. (2002). *Upravlencheskij i proizvodstvennyj uchet [Managerial and production accounting]*. M: JuNITI-DANA, 1071.
- Dzhoga, R. T., Svirko, S. V., & Sinelnyk, L. M. (2003). *Buhgalterskyj oblik u biudzhetnyh ustanovah [Accounting in budgetary institutions]*. Kyiv: KNEU, 483.
- Farion, A. I. (2010) Funkcii ta elementy systemy buhgalterskogo obliku subiektiv derzhavnogo sektora ekonomiky [Functions and elements of the accounting system of public sector entities]. *Ukrainska nauka: mynule, suchasne, majbutnje*, 14-15, 278-296.
- Fayol, A. (1916) *Obshchee i promyshlennoe upravlenie [Administration Industrielle]*. Perevod na ruskiy yazyk: B. V. Babina-Korenya. Retrieved 10.12.2019 from <https://gtmarket.ru/laboratory/basis/5783>
- Garrison, R., Norin, Je., & Brjuer, P. (2007). *Upravlencheskij uchet [Managerial Accounting]*. Kyiv: Companion Group, 1024
- Gucajlijuk, L. O., Sopko, V. V., & Ivanechko, Ju. M. (2006). *Buhgalterskyj oblik u biudzhetnyh ustanovah: Pervynni dokumenty ta oblikovi rejestry [Accounting in budgetary institutions: Primary documents and accounting registers]*. Kyiv - Centr navch. I-ry. 160.
- Hendriksen, Je. S., & Van Breda, M. D. (1997). *Teorija buhgalterskogo ucheta [Accounting Theory]*. Moscow: *Finansy i statistika*.
- Holov, S. F. (2003). *Upravlinskyj oblik [Managerial Accounting]*. Kyiv: Libra, 704.
- Horngren, Ch. G., & Foster, Dzh. (1995). *Buhgalterskij uchet: upravlencheskij aspekt [Accounting: management aspect]*. Moscow: *Finansy i statistika*, 416.
- Hrabal, M. (2016). Process-Oriented Managerial Accounting. *International advances in economic research*, 2(22), 225-227. <https://doi.org/10.1007/s11294-016-9565-0>
- Hu, CR., & Jiang, W. (2019). Managerial risk incentives and accounting conservatism. *Review of quantitative finance and accounting*, 3(52), 781-813. <https://doi.org/10.1007/s11156-018-0726-5>
- Iskakov, U. M. (2014). *Rost ekonomiki cherez kachestvennoe obrazovanie [Economic growth through quality education]*. Retrieved 10.12.2019 from <https://articlekz.com/article/13764>
- Ittner, C. D., & Larcker, D. F. (2001). Assessing empirical research in managerial accounting: a value-based management perspective. *Journal of accounting & economics*, 1-3(32), 349-410. [https://doi.org/10.1016/S0165-4101\(01\)00026-X](https://doi.org/10.1016/S0165-4101(01)00026-X)
- Jaroshenko, F. O. (2010). *Informacijne zabezpechennja upravlinnja derzhanymy finansamy [u 2-h t.] T.1. Standartyzacija bjudzhetnogo obliku jak instrument modernizacii' derzhavnyh finansiv Ukrai'ny [Information Support for Public Finance Management [in 2 volumes] Vol. 1. Standardization of budget accounting as a tool of modernization of public finances of Ukraine]*. Kyiv.: DNNU «Akad. fin. upravlinnja», 226.

- Jarugova, A. (1991). *Upravlencheskij uchet: opyt jekonomicheski razvityh stran* [Managerial accounting: experience of economically developed countries]. Moscow: *Finansy i statistika*, 237.
- Jevdokymov, V. V., Grycyshe, D. O. & Svirko, S. V. (2017). *Buhgalterskyj oblik v sektori zagal'nogo derzhavnogo upravlinnja Ukrainy. Tom 1: buhgalters'kyj oblik v bjudzhetnyh ustanovah Ukrai'ny* [Accounting in the general government sector of Ukraine. Volume 1: Accounting in Budget Institutions of Ukraine]. Zhytomyr: Vydavec O.O. Jevenok, 1380.
- Kanjeva, T. V. (2002). Suchasnyj stan formy buhgalters'kogo obliku v bjudzhetnyh ustanovah [The current state of the form of accounting in budgetary institutions]. *Formuvannja rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, 18, 86-88.
- Karpova, T. P. (1998). *Upravlencheskij uchet [Managerial Accounting]*. M.: Audit, JuNITI, 350.
- Kaverina, O. D. (2003). *Upravlencheskij uchet: sistemy, metody, procedury* [Managerial accounting: systems, methods, procedures]. Moscow: *Finansy i statistika*, 352.
- Kerimov, V. Je. (2003). *Upravlencheskij uchet [Managerial Accounting]*. M.: Izd.-torg. korporacija «Dashkov i K», 416.
- Kondratjuk, I. O. (2007). Vplyv programno-cil'ovogo metodu finansovogo zabezpechennja bjudzhetnyh ustanov na pobudovu upravlins'kogo obliku [Influence of program-targeted method of financial support of budgetary institutions on the construction of management accounting]. *Finansy, oblik i audyt*, 10, 257-264.
- Kral, B. (2006). Management accounting: Development in the light of changes of undertaking environment and managerial needs. *Politicka ekonomie*, 1(54), 108-123.
- Krykunen, I. (2019). *Universytetskyj bunt. Chomu vyshha osvita vtrachaje pryvablyvist [University revolt. Why higher education loses its appeal]*. Retrieved 10.12.2019 from <https://nv.ua/ukr/biz/economics/vishcha-osvita-yaki-korektivi-v-neji-vnosit-rinok-praci-novini-ukrajini-50040117.html>
- Kuznecov, A. A. (2015). Upravlinskyj kontrol: misce, sutnist ta pryznachennia [Management control: place, nature and purpose]. *Ievropejskyi vektor ekonomichnogo rozvytku*, 2(19), 97-106.
- Len, V. S. (2006). *Upravlinskyj oblik [Managerial Accounting]*. Kyiv: Znannia-Pres, 317.
- Levycka, S. O. (2005). *Oblik, kontrol ta analiz dijalnosti nepidpryjemnyckykh organizacij [Accounting, control and analysis of activities of non-business organizations]*: avtoref. dys. d-ra ekon. nauk : 08.06.04. Kyiv: Kyi'v. nac. ekon. un-t. 28.
- Ljiljana, R., & Radivoje, S. (2014). Managerial accounting in function of business decision-making in educational institutions. *Economic and social development: 5th international scientific conference book of proceedings*, 475-483.
- Lovinska, L. G., Sushko N. I., & Svirko, S. V. etc. (2013). *Buhgalterskyj oblik i kontrol derzhavnogo sektoru v umovah modernizacii upravlinnja derzhavnymy finansamy. u 2 t. T. 1: Reformuvannja buhgalters'kogo obliku v derzhavnomu sektori vidpovidno do mizhnarodnyh standartiv* [Public Sector Accounting and Control in the Context of Modernizing Public Financial Management T. 1: Reforming Public Sector Accounting in accordance with International Standards]. Kyiv: DNUU "Akademija finansovogo upravlinnja", 412-427.
- Menedzhment [Management]*. Retrieved 10.12.2019 from <https://library.if.ua/books/58.html>
- Mircea, E. (2016). Benchmarking for routines and organizational knowledge: a managerial accounting approach with performance feedback. *Journal of productivity analysis*, 1(46), 87-107. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2510852>

- Napadovska, L. V. (2000). *Upravlinskyj oblik [Managerial Accounting]*. Dnipropetrovsk: Nauka i osvita, 356.
- Napadovs'ka, L. V. (2004). *Upravlinskyj oblik, [Managerial Accounting]*. Kyiv: Nauka, 550.
- Nidlz, B. (1993). *Principy buhgalterskogo ucheta [Accounting Concepts]*. Moscow: Finansy i statistika, 496.
- Nikolaeva, S. A. (1993). Osobennosti ucheta zatrat v uslovijah rynka: sistema «direkt-kosting» [Features of cost accounting in market conditions: the system "direct costing"]. Moscow: *Finansy i statistika*, 125.
- Palij, V., & Vander Vila, R. (1997). *Upravlencheskij uchet [Managerial Accounting]*. Moscow: IN-FRA, 480.
- Parker, L. D. (1978). Managerial stress in responsibility accounting systems. *Cost and management*, 2(52), 24-30.
- Pro zatverdzhennja Typovogo pereliku bjudzhetnyh program i rezul'tatyvnyh pokaznykiv i'h vykonannja dlja miscevyh bjudzhetiv u galuzi "Osvita" [Approving the Model List of Budget Programs and Performance Indicators for Local Education Budgets]*. (n.d.) Retrieved 10.12.2019 from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-17>
- Prokopenko, I. F., & Melnykova, O. V. (2017). Vyshha osvita jak chynnyk ekonomichnogo zrostannja Ukrain: suchasnyj stan ta perspektyvy rozvytku [Higher education as a factor of economic growth of Ukraine: current state and prospects for development]. *Zbirnyk naukovykh prac Harkivskogo nacionalnogo pedagogichnogo universytetu imeni G.S. Skovorody «Ekonomika»*, 17, 5-14.
- Radetska, L. P., & Ovod, L. V. (2007). *Upravlinskyj oblik [Managerial Accounting]*. Kyiv: Akademiia, 352.
- Rajan, B. (1998). *Strategicheskij uchet dlja rukovoditelja [Strategic Accounting for Leaders]*. M: Audit, JuNITI, 616.
- Repko, M., & Ruda, Ju. (2017). *Osvita po-ukrainsky: 129 miljardiv - marnotratstvo chy investycja? [Ukrainian Education: 129 Billion - Waste or Investment?]*. Retrieved 10.12.2019 from <https://www.epravda.com.ua/publications/2017/02/15/620955>
- Rubin, E. (2019). *Porjatonok «vyshky». Shho robyty z universytetamy? [Salvation of the "tower". What to do with universities?]*. Retrieved 10.12.2019 <https://nv.ua/ukr/opinion/navchannya-za-kordonom-i-v-ukrajini-novini-ukrajini-50039865.html>
- Sheremet, A. D. (2000). *Upravlencheskij uchet [Managerial Accounting]*. Moscow: ID FBK-PRESS, 512.
- Skoun, T. (1997). *Upravlencheskij uchet [Managerial Accounting]*. M.: Audit, JuNITI, 170.
- Sokolov, Ja. V. (1996). *Buhgalterskij uchet ot istokov do nashih dnei [Accounting from the beginnings to the present day]*. M.: JuNITI, 638.
- Spivakovskij, O. (2019). *Jakisna vyshha osvita - shljah do gidnogo majbutnogo Ukrainy. Z chogo pochnemo? [Qualitative higher education - the way to a worthy future of Ukraine. Where do we start?]*. Retrieved 10.12.2019 <http://www.golos.com.ua/article/314172>
- Strategija reformuvannja vyshhoi osvity v Ukraini do 2020 roku. Proekt (neoficijnyj tekst) [A strategy for reforming higher education in Ukraine by 2020. Draft (unofficial text)]*. Retrieved 10.12.2019 http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT1109.html
- Svirko, S. V., & Trostenjuk, T. M. (2018). Peredumovy zaprovadzhennja upravlinskogo obliku v derzhavnyh zakladah vyshhoi osvity [Prerequisites for the introduction of management accounting in public institutions of higher education]. *Problemy teorii ta metodologii buhgalterskogo obliku, kontrolju i analizu. Mizhnarodnyj zbirnyk naukovykh prac*, 3(41), 55-61.

- Svirko, S. V., & Zarosylo, A. P. (2012). *Upravlinskyj oblik i analiz u bjudzhetnyh ustanovah* [Managerial accounting and analysis in budgetary institutions]. Kyiv: KNEU, 538.
- Svirko, S. V. (1998). *Oblik vytrat i kalkuljuvannja poslug ustanov social'no-kul'turnogo kompleksu (na prykladi DVNZ)* [Accounting of costs and costing of services of institutions of social and cultural complex (on the example of SHEI)]: dys. kandydata ekon. nauk : 08.06.04. Kyiv, 182.
- Svirko, S. V. (2012). Konceptualizacija upravlinskogo obliku v bjudzhetnyh ustanovah Ukrai'ny [Conceptualization of managerial accounting in budgetary institutions of Ukraine]. *Vcheni zapysky. Naukovyj zbirnyk*, 14(2), 167-173.
- Tkach, V. I., & Tkach, M. V. (1994). *Upravlencheskij uchet: mezhdunarodnyj opyt* [Managerial accounting: international experience]. Moscow.: *Finansy i statistika*, 144.
- Vahrushina, M. A. (2000). *Buhgalterskij uchet upravlencheskij* [Managerial Accounting]. VZFJel. M.: ZAO «Finstatinform», 359.
- Zimmerman, J. L. (2001). Conjectures regarding empirical managerial accounting research. *Journal of accounting & economics*, 32(1-3), 411-427. [https://doi.org/10.1016/S0165-4101\(01\)00023-4](https://doi.org/10.1016/S0165-4101(01)00023-4)

Received: 19.12.2019

Accepted: 10.01.2020

Published: 31.01.2020